

Anul XX

audit

FINANCIAR

Nr. 4 (168)/2022

- Influența opiniei de audit asupra riscului de insolvabilitate a companiilor
- The Influence of Audit Opinion on Companies' Insolvency Risk

- Etica în raportarea altor elemente ale rezultatului global
 - Sunt companiile pregătite pentru raportarea privind sustenabilitatea în conformitate cu ED IFRS S1 și S2?
 - Factori de impact asupra opiniei de audit – studiu de caz
 - Influența indicatorilor Return on Investment și Earning per Share asupra deciziei investitorului
- Înclinația studenților contabili către digitalizare

- Ethics in Reporting of the Other Comprehensive Income
- Are the Companies Prepared for Sustainability Reporting under the ED IFRS S1 and S2?
- Impact Factors on the Audit Opinion – Case Study
- Influence of the Indicators Return on Investment and Earning per Share on the Decision of Investor
- Accounting Students' Predilection Toward Digitalisation

Calitatea raportării financiare într-o perioadă de criză

Financial Reporting Quality in a Crisis Period

Sumar / Content

audit
FINANCIAR

Nr. 4(168)/2022

Claudia-Mihaela RĂPAN, Andreia MANEA, Viorel Costin BANȚA

- Etica în raportarea altor elemente ale rezultatului global: cazul societăților europene cotate la bursă în țările emergente.....553

Magdalena INDYK

- Sunt companiile pregătite pentru raportarea privind sustenabilitatea în conformitate cu ED IFRS S1 și S2? Realitatea din Polonia562

Mădălin-Mihai MOȚOC

- Influența opiniei de audit asupra riscului de insolvabilitate a companiilor. Evidențe pentru România577

Doina RUBAN, Camelia-Daniela HAȚEGAN

- Factori de impact asupra opiniei de audit – studiu de caz590

Cristian LUNGU

- Influența indicatorilor Return on Investment și Earning per Share asupra deciziei investitorului individual - abordare econometrică ..604

Sînziana-Maria RÎNDAȘU, Victoria STANCIU

- Încalțarea studenților contabili către digitalizare: o abordare calitativă613

Radu-Daniel LOGHIN, Luminița-Mihaela DUMITRAȘCU

- Calitatea raportării financiare într-o perioadă de criză.....621

Revistă editată de

**Camera Auditorilor Financieri
din România**

Str. Sirenelor nr. 67-69, sector 5,
București, OP 5, CP 83

Director științific:

prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**

Director editorial:

dr. **Corneliu CĂRLAN**

Redactor șef:

Cristiana RUS

Secretar de redacție:

Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

*Colegiul editorial științific și colectivul
redacțional nu își asumă
responsabilitatea pentru conținutul
articolelor publicate în revistă.*

Indexare în B.D.I.:

Cabell's;

Deutsche Zentralbibliothek für
Wirtschaftswissenschaften;

DOAJ;

Ebsco;

ERIH PLUS;

Global Impact Factor;

Google Scholar;

Index Copernicus;

ProQuest;

Research Papers in Economics
(RePEc);

Ulrich's

Marcă înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: +4031.433.59.22;

Fax: +4031.433.59.40;

E-mail: auditfinanciar@cafr.ro;
revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>;
facebook.com/revistaauditfinanciar

ISSN: 1583-5812,

ISSN on-line: 1844-8801

Tipar: SC Print Group Serv SRL
Str. Baicului nr. 82, sector 2, București
e-mail: office@printgroup.ro

Colegiul Editorial Științific

Dinu Airinei – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Veronel Avram – Universitatea din Craiova
Yuriy Bilan – Universitatea Szczecin, Polonia
Daniel Botez – Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău
Ovidiu Bunget – Universitatea de Vest din Timișoara
Alain Burlaud – Conservatorul Național de Arte și Meserii, Paris
Tatiana Dănescu – Universitatea de medicină, farmacie, științe și tehnologie din Târgu Mureș
Nicoleta Farcane – Universitatea de Vest din Timișoara
Liliana Ionescu-Feleagă – Academia de Studii Economice, București
Lilia Grigori – Academia de Studii Economice a Moldovei, Chișinău
Allan Hodgson – University of Queensland, Australia
Bogdan Ștefan Ionescu – Academia de Studii Economice, București
Costel Istrate – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Maria Manolescu – Academia de Studii Economice, București
Ion Mihăilescu – Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești
Vasile Răileanu – Academia de Studii Economice, București
Ioan Bogdan Robu – Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași
Donna Street – Universitatea Dayton, SUA
Aurelia Ștefănescu – Academia de Studii Economice, București
Adriana Tiron Tudor – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Camerei Auditorilor Financieri din România (CAFR). Reproducerea, fie și parțială și pe orice suport și vânzarea sunt interzise fără acordul prealabil al CAFR, fiind supuse prevederilor legii drepturilor de autor.

Important pentru autori!

Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: audit.financiar@cafr.ro sau revista@cafr.ro, în format electronic, scrise în program MS Office Word, în alb-negru.

Autorii sunt rugați să respecte următoarele cerințe:

- limba de redactare a articolului: română și engleză pentru autorii români și engleză pentru autorii străini;
- textul în limba română se redactează cu caractere diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române;
- dimensiunea optimă a articolului: 7-10 pagini / 2000 caractere grafice cu spații pe pagină;
- în articol se precizează titlul, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor, impactul asupra profesiei contabile, referințele bibliografice;
- rezumatul se redactează la persoana a III-a și prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor;
- 4-5 cuvinte-cheie;
- clasificări JEL.

Tabelele și graficele se elaborează în alb-negru cu maximum șase nuanțe de gri și se trimit și separat, în cazul în care au fost elaborate în programul MS Office Excel.

Evaluarea articolelor se realizează de către membri din Consiliul Științific de Evaluare al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific de Evaluare al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific de Evaluare.

Detalii, pe site-ul auditfinanciar.cafr.ro, la secțiunea „Pentru autori”.

Etica în raportarea altor elemente ale rezultatului global: cazul societăților europene cotate la bursă în țările emergente

Drd. Claudia-Mihaela RĂPAN,
Academia de Studii Economice din București,
autor corespondent,
e-mail: claudiarapan@yahoo.com

Drd. Andreia MANEA,
Academia de Studii Economice din București,
Lect. univ. dr. Viorel Costin BANȚA,
Academia de Studii Economice din București

Rezumat

Conceptul de „relevanță valorică a informației” a fost identificat în multe studii ca un parametru de calitate semnificativ care oferă utilitate investitorilor și altor părți interesate privind informațiile financiare și nefinanciare în vederea estimării valorii societăților. Pe baza rezultatelor empirice în cazul companiilor listate și auditate din țările emergente, scopul acestui studiu este de a analiza relevanța valorică a „altor elemente ale rezultatului global” în contextul eticii în afaceri corelate cu tipul de opinie de audit prezentată utilizatorilor, cu accent pe comportamentul investitorilor și impactul asupra prețului acțiunilor.

Cuvinte cheie: alte elemente ale rezultatului global;
relevanța valorică a informației; prețul
acțiunii; etica în afaceri;

Clasificare JEL: M41, M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Răpan, C.-M., Manea, A., Banța, V. C. (2022), Ethics in Reporting of the Other Comprehensive Income: The Case of Listed European Companies in Emerging Countries, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 633-640, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/021

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/021>

Data primirii articolului: 30.06.2022

Data revizuirii: 5.07.2022

Data acceptării: 5.10.2022

1. Introducere

Conceptul de „relevanță valorică” contribuie semnificativ la estimarea valorii societăților, care poate fi analizată prin evoluția prețului acțiunilor. Conceptul este identificat ca parametru important de calitate, care aduce utilitate investitorilor prin informații relevante (Barth et al., 2001). În plus, conceptul de relevanță a valorii a fost identificat ca fiind, de asemenea, legat de informațiile nefinanciare, cum ar fi informații relevante privind aspectele etice care pot avea un impact asupra informațiilor contabile. Pentru a avea o imagine adecvată a situației economice actuale a societăților și a strategiilor viitoare, calitatea informațiilor financiare se dovedește a fi importantă pentru părțile interesate (Tucker, 2015).

Prezentarea în situațiile financiare a altor elemente ale rezultatului global (sau "OCI") a fost identificată ca valoare relevantă datorită valorii adăugate aduse utilizatorilor în procesul decizional (Yurniwati et. al, 2017). OCI include impactul translației în valută, câștigurile sau pierderile legate de beneficiile la pensionare, câștigurile și pierderile generate de instrumentele financiare și câștigurile sau pierderile nerealizate din titlurile disponibile pentru vânzare. Prin urmare, evaluarea elementelor OCI implică ipotezele și judecățile profesionale ale conducerii legate de clasificare, calendarul și tipul metodelor de evaluare, inclusiv ipotezele-cheie (Lee și Park, 2013). În funcție de tipul de element OCI, evaluarea acestora implică un nivel ridicat de estimări care ar putea aduce provocări auditorilor (Cannon și Bedard, 2017). Prin urmare, opinia de audit ar putea include modificări în cazul în care calculul și informațiile justificative privind evaluarea OCI nu sunt suficiente și adecvate (Pannese și DelFavero, 2010). Astfel, o opinie modificată va atrage atenția investitorilor, iar impactul se va vedea în comportamentul prețului acțiunilor.

În plus, diferiți factori externi influențează piețele internaționale ale burselor de valori creând, în anumite circumstanțe, instabilitate economică și, prin urmare, relevanța valorică a altor parametri nefinancieri, cum ar fi scorul de etică și evaluarea sustenabilității corporative, s-a dovedit a fi utilă în luarea deciziilor. Un comportament etic în afaceri, prezentat și urmărit în activitățile și deciziile societăților, construiește legătura dintre alți parametri non-financieri și comportamentul investitorilor (Landi și Sciarelli, 2019). Conceptul de relevanță valorică legat de aspectele etice a fost abordat în diferite studii, inclusiv aspecte legate de reputație (de exemplu, în sustenabilitate), dovedind o corelație semnificativă cu evaluarea pieței (Lourenco et al., 2013). De asemenea,

s-a concluzionat că normele etice sunt corelate pozitiv cu valoarea adusă acționarilor (Kaspereit și Lopatta, 2016). În prezent, etica în afaceri este considerată mai mult decât respectarea legilor și reglementărilor, influențând opinia părților interesate cu privire la calitatea raportării financiare. Devine din ce în ce mai important să fie prezentată strategia societății privind implementarea comportamentului etic și responsabilitatea socială (Curtis, 1998).

Ipotezele testate în cercetarea curentă sunt dacă (în contextul politicii codului de etică în afaceri și al altor scoruri etice relevante corelate și cu tipul opiniei de audit prezentate utilizatorilor) alte elemente de rezultat global au relevanță valorică pentru utilizatori, respectiv investitori, impactând prețul acțiunilor.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

O parte din studiile existente au concluzionat că există o legătură semnificativă între performanța societăților și viziunea societăților asupra codului de etică. Prezentarea informațiilor financiare și nefinanciare a devenit mai relevantă din punct de vedere valoric în contextul piețelor de capital, având în vedere tendința de evoluție. Astfel, nevoia de informații financiare comparabile, elaborate pe baza unor standarde de calitate omogene, cum ar fi Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), a început să fie importantă pentru părțile interesate, cum ar fi investitorii sau creditorii, în luarea deciziei de investiție sau în evaluarea riscului de credit. În acest mod, informațiile ușor de înțeles și comparabile vor oferi investitorilor vizibilitate asupra valorii societăților și vor contribui la evaluarea proiecțiilor viitoare ale fluxului de numerar (Suprayogi și Barokah, 2019). Rezultatul global oferă informații relevante privind performanța companiei, simultan cu activele utilizate în activitate, cu marjele de profit și, de asemenea, modificările de preț preconizate (Chambers, 1994). Informațiile financiare oferă relevanță valorică pentru investitori, iar utilizatorii pot efectua o comparație a informațiilor financiare între valorile contabile și valorile pieței de capital (Felthman și Ohlson, 1995).

Pe baza diferitelor cercetări, în funcție de tipul de părți interesate, relevanța informațiilor poate varia, astfel încât managerii sunt mai interesați de rezultatul global, în timp ce investitorii își vor concentra interesul pe rentabilitatea investiției, iar creditorii vor fi mai interesați de performanța companiei corelată cu solvabilitatea lor. (Fireescu, 2015).

Rezultatul global este considerat un indicator important al performanței societăților (Gazzolaa și Ameliob, 2014; Frenzel și Szychta, 2013) și, pe baza studiilor, se dovedește a fi mai relevant pentru utilizatori în comparație cu rezultatul net. Cercetările existente au evidențiat necesitatea ca investitorii să poată evalua performanța financiară viitoare a societăților și proiecția capacității societăților de a genera fluxuri de numerar viitoare (Van Z. și Whittington, 2006).

Pe lângă indicatorii financiari cheie și performanța generală a societăților, s-a concluzionat că informațiile nefinanciare, cum ar fi concentrarea asupra eticii și resursele dedicate acesteia, sunt importante pentru utilizatori. În cercetarea efectuată de Caserio C. și Napoli F. (2017) au fost obținute rezultate empirice pentru societățile cotate la bursa din Italia privind faptul că un cod de etică, considerat ca set de elemente legate de etică, este relevant pentru potențialii și actualii investitori, influențând astfel prețul acțiunilor. În plus, a fost identificată ca o caracteristică relevantă calitatea codului de etică care va aduce o valoare adăugată valorii de piață a societăților. În alte studii s-a constatat că problema și variabilele legate de etică nu sunt luate în considerare în mod semnificativ în decizia investitorilor, chiar dacă accentul pus pe responsabilitatea socială a societăților s-a dezvoltat semnificativ în ultimii ani (Landi și Sciarelli, 2019).

Influența viziunii societăților asupra problemelor legate de aspectele de mediu, sociale și etice și corelarea cu performanța societăților sunt detaliate în literatura de specialitate recentă. Astfel, societățile care în rapoartele lor anuale oferă utilizatorilor detalii legate de strategiile lor care se referă la cele de mai sus se dovedesc a pune un accent mai mare și a trata mai bine aspecte legate de mediu, sociale și etice (Clarkson et al., 2011).

3. Metodologia de cercetare

Eșantionul analizat include societăți cotate la bursele emergente din Europa (România, Bulgaria, Polonia, Ungaria, Estonia și Lituania) cu situații financiare raportate pentru perioada 2017 - 2021. Informațiile financiare pentru 2021 se limitează la societățile care și-au emis situațiile financiare până la 31 mai 2022.

Societățile incluse în eșantion sunt doar societățile care pregătesc situații financiare în conformitate cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS), au prezentat în situațiile financiare alte elemente

ale rezultatului global și au la dispoziție raportul de audit pentru utilizatori.

În plus, o parte din societățile incluse în eșantion au raportat situații financiare consolidate.

Colecția de informații a fost realizată cu ajutorul platformei Thomson Reuters (Refinitiv) pentru perioada 2017 - 2021.

Eșantionul constă în:

- Societăți cotate pe bursele emergente din Europa: 781 de observații pe an/ societate.
- Prețul acțiunilor, care reprezintă ultimul preț de închidere disponibil al fiecărei perioade financiare.
- Câștiguri pe acțiuni raportate pentru fiecare perioadă financiară.
- Venitul net sau rezultatul net al fiecărei perioade financiare
- Politica de etică în afaceri: În cazul în care compania *i* la sfârșitul exercițiului financiar *t* are un „cod de conduită pe care se străduiește să îl mențină la cel mai înalt nivel de etică în afaceri, inclusiv informații privind respectarea eticii de afaceri sau integritatea și informații din secțiunea codul de conduită.” (Refinitiv, baza de date Thomson Reuters)
- Scorul aferent politicii de etică în afaceri și instrumente de îmbunătățire a eticii în afaceri: „Metodologie de punctare, percentila. Această metodologie permite Refinitiv/ Thomson Reuters să producă un scor între 0 și 100 ” (Refinitiv, baza de date Thomson Reuters);
- Tipul raportului de audit: raport de audit nemodificat sau modificat (raport de audit calificat/imposibilitatea emiterii unei opinii/opinie adversă).

Ipotezele actuale de cercetare ale studiului sunt: dacă alte elemente ale rezultatului global în contextul codului de etică în afaceri și alte aspecte etice relevante, inclusiv scorurile, oferă relevanța valorii pentru investitori.

Pe baza modelului de prețuri dezvoltat de Ohlson (1995), utilizat pentru a analiza relația dintre variabilele independente și variabilele dependente (valoarea contabilă și câștigul), am personalizat și au fost testate următoarele ipoteze:

$$P_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 EPS_{it} + \alpha_2 BVPS_{it} + \alpha_3 NetIncome_{it} + \alpha_4 OCI + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Unde:

Pit = prețul acțiunilor societății i , care este cel mai recent preț de închidere, disponibil la finalul fiecărui an t .

$EPSit$ = câștiguri pe acțiune ale societății i la sfârșitul anului t

$BVPSit$ = valoarea contabilă pe acțiune a societății i la sfârșitul anului t

$NetIncome$ = Venitul net al societății i la sfârșitul exercițiului financiar t .

$OCIit$ = alte elemente ale rezultatului global al societății i la sfârșitul exercițiului financiar t .

ϵit = alte informații relevante privind valoarea societății i la sfârșitul exercițiului financiar t .

În ipoteza testată a fost inclusă variabila Politica de etică în afaceri (PBE), având în vedere că este o informație relevantă pentru investitori:

$$Pit = \alpha_0 + \alpha_1 NetIncomeit + \alpha_2 OCIit + \alpha_3 PBEit + \epsilon it \quad (2)$$

Unde:

PBE = Politica de etică în afaceri - este o variabilă alocată. Valoarea variabilei este de 1 – da/adevărat dacă societatea i la sfârșitul exercițiului financiar t prezintă în codul său de conduită că se străduiește să mențină cel mai înalt nivel de etică în afaceri, în caz contrar valoarea variabilei este 0 – nu/fals.

$$Pit = \alpha_0 + \alpha_1 NetIncomeit + \alpha_2 OCIit + \alpha_3 PBE Scoreit + \alpha_4 ARit + \epsilon it \quad (3)$$

Unde:

Scor PBE = Scor politică de etică în afaceri – variabila evaluează procentul (până la 100) cum societatea i la sfârșitul exercițiului financiar t descrie în „codul de conduită pe care se străduiește să îl mențină cel mai înalt nivel de afaceri generale” (Refinitiv, Thomson Reuters definiția bazei de date);

ARit = Raportul auditorului este o variabilă alocată. În cazul în care societatea i la sfârșitul exercițiului financiar t are un raport de audit nemodificat, atunci este 1 – da/adevărat sau altfel 0 – nu/fals pentru raportul de audit modificat.

$$Pit = \alpha_0 + \alpha_1 NetIncomeit + \alpha_2 OCIit + \alpha_3 ITBE Score + \alpha_4 ARit + \epsilon it \quad (4)$$

Unde:

Scorul ITBE = Scorul ce face referire la Instrumente de îmbunătățire a eticii în afaceri: „variabila evaluează procentul (până la 100) cum societatea i la sfârșitul exercițiului financiar are instrumente de comunicare adecvate (avertizor de integritate, casetă de sugestii, linie telefonică de urgență, buletin informativ, site web etc.) pentru a îmbunătăți etica generală în afaceri” (Refinitiv, definiția bazei de date Thomson Reuters).

4. Studiu empiric

Scopul acestei cercetări este de a analiza, pe baza dovezilor de pe piețele de capital europene emergente (România, Bulgaria, Polonia, Ungaria, Estonia și Lituania) pentru perioada 2017-2021, relevanța valorică a performanței financiare (venit net, alte elemente de rezultat global), a indicatorilor referitori la etica societăților coroborați cu rezultatele auditului și impactul asupra prețului acțiunilor, respectiv a valorii societăților. Am folosit STATA pentru a efectua cercetarea și pentru a testa ipotezele.

Societățile care nu au prezentat niciun raport de audit au fost excluse din analiza populației. De asemenea, din populație au fost excluse societățile fără venit net/rezultat sau preț al acțiunilor raportate. Pentru societățile cu prețul acțiunilor prezentat, dar fără prezentarea câștigului pe acțiune sau a valorii contabile, am alocat valoarea zero.

În cazul în care variabila „Politica de etică în afaceri” nu a avut nici o valoare alocată: adevărat sau fals în baza de date extrasă, am considerat ca fiind "fals", alocând astfel 0, având în vedere că societatea nu are prezentată utilizatorilor nici o politică de etică în afaceri.

Tabelul nr. 1 prezintă statistici descriptive la nivelul fiecărei variabile incluse în cercetare, deviația standard a fiecărei variabile, maximul, minimul și media.

Tabelul nr. 1. Statistici descriptive pentru variabilele utilizate în analiză

Variabila	Obs	Mean	Std. dev.	Min	Max
AN	781	2.019,21	1,37	2017	2021
AR	781	0,94	0,23	0,00	1,00
OCI	781	664.884	70.800.000	-1.250.000.000	581.000.000
Net_Income	781	77.200.000	227.000.000	-570.000.000	2.230.000.000
Share_Price	781	18,65	101,67	0,00	2.073,75
EPS	781	0,93	3,29	-22,72	69,60
BVPS	781	9,25	24,41	-1,24	412,34
PBE	781	0,15	0,36	0,00	1,00
PBEscore	781	9,16	21,67	0,00	68,42
ITBEScore	781	5,74	18,64	0,00	75,00

Sursa: Proiecția autorilor

Tabelul nr. 2. Relevanța valorică a altor elemente de rezultat global, a venitului net, a valorii contabile pe acțiune și a câștigului pe acțiune

Sursă	SS	Df	MS		Numărul de obs	781
					F (4, 776) =	753,01
Model	6.410.724,8	4	1.602.681,21		Prob > F =	0,000
Rezidual	1.651.615,71	776,00	2.128,37		R-pătrat	0,7951
					Adj R-pătrat	0,7941
Total	8.062.340,55	780,00	10.336,33		Rădăcină MSE	46,134
SharePrice	Coeficient	Std. greșesc.	t	P> t	[95% conf. interval]	
EPS	-0,70	0,62	-1,13	0,26	-1,93	0,52
BVPS	3,78	0,08	45,44	0,00	3,62	3,95
Net_Income	-2,69E-08	7,41E-09	-3,63	0,00	-4,15E-08	-1,24E-08
OCI	-3,87E-08	2,35E-08	-1,65	0,10	-8,48E-08	7,39E-09
_cons	-13,58	1,84	-7,38	0,00	-17,1960	-9,9710

Sursa: Proiecția autorilor

Tabelul nr. 2 prezintă rezumatul modelului din ecuația (1) utilizând regresia liniară, F este 753,01, ceea ce înseamnă că variabilele independente: EPS, BVPS, OCI și venitul net explică semnificativ prețul acțiunilor (variabila dependentă).

Modelul se dovedește a fi statistic semnificativ la toate nivelurile, concluzionându-se pe baza nivelului de încredere de 99% obținut prin faptul că are Prob > F = 0,0000, Ipoteza nulă poate fi respinsă și astfel că prețul acțiunii este dependent de variabilele independente enumerate mai sus.

Corelația cu variabilele este: pozitivă cu BVPS și negativă cu EPS, OCI și venit net,

Modelul explică dependența într-o proporție de 79,31% având în vedere valoarea R-pătrat, astfel încât diferența rămasă de 20,49% nu este explicată de model.

Conform rezultatelor, cel mai semnificativ coeficient este BVPS și, astfel, o creștere unitară a prețului acțiunilor va duce la o creștere de 3,78 de unități în BVPS, OCI și Venitul Net au un coeficient de -0,000, dar sunt incluse în intervalul de încredere, rezultând că sunt variabile semnificative în model.

Având în vedere valorile obținute pentru P>|t|, BVPS, venitul net și OCI sunt sub 10%, ceea ce înseamnă că toate cele trei variabile au un efect semnificativ asupra prețului acțiunilor în comparație cu EPS, care are un efect mai mic asupra prețului acțiunilor, rezultând 0,26.

Tabelul nr. 3. Relevanța valorică a altor elemente de rezultat global, a venitului net și Politica de etică în afaceri

Sursă	SS	Df	MS		Numărul de obs	781
					F (3, 777) =	0,07
Model	2.079,45	3,00	693,15		Prob > F =	0,9775
Rezidual	8.060.261,09	777,00	10.373,57		R-pătrat	0,0003
					Adj R-pătrat	-0,0036
Total	8.062.340,55	780,00	10.336,33		Rădăcină MSE	101,85
SharePrice	Coeficient	Std. greșesc.	t	P> t	[95% conf.	interval]
Net_Income	6,24E-09	0,000000019	0,33	0,743	-3,11E-08	4,36E-08
OCI	1,34E-08	5,20E-08	0,26	0,796	-8,87E-08	1,16E-07
PBE	0,0727707	11,94042	0,01	0,995	-23,3665	23,5121
_cons	18,14635	3,991764	4,55	0	10,3104	25,9823

Sursa: Proiecția autorilor

Tabelul nr. 3 prezintă rezumatul modelului din ecuația (2) utilizând regresia liniară, F este 0,07, ceea ce înseamnă că variabilele independente: OCI, Venitul net și PBE (Politica de etică în afaceri) nu explică semnificativ prețul acțiunilor (variabila dependentă).

Modelul se dovedește a fi într-un mod oarecum semnificativ statistic la toate nivelurile, având în vedere nivelul de încredere obținut prin 2,3%, având Prob > F = 0,9775. Astfel, putem respinge ipoteza nulă, cum că prețul acțiunii nu este dependent de variabilele independente menționate mai sus.

Modelul explică dependența într-o proporție de 0,03% având în vedere valoarea R-pătrat, astfel că diferența rămasă de 99,97% nu este explicată de model.

Corelația cu variabilele este pozitivă.

Pe baza rezultatelor, cel mai semnificativ coeficient este PBE și, astfel, o creștere unitară a prețului acțiunilor va duce la o creștere de 0,72 de unități în PBE, OCI și venitul net au un coeficient apropiat de 0,000, dar sunt incluse în intervalul de încredere, rezultând că sunt variabile semnificative în model, dar mai mici decât PBE care are un coeficient de 0,72, inclus în intervalul de încredere și influențează semnificativ prețul acțiunilor.

Luând în considerare valorile obținute pentru P>|t|, pentru toate cele trei variabile sunt de peste 10%, deci variabilele nu au un efect semnificativ asupra prețului acțiunilor.

Tabelul nr. 4. Relevanța valorică a altor elemente de rezultat global, venitul net, scorul aferent Politicii de etică în afaceri și tipul raportului de audit

Sursă	SS	Df	MS		Numărul de obs	781
					F(4, 776) =	0,17
Model	6.968,30	4	1.742,08		Prob > F =	0,9548
Rezidual	8.055.372,24	776	10.380,63		R-pătrat	0,0009
					Adj R-pătrat	-0,0043
Total	8.062.340,55	780	10.336,33		Rădăcină MSE	101,89
SharePrice	Coeficient	Std. greșesc.	t	P> t	[95% conf.	interval]
Net_Income	4,94E-09	1,88E-08	0,26	0,793	-3,20E-08	4,19E-08
OCI	1,28E-08	5,20E-08	0,25	0,806	-8,93E-08	1,15E-07
PBEscore	0,01	0,20	0,07	0,941	-0,37	0,40
AR	10,67	15,67	0,68	0,496	-20,10	41,44
_cons	8,07	15,21	0,53	0,596	-21,80	37,93

Sursa: Proiecția autorilor

Tabelul nr. 4 prezintă rezumatul modelului din ecuația (3) utilizând regresia liniară.

F este 0,17, ceea ce înseamnă că variabilele independente: OCI, Venitul net, Scorul PBE (Scorul aferent Politicii de etică în afaceri) și tipul de raport de audit (AR) nu explică semnificativ prețul acțiunilor (variabila dependentă).

Modelul se dovedește a fi într-un mod oarecum semnificativ statistic la toate nivelurile, având în vedere nivelul de încredere de 4,52% obținut prin faptul că are $\text{Prob} > F = 0,9548$. Astfel, putem respinge ipoteza nulă că prețul acțiunii nu este dependentă de variabilele independente menționate mai sus.

Modelul explică dependența într-o proporție de 0,09%, având în vedere valoarea R-pătrat, astfel diferența rămasă de 99,91% nu este explicată de model. Corelația cu variabilele este pozitivă.

Pe baza rezultatelor, cel mai semnificativ coeficient este AR – tipul raportului de audit, astfel că o creștere unitară a prețului acțiunilor va duce la o creștere de 10,67 unități în AR, OCI și venitul net au un coeficient apropiat de 0,000, iar coeficientul PBEscore este de 0,01, dar toate sunt incluse în intervalul de încredere, cu excepția venitului net, rezultând variabile semnificative în model și influențează semnificativ prețul acțiunilor.

Având în vedere că valorile obținute pentru $P > |t|$ pentru toate cele trei variabile sunt de peste 10%, variabilele nu au un efect semnificativ asupra prețului acțiunilor.

Tabelul nr. 5. Relevanța valorică a altor elemente de rezultat global, venitul net, Scorul ce face referire la Instrumente de îmbunătățire a eticii în afaceri și tipul raportului de audit

Sursă	SS	Df	MS		Numărul de obs	781
					$F(4, 776) =$	0,17
Model	7.085,90	4,00	1.771,47		$\text{Prob} > F =$	0,9534
Rezidual	8.055.254,65	776,00	10.380,40		R-pătrat	0,0009
					Adj R-pătrat	-0,0043
Total	8.062.340,6	780,0	10.336,0		Rădăcină MSE	101,88
SharePrice	Coeficient	Std. greșesc.	t	$P > t $	[95% conf. interval]	
Net_Income	5,06E-09	1,68E-08	0,3	0,764	-2,80E-08	3,81E-08
OCI	1,35E-08	5,18E-08	0,26	0,795	-8,83E-08	1,15E-07
ITBEScore	0,03	0,20	0,13	0,897	-0,37	0,43
AR	10,69	15,67	0,68	0,495	-20,07	41,46
_cons	8,02	15,21	0,53	0,598	-21,84	37,89

Sursa: Proiecția autorilor

Tabelul nr. 5 prezintă rezumatul modelului din ecuația (4) utilizând regresia liniară.

Valoarea P este de 4,66%, deci 4,66% încredere, astfel ipoteza nulă este respinsă, variabila OCI, Venitul net, Scorul ITPBE (Scorul ce face referire la Instrumente de îmbunătățire a eticii în afaceri) și AR (tipul raportului de audit) determină într-o oarecare măsură prețul acțiunilor.

R- pătrat este 0,09%, având astfel o anumită putere explicativă, astfel că 0,09% din variabile explică prețul acțiunilor, iar restul de 99,91% nu este explicat.

Relația dintre prețul acțiunilor și OCI, Venitul net, ITPBE și AR este de corelație pozitivă între ele. Principalul coeficient semnificativ îl reprezintă AR care este de 10,69 și, prin urmare, dacă AR crește cu o unitate atunci determină o creștere de 10,69 a prețului acțiunilor și dacă

scorul ITPBE crește cu o unitate atunci determină o creștere de 0,03 a prețului acțiunilor.

5. Concluzii

Studiul a prezentat corelația dintre comportamentul investitorilor reflectat în evoluția prețului acțiunilor și performanța financiară a societăților legată de o evaluare a mediului etic și rezultatele auditului reflectate în tipul de opinie de audit. Rezultatele evidențiază probabilitatea, deci nu este o corelație puternică, ca investitorii să găsească relevanța valorică pentru venitul net și alte elemente ale rezultatului global corelată cu conștientizarea de către companie a codului de etică și a altor variabile aferente și, de asemenea, corelată cu rezultatele auditurilor.

Studiile existente sunt centrate pe variabile unice legate de etică și relevanța lor valorică, în timp ce, în studiul actual, analizăm relevanța valorică oferită de asocierea dintre Politica de Etică în Afaceri și variabilele legate de performanța financiară și: venitul net, alte elemente ale rezultatului global și rezultatele auditului.

Cercetările viitoare pot fi extinse la companiile listate pe piețele bursiere europene semnificative. Pentru a concluziona dacă variabilele independente testate mai

sus sunt semnificative și oferă informații relevante pentru investitorii de pe piețele europene de capital, cercetarea din perspectivă cantitativă ar trebui pregătită pe baza relevanței valorii prin utilizarea diferitelor modele econometrice. Datele care vor fi utilizate pentru cercetările viitoare vor fi extrase din bazele de date internaționale (de exemplu Thomson Reuters Eikon, Orbis etc.) sau colectate manual din situațiile financiare anuale.

BIBLIOGRAFIE

- Barth, M., Beaver, W. and Landsman, W. (2001) The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: another view, *Journal of Accounting and Economics*, Vol. 31, No. 1, pp.77-04, available on-line at: [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(01\)00019-2](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00019-2)
- Cannon, N. H. and Bedard, J.C. (2017), Auditing challenging fair value measurements: Evidence from the Field, *The Accounting Review*, Vol. 92 (4), pp. 81-114, available online at: <https://doi.org/10.2308/accr-51569>
- Caserio, C. & Napoli, F. (2017), Value relevance and codes of ethics: an empirical analysis of Italian listed companies, *International Journal of Business Governance and Ethics*, Vol. 12, No. 1, pp. 1-20, available on-line at: [doi:10.1504/ijbge.2017.085238](https://doi.org/10.1504/ijbge.2017.085238)
- Chambers, R. J. (1994) Accounting, Evaluation and Economic Behavior, *Sydney University Press*, pp. 215-348, available on-line at: <https://ses.library.usyd.edu.au/handle/2123/2379> on 12 March 2020;
- Clarkson, P., Li, Y., Richardson, G. and Vasivari, F. (2011), Does it really pay to be green? Determinants and consequences of proactive environmental strategies, *Journal of Accounting and Public Policy*, Vol. 30, No. 2, pp. 122-144, available on-line at: [doi:10.1016/j.jaccpubpol.2010.09.013](https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2010.09.013)
- Curtis, C. (1998) A Study of The Link Between a Corporation's Financial Performance and Its Commitment to Ethics, *Journal of Business Ethics*, No. 17: pp. 1509-1516 available on-line at: <https://doi.org/10.1023/A:1006020402881>
- Felthman, G., Ohlson, J., (1995) Valuation and Clean Surplus Accounting for Operating and Financial Activities, *Contemporary Accounting Research*, vol.11: 690-730;
- Firescu, V. (2015), Comprehensive income, a new dimension in performance, *Procedia Economics and Finance*, vol. 20:218-223;
- Frendzel, M., Szychta, A. (2013), Comprehensive Income Reporting: Empirical Evidence from the Warsaw Stock Exchange, *Challenges for finance and accounting*, vol. 82, No. 4, available on-line at: <https://www.socsc.ktu.lt/index.php/Social/article/view/6603> on 12 March 2021;
- Gazzolaa, P., Ameliob, S. (2014), The impact of comprehensive income on the financial ratios in a period of crises, *Procedia Economics and Finance*, vol. 12:174-183;
- Landi, G. & Sciarelli, M. (2019), Towards a more ethical market: the impact of ESG rating on corporate financial performance, *Social responsibility journal*, Vol. 15, No. 1, pp.11-27, available on-line at [doi:10.1108/SRJ-11-2017-0254](https://doi.org/10.1108/SRJ-11-2017-0254)
- Lee, C. and Park, M. S. (2013), Subjectivity in fair-value estimates, audit quality, and informativeness of other comprehensive income, *Advances in Accounting*, Elsevier, vol. 29(2), p 218-231, available online: <http://dx.doi.org/10.1016/j.adiac.2013.05.003>
- Lourenco, I. C., Callen, J. L., Branco, M. C. and Curto, J. D. (2013), The value relevance of reputation for sustainability leadership, *Journal of Business Ethics*, Vol. 119, No. 1, pp. 17-28, available on-line at [doi: 10.1007/s10551-012-1617-7](https://doi.org/10.1007/s10551-012-1617-7)
- Kaspereit, T. and Lopatta, K. (2016), The value relevance of SAM's corporate sustainability ranking and GRI sustainability reporting in the European stock markets, *Business Ethics: A European Review*, Vol. 25, No. 1, pp.1-24

15. Ohlson, J. A. (1995), Earnings, book values, and dividends in security valuation, *Contemporary Accounting Research*, vol.18, 1: 107-120;
16. Pannese, D. and DelFavero, A., (2010), Fair value accounting: Affect on the auditing profession, *Journal of Applied Business Research (JABR)* 26 (3): pp. 43-50, <https://doi.org/10.19030/jabr.v26i3.292>.
17. Refinitiv, <https://eikon.refinitiv.com/>, <https://www.refinitiv.com/en/sustainable-finance/esg-scores#methodology>
18. Suprayogi, B.S. & Barokah, Z. (2019), Does Comprehensive Income Predict Future Cashflow Better Than Net Income?, *The Indonesian Journal of Accounting Research*, Vol. 22, No. 2: 287-304;
19. Tucker, J. W., (2015), The relation between disclosure quality and reporting quality: a discussion of Cassell, Myers, and Seidel (2015), *Accounting, Organizations and Society*, Vol. 46, pp. 39-43, available on-line at: doi.org/10.1016/j.aos.2015.05.002.
20. Van Zijl, T., Whittington, G. (2006), Deprival value and fair value: a reinterpretation and a reconciliation, *Accounting and Business Research*, vol. 36, 2:121-130;
21. Yurniwati, Amsal, D., Nini, S., and Ike, P. (2017), The Influence of the Quality of an Audit to Relationship Other Comprehensive Income (OCI) And Relevance of Value Accounting Information, And Asymmetry of Information (Study on Companies in Indonesia), *Global Journal of Business and Social Science Review*, Vol. 5 (1), pp. 46-52, available online: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3002398

Sunt companiile pregătite pentru raportarea privind sustenabilitatea în conformitate cu ED IFRS S1 și S2? Realitatea din Polonia

Dr. Magdalena INDYK,
 analist financiar, FCCA, Polonia,
 ORCID: 0000-0001-9141-162X,
 e-mail: mag.indyk@gmail.com

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Indyk, M., (2022), Are the Companies Prepared for Sustainability Reporting under the ED IFRS S1 and S2? Evidence from Poland, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 641-654, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/022

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/022>
 Data primirii articolului: 6.09.2022
 Data revizuirii: 12.09.2022
 Data acceptării: 21.10.2022

Rezumat

Acest articol și-a propus să determine implicațiile proiectelor de expunere (exposure drafts-ED) IFRS S1 și S2, în special pentru raportarea financiară. Noutatea acestor standarde de sustenabilitate este reprezentată de încercarea de a reglementa durabilitatea și informațiile financiare legate de climă. Prin urmare, articolul prezintă mai întâi aspectele cheie ale ED IFRS S1 și S2 și implicațiile lor practice. Întrucât ambele ED reprezintă o propunere ambițioasă a organismelor normalizatoare, autorul a încercat să determine dacă firmele din Polonia sunt pregătite pentru aceste schimbări. Din acest motiv, ED s-au confruntat cu (1) reglementările legale și recomandările legate de sustenabilitate ale Poloniei și (2) cu rezultatele cercetării empirice. O parte empirică a fost realizată pe baza selecției a 177 de companii, listate la Bursa de Valori din Varșovia (WSE). Dovezile reprezintă colectarea răspunsurilor lor la secțiunile ESG selectate din Codul WSE „Cea mai bună practică 2021”.

Studiul oferă numeroase concluzii și observații. ESG a devenit, fără îndoială, un factor luat în considerare de mai multe companii în derularea afacerilor lor. Cu toate acestea, pregătirea pentru ED IFRS S1 și S2 înseamnă o integrare ESG completă într-o strategie de afaceri, procese și raportare. Doar șaiszeci de companii (34%) din eșantionul examinat declară integrarea ESG într-o strategie de afaceri, iar treizeci și două de companii (18%) susțin că furnizează datele strategice, inclusiv obiectivele, măsurile și progresele definite (de asemenea, legate de ESG). Având în vedere progresul revoluției ESG, aceasta va însemna transformarea raportării pentru majoritatea companiilor, mai exact construirea de la zero a raportării financiare legate de sustenabilitate. Cea mai mare provocare va fi cuantificarea impactului durabilității și a riscurilor și oportunităților legate de climă asupra situațiilor financiare. O astfel de cuantificare va necesita instrumente avansate de management al riscului și construirea unui sistem integrat de raportare. Articolul, însoțit de rezultatele sale, poate fi de mare interes pentru organismele normalizatoare, companiile și alți cercetători care contribuie la raportarea ESG și financiară.

Cuvinte cheie: ESG; situații financiare; raportare de durabilitate; IFRS S1; IFRS S2;

Clasificare JEL: M48, K2, Q56

Introducere

Raportarea de sustenabilitate este un subiect care în prezent primește o atenție intensă. Aceasta își propune să furnizeze o declarație non-financiară care să asigure publicul larg că operațiunile companiei sunt corecte, rezonabile și credibile. Totuși, este insuficientă informarea publicului larg că o companie respectă mediul înconjurător și societatea. Tendința actuală în raportarea de sustenabilitate este de a oferi informații cuantificabile și comparabile care dovedesc afirmația. Măsurarea informațiilor non-financiare reprezintă o provocare, deoarece ridică întrebări despre ce să măsoare și cum. Devine și mai complicat dacă încercăm să exprimăm impactul factorilor non-financieri în termeni financieri. Prin urmare, merită explorat acest subiect în lumina propunerilor recente promovate de autoritățile de reglementare și de organisme normalizatoare.

Raportarea de sustenabilitate este de obicei discutată din perspectiva valorilor pe care le creează această raportare, de exemplu: (1) acționează ca un canal de comunicare despre beneficiile pe care compania le creează pentru societate (cf. Herzig, Schaltegger, 2006), (2) promovează o mai mare transparență care ar trebui să aibă ca rezultat o credibilitate îmbunătățită; prin urmare, aduce beneficii reputaționale (cf. Kolk, 2004) sau (3) poate fi corelată cu caracteristici corporative particulare, cum ar fi diversitatea de gen în consiliul de administrație (cf. Al-Shaer & Zaman, 2016), locația, marja de profit și rata de creștere (cf. Dilling, 2010).

În multe cazuri, raportarea de sustenabilitate este asociată cu raportarea amprentelor de mediu, dar trebuie subliniat că întregul concept este mult mai larg. În ceea ce privește responsabilitatea socială corporativă (CSR), standardul ISO 26000 distinge șapte domenii critice, care sunt: (1) guvernanta corporativă, (2) drepturile omului, (3) practicile de muncă, (4) mediul, (5) practicile operaționale echitabile, (6) probleme legate de consumatori și (7) implicarea și dezvoltarea comunității (ISO 26000:2010, p.9). La fel se întâmplă și în cazul raportării ESG, care înseamnă probleme de mediu, probleme sociale și guvernanta corporativă.

Raportarea de sustenabilitate este adesea folosită interschimbabil cu raportarea non-financiară, CSR și ESG. Cu siguranță, toate sunt asemănătoare în a determina afacerile să devină responsabile pentru consecințe într-o perspectivă exhaustivă: nu numai pentru cele financiare, ci și pentru cele legate, de exemplu, de schimbările

climatice, emisiile de carbon, poluarea apei, drepturile omului, standardele muncii și guvernanta corporativă.

Cu toate acestea, există diferențe subtile între fiecare tip de raportare. „Raportarea non-financiară” este un termen utilizat în principal în contextul cerințelor de raportare obligatorie impuse, de exemplu, de directiva privind raportarea non-financiară (discutată mai târziu în acest articol).

Pe de altă parte, raportarea CSR este percepută ca o formă de recomandare care este voluntară, dar puternic de dorit. În general, poate acționa ca un canal de comunicare și poate sprijini adoptarea deciziilor pentru diferite părți interesate (cf. Moravcikova, Stefanikova și Rypakova, 2015). CSR bazat pe valoare ar trebui să corespundă responsabilității corporative, transparenței și unei mentalități etice (cf. Tan, 2013). Cu toate acestea, este o provocare să se asigure comparabilitatea între rapoartele CSR, deoarece diferiți factori le pot modela domeniul de aplicare, inclusiv diferențele dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare (cf. Ali, Frynas și Mahmood, 2017).

Se afirmă în mod obișnuit că raportarea CSR determină companiile să fie responsabile din punct de vedere social, în timp ce ESG se concentrează pe o cuantificare practică și o strategie de afaceri integrată. Unii observatori chiar vorbesc despre evoluția de la CSR vag la ESG mai specific. Un astfel de raționament este justificat dacă luăm în considerare multe aspecte ale ESG, cum ar fi standardele și cadrele ESG, investițiile ESG, scorurile ESG sau asigurarea ESG (cf. Indyk, 2022).

Una dintre principalele provocări cu care se confruntă ESG este asigurarea unei raportări semnificative și măsurabile. Din acest motiv, diverse organizații încearcă să standardizeze raportările ESG (de exemplu, Inițiativa Globală de Raportare, Grupul de lucru pentru informații financiare legate de climă, raționalizarea energetică și raportarea carbonului). Cu toate acestea, din perspectiva raportării financiare, întrebarea critică este despre consecințele economice ale activităților ESG.

Astfel, Comitetul pentru Standarde Internaționale de Sustenabilitate (ISSB) a propus două expuneri: IFRS S1 – *Cerințe Generale pentru Raportarea Informațiilor financiare legate de Sustenabilitate* și IFRS S2 – *Raportări legate de climă*. Ambele expuneri se bazează pe riscuri, ceea ce înseamnă că o entitate raportoare ar trebui să-și dezvăluie expunerea la riscuri și oportunități semnificative legate de durabilitate și climă, urmată de modul în care

aceste riscuri și oportunități au afectat cea mai recentă poziție financiară, performanța financiară și fluxurile de numerar raportate. (ED IFRS S1, pp. 22-27; ED IFRS S2, pp. 32-37).

Expunerile menționate mai sus vor însemna cerințe speciale de raportare, ceea ce ridică multiple întrebări potențiale cu privire la: (1) entitățile raportoare în domeniu; (2) un sistem separat de raportare; (3) legături cu o situație financiară și integrare potențială cu raportarea financiară; (4) rolul auditorilor; și (5) o posibilă suprapunere cu cerințele existente de contabilitate și de raportare durabilă.

Din acest motiv, ipoteza centrală a acestui articol este formulată după cum urmează:

[H] Standardele de sustenabilitate IFRS S1 și IFRS S2 vor duce la schimbări semnificative în raportarea financiară.

Pentru a verifica ipoteza, am propus atât părți teoretice, cât și empirice. Partea teoretică include o analiză a aspectelor critice ale ED IFRS S1 și S2 (Secțiunile 1-2) și o comparație cu reglementările legale și recomandările existente în Polonia privind raportarea de sustenabilitate (Secțiunea 3). Partea empirică a fost prezentată în Secțiunile 4-5. Am selectat 177 de companii listate la Bursa de Valori din Varșovia (WSE) și am colectat răspunsurile lor la secțiunile ESG din Codul WSE „Cea mai bună practică 2021”. În cele din urmă, Secțiunea 6 prezintă Concluziile, iar Secțiunea 7 - Discuțiile.

Atât ED IFRS S1, cât și ED IFRS S2 se bazează pe riscuri, ceea ce înseamnă că presupun identificarea riscurilor și oportunităților legate de durabilitate și climă, urmată de evaluarea impactului acestora asupra unui model de afaceri, strategie și rezultate financiare pe termen scurt, mediu și lung. În realitate, nu este vorba doar despre cerințele de raportare, ci, cel mai important, despre schimbările organizaționale, cum ar fi un management solid al riscului ESG, un sistem adecvat de raportare, politici și proceduri. Ambele ED fac parte din tendința actuală de sustenabilitate, reprezentată de inițiative precum propunerea de Directivă de Raportare a Durabilității Corporative (CSRD) sau standardele promovate de Grupul Consultativ European de Raportare Financiară (EFRAG). ESG a devenit, fără îndoială, un factor de luat în considerare de mai multe companii. În multe cazuri, s-a dovedit că vorbim despre activități semnificative și bazate pe valoare. Cu toate acestea, ESG pare adesea să fie suplimentar față de activitatea de bază. Doar șaiszeci de companii (34%) declară integrarea ESG

într-o strategie de afaceri, iar treizeci și două de companii (18%) susțin că raportează datele strategice, inclusiv obiectivele, măsurile și progresele definite (de asemenea, legate de ESG). Se poate concluziona că aceste grupuri sunt pregătite să ia în considerare și să implementeze propunerile ED IFRS S1 și S2.

Alte grupuri reprezintă atitudini diferite față de aspectele ESG. Unele companii nu au o strategie oficializată în acest aspect, dar sunt foarte implicate în diverse activități ESG. Dimpotrivă, un grup de companii poate fi clasificat ca fiind neutru ESG. Unele companii declară un impact minor asupra climei din cauza (1) unei dimensiuni sau unui tip de activitate, (2) scutirii de la raportarea non-financiară conform Directivei privind Raportarea Non-financiară (NFRD) sau (3) altor priorități, cum ar fi dificultățile financiare. În plus, mai multe companii sunt reticente în a dezvălui informații sensibile, strategice sau legate de concurență.

În cele din urmă, ED IFRS S1 și S2 vor duce la schimbări semnificative în raportarea financiară. Având în vedere progresul revoluției ESG, acesta va însemna transformarea raportării pentru majoritatea companiilor, mai exact construirea de la zero a raportării financiare legate de sustenabilitate. Cea mai mare provocare va fi cuantificarea impactului durabilității și a riscurilor și oportunităților legate de climă asupra situațiilor financiare. O astfel de cuantificare va necesita instrumente avansate de management al riscului și construirea unui sistem integrat de raportare.

1. Aspectele critice ale ED IFRS S1 și S2

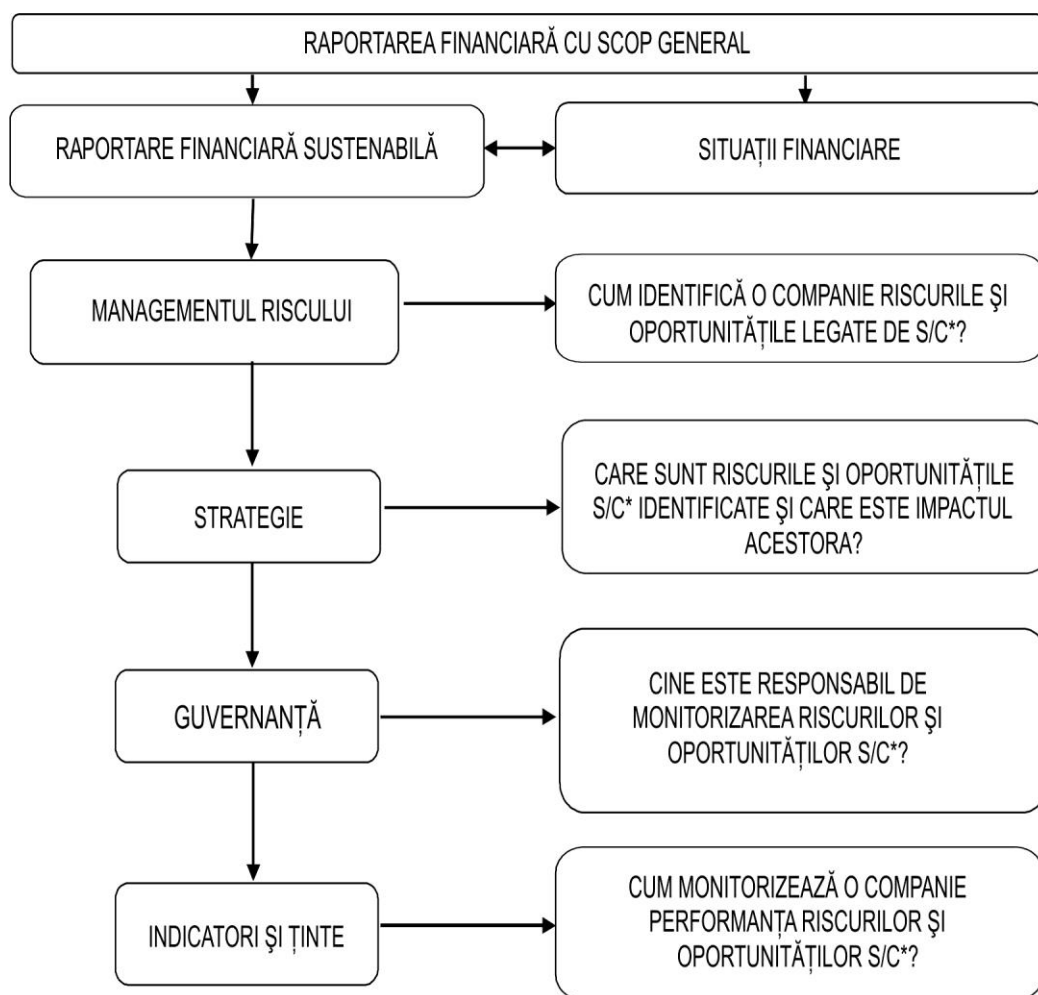
Consiliul pentru Standarde Internaționale de Sustenabilitate (ISSB) a emis primele două expuneri (ED), IFRS S1 și S2, în martie 2022. Ambele proiecte au fost deschise pentru comentarii până la 29 iulie 2022, iar versiunea lor finală va evolua. Cu toate acestea, având în vedere progresul lucrărilor, merită investigate aspectele critice ale ED IFRS S1 și S2 în forma lor actuală, adică din august 2022.

ED IFRS S1 și S2 vor reprezenta o etapă esențială în raportarea de durabilitate, deoarece abordează sustenabilitatea și informațiile financiare legate de climă. Astfel de informații pot fi esențiale pentru diferite părți interesate de o mai bună evaluare a valorii unei companii și care caută alte argumente rezonabile în adoptarea

deciziilor. Ideea din spatele standardelor este de a crea o combinație de situații financiare și raportări financiare

legate de sustenabilitate, contribuind la așa-numita raportare financiară cu scop general.

Figura nr. 1. Aspecte critice ale ED IFRS S1 și S2

*S/C – În legătură cu sustenabilitatea și clima

Sursa: Proiecție proprie, 2022

Conform ED IFRS S1 și S2, sustenabilitatea și informațiile financiare legate de climă ar trebui să se concentreze pe patru domenii vitale (*Figura nr. 1*). Prima dezvăluire se referă la „Managementul Riscurilor”, ceea ce înseamnă raportarea proceselor care sunt concepute și implementate într-o companie pentru (1) identificarea riscurilor și oportunităților legate de durabilitate și climă, (2) evaluarea probabilității și a efectelor potențiale ale acestora și (3) prioritizarea celor mai importante dintre

acestea în raport cu alte tipuri de riscuri și oportunități (cf. ED IFRS S1, p.28; ED IFRS S2, p.39).

Al doilea pas este dezvăluirea unei „strategii”, ceea ce înseamnă raportarea riscurilor și a oportunităților identificate de durabilitate și climat și impactul așteptat al acestora asupra unui model de afaceri, strategie și rezultate financiare pe termen scurt, mediu și lung. Pe scurt, o entitate rap,ortoare ar trebui să dezvăluie modul în care aceste riscuri și oportunități au afectat cele mai

recente situații financiare raportate și cum se așteaptă ca cifrele să se modifice în timp (cf. ED IFRS S1, pp. 25-27; ED IFRS S2, pp. 33-37).

Al treilea domeniu de raportare este „Guvernanța”, care se concentrează pe organisme sau persoane dedicate și pe responsabilitatea acestora de a monitoriza riscurile și oportunitățile legate de sustenabilitate. Aceștia ar trebui să ia în considerare în același timp strategia entității, managementul riscului și alte activități manageriale (cf. ED IFRS S1, p.24; ED IFRS S2, p.32).

În cele din urmă, a patra zonă este dedicată „Indicatorilor și țintelor”. În timp ce raportările anterioare au fost în principal narative, aceasta se referă la selecția anumitor ținte și indicatori măsurabili care ar trebui să reflecte performanța entității în ceea ce privește un model de afaceri, o strategie și riscuri și oportunități identificate legate de sustenabilitate. Trebuie remarcat aici că riscurile și oportunitățile legate de climă sunt specifice. ED IFRS S2 se referă, de exemplu, la emisiile de gaze cu efect de seră, vulnerabilitatea la tranziție și riscurile fizice sau prețurile interne ale carbonului (cf. ED IFRS S1, pp. 29-30; ED IFRS S2, pp. 40-43).

2. Implicațiile ED IFRS S1 și S2 asupra companiilor și auditorilor

Ambele expuneri au fost deschise pentru comentarii până la 29 iulie 2022, iar ISSB a primit 731 de răspunsuri și sugestii. ISSB a publicat scrisori de comentarii (CL) de la diverse companii, instituții financiare, universități, firme de contabilitate și consultanță și persoane fizice pe site-ul său. Merită să luăm în considerare câteva dintre ele pentru a anticipa modul în care standardele vor evolua și ce consecințe pot aduce. În general, expunerile au fost binevenite și susținute de comentatori. Cu toate acestea, există domenii care au fost menționate în mod repetat pentru reconsiderare.

În primul rând, organismelor normalizatoare li s-au solicitat mai multe clarificări. Au încercat să fie suficient de generali și flexibili, dar expunerilor le lipsește precizia, mai ales în ceea ce privește:

- integrarea cu Standardele de Contabilitate IFRS existente și Cadrul Conceptual pentru Raportarea Financiară (cf. EY CL);
- termeni neclari precum „prag de semnificație”, care este determinat în prezent prin selectarea riscurilor și oportunităților „semnificative”, sau „Lanțul valoric”, care

poate avea diverse interpretări într-un model de afaceri (cf. Deloitte CL);

- abordarea bazată pe industrie a problemelor legate de sustenabilitate, în special în cazul companiilor care operează în mai multe industrii și zone geografice (cf. Shell International CL);
- nu este impusă o locație specifică pentru raportări (cum ar fi un raport separat legat de sustenabilitate); în caz contrar, informațiile legate de sustenabilitate pot fi publicate oriunde sau doar răspândite într-o situație financiară (cf. EY CL);
- interpretarea corectă a raportărilor legate de climă, a planurilor de tranziție și a compensării emisiilor de carbon (cf. Deutsches Aktieninstitut CL).

În al doilea rând, trebuie subliniat faptul că raportările propuse vor reprezenta o provocare pentru multe entități. Este posibil ca aceștia să nu aibă cunoștințele, metodologia, sistemele, procesele, datele și resursele umane pentru (1) a raporta informații despre durabilitate și climă pe baza evaluării riscurilor și (2) a integra aceste informații cu raportarea financiară (cf. EY CL). După cum se subliniază în AICPA & CIMA CL, riscurile de durabilitate pot fi mai dificil de cuantificat decât riscurile tradiționale. Prin urmare, organizațiile trebuie să se asigure că există proceduri solide de gestionare a riscurilor. În plus, ar trebui să existe un echilibru adecvat între nevoia de o mai mare transparență și nivelul de detaliu, luând în considerare și alte riscuri și oportunități semnificative de afaceri. Entitățile nu trebuie să fie forțate să dezvăluie informații sensibile care ar putea duce la un dezavantaj competitiv (cf. Deutsches Aktieninstitut CL).

Având în vedere toate cele de mai sus, calendarul propus pentru raportările financiare legate de sustenabilitate (adică același cu situațiile financiare) este în prezent puternic criticat. O publicare a unui raport financiar are loc pe baza unor procese solide și de lungă durată, inclusiv sisteme IT dedicate. Solicitarea momentului exact pentru raportarea de sustenabilitate va pune presiune inutilă asupra companiilor, poate genera costuri suplimentare și va fi dăunătoare pentru calitatea raportărilor (cf. Schneider Electric CL).

În cele din urmă, expunerile nu au în vedere rolul auditorilor a căror contribuție este percepută ca valoroasă. Auditorii efectuează în prezent misiuni de asigurare a informațiilor ESG. La fel ca auditurile situațiilor financiare, asigurarea din partea terților poate spori fiabilitatea informațiilor ESG. Cu toate acestea, punctul de plecare îl

reprezintă un standard bine definit, care ar trebui să acționeze ca linii directoare atât pentru entități, cât și pentru auditori. Obținerea oricărui nivel de asigurare implică evaluarea anumitor procese, sisteme și date existente (cf. CAQ CL, AICPA & CIMA CL, Aviva CL).

3. Cerințe legale și recomandări privind raportarea sustenabilă în Polonia

Propunerile ED IFRS S1 și S2 par a fi revoluționare. Merită să ne gândim dacă aceste propuneri ar putea fi comparate cu soluțiile similare din practică. Luând în considerare exemplul Poloniei, conceptul general de raportare de sustenabilitate nu este nou. În primul rând, Polonia, ca stat membru al Uniunii Europene (UE), trebuie să respecte cerințele legale impuse la nivelul UE. În 2014, autoritățile de reglementare din UE au adoptat Directiva UE 2014/95/UE, numită Directiva de Raportare Non-Financiară (NFRD). Directiva impune o obligație de raportare non-financiară pentru entitățile de interes public (adică societățile cotate la bursă, băncile, societățile de asigurări și alte societăți desemnate de autoritățile naționale ca entități de interes public) care îndeplinesc un criteriu de 500 de angajați. Conform articolelor 19a și 29a din NFRD, o declarație non-financiară (atât la nivel statutar, cât și la nivel de grup) ar trebui să includă o scurtă descriere a) a unui model de afaceri, b) a unor politici implementate, c) a rezultatului acelor politici și d) a principalelor riscuri care pot afecta operațiunile comerciale. O declarație non-financiară ar trebui să fie susținută de indicatori cheie de performanță non-financiară relevanți pentru afacerea respectivă. Raportarea non-financiară ar trebui să abordeze aspecte de mediu, probleme sociale, drepturile omului, activități anticorupție și diversitate în consiliile de administrație ale companiei.

Directiva adoptată a fost vitală în discutarea raportării non-financiare și a rezultatelor acesteia. Scopul său a fost: (1) să stabilească cerințe legale minime de raportare, (2) să sporească consistența și comparabilitatea informațiilor non-financiare, (3) să asigure accesul investitorilor la informațiile non-financiare și (4) să ia în considerare informațiile non-financiare din perspectiva riscurilor care pot afecta activitatea de afaceri (cf. NFRD, 2014, pp. 1-4).

Cu toate acestea, NFRD s-a confruntat cu critici. Directiva conține mai multe formulări vagi (de exemplu, în ceea ce privește indicatorii cheie de performanță sau pragul de

semnificație), ceea ce duce la evaluarea subiectivă a companiei și, de facto, la lipsa informațiilor relevante raportate părților interesate. În cele din urmă, a ridicat problema comparabilității și fiabilității datelor (cf. Björklund, 2021).

Autoritățile de reglementare au luat în considerare aceste dezavantaje practice, iar NFRD va evolua în Directiva de Raportare a Durabilității Corporative (CSRD). Actuala propunere, care va intra în vigoare pentru exercițiile financiare începând cu 1 ianuarie 2023, extinde domeniul de aplicare la toate companiile mari și listate (cu excepția IMM-urilor listate). În plus, gama de rapoarte de sustenabilitate va fi mai largă și, în conformitate cu articolul 19a înlocuit, va include o parte descriptivă extinsă. O entitate raportoare va trebui să descrie pe scurt unele aspecte precum, de exemplu, reziliența modelului de afaceri al întreprinderii, oportunitățile legate de aspectele de sustenabilitate, modul în care a fost implementată strategia privind problemele de sustenabilitate, rolul organismelor administrative, de conducere și de supraveghere dedicate și țintele privind aspectele legate de sustenabilitate.

Partea descriptivă ar trebui să fie susținută de informații calitative și cantitative, atât informații prospective, cât și retrospective, cu trimiteri la raportul managementului și la situațiile financiare anuale, după caz. Propunerea CSRD necesită, de asemenea, obținerea asigurării datelor raportate de la un furnizor independent de servicii de asigurare.

Pentru a sprijini suficiente raportări de sustenabilitate în conformitate cu cerințele CSRD, Grupul Consultativ European de Raportare Financiară (EFRAG) lucrează la standardizarea raportării. În august 2022, EFRAG și-a încheiat consultarea publică cu privire la proiectele de expunere ale Standardelor Europene de Raportare asupra Durabilității (ESRS). Arhitectura ESRS constă în: (1) standarde transversale (ESRS 1-ESRS 5), care acoperă prevederile generale ce se aplică raportării de sustenabilitate în cadrul CSRD și ESRS; (2) standarde de actualitate legate de trei domenii – Mediu (ESRS E1-E5), Social (ESRS S1-S7) și Guvernare (ESRS G1-G3); și (3) standarde specifice sectorului care urmează să fie elaborate în etapa a doua.

În cele din urmă, în privința recomandărilor din Polonia, merită menționată aici Cea Mai Bună Practică 2021 pentru companiile listate la Bursa de Valori din Varșovia (pe piața principală). Documentul a intrat în vigoare la 1 iulie 2021 și reprezintă în general cerințe de raportare a guvernantei

corporative cu abordarea „Aplici sau Explici”. Înseamnă că firmele trebuie să comenteze dacă respectă regulile de guvernanță corporativă sau să ofere o justificare exhaustivă, în caz contrar. Printre diferite cerințe, prima secțiune, „Politica de Raportare, Comunicări cu Investitorii”, abordează aspecte legate de ESG (cea mai bună practică, 2021, p.3).

În concluzie, raportarea de sustenabilitate în Polonia este un concept care evoluează în conformitate cu propunerile ridicate de diferite organisme normalizatoare stabilitori de standarde, în special în UE. Există asemănări vizibile între ED IFRS S1 și S2 și propunerea CSRD. În ciuda aplauzelor generale pentru aceste inițiative, ele se confruntă și cu anumite critici (așa cum sunt prezentate în Secțiunea 2) și conduc la alte întrebări, de exemplu, despre misiunile de asigurare obligatorii menționate în propunerea CSRD (cf. Accountancy Europe, 2022). În total, raportarea financiară va experimenta revoluția ESG. Ritmul progresului este enorm, iar domeniul de aplicare al cerințelor este substanțial, deoarece nu este vorba doar de raportări, ci de schimbări în organizațiile de afaceri (de exemplu, pentru a asigura un management solid al riscului). În cele din urmă, înseamnă investiții semnificative, care implică cheltuieli, timp, resurse umane talentate și construirea unui sistem de raportare integrat susținut de o metodologie, politici și proceduri de raportare. În vremurile tulburi în care trăim, întrebarea este dacă sunt pregătite companiile să se adapteze la aceste schimbări rapide.

4. Metodologia cercetării empirice

Pentru a investiga dacă firmele sunt pregătite pentru revoluția raportării ESG și schimbările pe care aceasta le poate aduce, am decis să analizez răspunsurile companiilor la aspectele ESG incluse în „Cea Mai Bună Practică 2021”, adică Codul de Guvernanță Corporativă pentru companiile listate la Bursa de Valori din Varșovia (WSE) pe piața principală. Codul abordează aspectele ESG în Secțiunile 1.3. și 1.4., după cum urmează (Cea Mai Bună Practică, 2021, p.3):

1.3. Companiile integrează factori ESG în strategia lor de afaceri, incluzând, în special:

1.3.1. factorii de mediu, inclusiv măsurile și riscurile legate de schimbările climatice și dezvoltarea durabilă;

1.3.2. factori sociali și angajați, inclusiv, printre altele, acțiuni întreprinse și planificate pentru a asigura egalitatea de tratament între femei și bărbați, condiții decente de muncă, respectarea drepturilor angajaților, dialogul cu comunitățile locale și relațiile cu clienții.

1.4. (...) companiile publică pe pagina lor de internet informații referitoare la cadrul strategiei și obiectivele măsurabile, inclusiv, în special, obiectivele pe termen lung, activitățile planificate și statutul acestora, definite prin măsuri, atât financiare, cât și non-financiare. Informațiile ESG referitoare la strategie ar trebui, printre altele:

1.4.1. să ofere explicații referitoare la modul în care procesele decizionale ale companiei și ale membrilor grupului acesteia integrează schimbările climatice, inclusiv riscurile rezultate;

1.4.2. să prezinte indicele egalității de salarizare pentru angajați (...).

Respectarea Codului este voluntară. Cu toate acestea, companiile trebuie să raporteze dacă respectă sau nu principiile (împreună cu argumentarea aferentă). Nu este vorba doar de conformitate, ci și de comentariile companiilor care, în multe cazuri, demonstrează atitudinea firmelor față de aspectele ESG.

În august 2022, pe piața principală a WSE erau listate 419 companii. Pentru a asigura selecția și echilibrul corespunzătoare, am decis să selectez companiile care reprezintă:

- Grupa A – sectoarele cele mai riscante conform Atlasului de Risc ESG (2019, p.3), adică: petrol și gaze, metale și minerit (Scor de risc 11), Generatoare de Energie (cărbune) (Scor de risc 10), Rafinare și Marketing, Produse chimice (Scor de risc 9), Tehnologie Hardware și Semiconductor, Generare de energie (cu excepția cărbunelui), Automobile și piese auto, Agribusiness și Produse alimentare (Scor de risc 8);
- Grupa B – sectoare inovatoare precum: biotehnologia, ingineria terenurilor și apei, noile tehnologii, reciclarea și energia regenerabilă;
- Grupa C: altele domenii potențial legate: hârtie și ambalaje, materiale plastice, construcții, materiale de construcții, software IT, sisteme IT.

Eșantionul final a inclus 177 de companii, așa cum sunt prezentate în **Tabelul nr. 1**. Pentru aceste companii, am colectat răspunsuri din Declarațiile lor de conformitate, în special din secțiunile 1.3.1, 1.4. și

1.4.1. ale Codului „Cele mai bune practici 2021”. Nu am luat în considerare factorii sociali și cei legați de angajați, deoarece aceștia nu au fost esențiali pentru acest articol.

Tabelul nr. 1. Structura eșantionului selectat	
Sector	Nr. de companii
Grupa A	
Agribusiness și produse alimentare	17
Auto și transport	14
Industria chimică	12
Metale și minerit	23
Petrol și Gaz	2
Generatoare de energie	9
Tehnologie hardware și semiconductor	9
Grupa B	
Biotehnologie	10
Ingineria terenurilor și a apei	6
Noile tehnologii	3
Reciclare	4
Energie regenerabilă	3
Grupa C	
Construcții	19
Materiale de construcții	15
Software IT	17
Sisteme IT	9
Materiale plastice	3
Hârtie și ambalaje	2
Total general	177

Sursa: Proiecție proprie, 2022

5. Rezultatele cercetării empirice

5.1. Integrarea factorilor ESG în strategia afacerii (Principiul 1.3.1)

Pe baza dovezilor colectate, șaiszeci de companii (34%) declară că aplică în totalitate Principiul 1.3.1, adică integrarea factorilor ESG într-o strategie de afaceri, în special cele legate de schimbările climatice și dezvoltarea durabilă. În ceea ce privește specificarea sectorului, patruzeci de companii aparțin grupului A, cinci grupului B și cincisprezece grupului C. Șase companii oferă explicații suplimentare pentru

anumite decizii și acțiuni legate de ESG, de exemplu, o strategie pe termen lung până în 2030, un accent pe surse regenerabile de energie, management de mediu confirmat de ISO 14001:2004, politici ecologice, instruire, inițiative pro-ecologice, reciclare sau cooperare cu comunitățile locale și clienții.

Patruzeci și șase de companii (26%) respectă parțial Principiul. Chiar dacă nu au o strategie de afaceri formalizată care să includă obiective și măsuri ESG, acestea sunt foarte implicate în diferite activități ESG semnificative specifice sectorului lor (**Tabelul nr. 2**).

Tabelul nr. 2. Exemple de sectoare de activitate care au legătură cu activitățile ESG

Sector	Exemple
Grupa A	
Agribusiness și produse alimentare	Monitorizarea poluării aerului generat, a aportului de apă și a consumului de energie; înregistrări cantitative și calitative ale cifrei de afaceri a deșeurilor; secțiune dedicată protecției mediului; un Sistem de Management Integrat care îmbină calitatea cu protecția ecologică; certificare privind Standardul Global pentru Siguranța Alimentară; montarea panourilor fotovoltaice; reducerea utilizării conservanților și a uleiului de palmier; asigurarea faptului că peștii provin din pescuit durabil.
Auto și transport	Soluții ecologice pentru autoturisme și căutarea surselor alternative de energie; monitorizarea impactului companiei asupra mediului prin efectuarea de măsurători și analizarea rezultatelor peste limitele acesteia; monitorizarea parametrilor ecologici, inclusiv intensitatea energetică și consumul utilităților energetice; utilizarea echipamentului de protecție a aerului; specificații, politici, proceduri și instrucțiuni personalizate.
Industria chimică	Reducerea emisiilor de poluanți și gaze cu efect de seră; investiții în tehnologii ecologice; dezvoltarea de produse cu emisii reduse și biodegradabile; implicarea în proiecte de hidrogen; managementul deșeurilor; Sistem de Management Integrat (IMS) certificat de Centrul Polonez de Testare și Certificare.
Metale și minerit	Respectarea standardelor de sistem (calitate, mediu, sănătate și siguranță și management energetic); respectarea standardelor industriale pentru sectoarele de termoficare, gaze, apă și canalizare și construcții; politica de mediu; politica climatică; strategie dedicată de sustenabilitate.
Biotehnologie	Căutarea tehnologiilor legate de reutilizarea deșeurilor din diverse industrii; tehnologie utilizată pentru recuperarea terenurilor contaminate; tehnologie pentru a procesa hidrogenul rezidual și a-l reutiliza drept combustibil pentru a genera energie.
Generatoare de energie	Măsuri de schimbare a sursei de energie primară a centralei de cogenerare într-o sursă cu emisii scăzute sau zero; un proiect de transformare a energiei.
Tehnologie hardware și semiconductor	Certificare ISO 14001 (managementul de mediu); Certificare ISO 50001 (management energetic); fundație pro-ecologică separată
Grupa B	
Ingineria terenurilor și a apei	Certificare ISO 14001 (managementul de mediu); politica de mediu; proceduri documentate de identificare și evaluare a aspectelor ecologice; controlul operațional și monitorizarea activităților de mediu; managementul deșeurilor; manipularea substanțelor periculoase pentru mediu; asigurarea conformității cu cerințele legale; înregistrarea combustibililor, materialelor utilizate sau factorilor care cauzează emisii în aer; testare și măsurare.
Materiale plastice	Certificare ISO 14001 (managementul de mediu); introducerea de noi tehnologii; reducerea consumului de materiale; implementarea materialelor secundare în producție; reducerea generării de deșeuri; reciclarea surplusului tehnologic într-un proces de producție închis; transferul deșeurilor generate din operațiuni către unități specializate de afaceri.
Reciclare	Transformarea unui deșeu neplăcut într-un produs de înaltă calitate, ușor degradabil; optimizarea resurselor utilizate (electricitate, consum de materiale).
Grupa C	
Construcții	Certificare ISO 9001 (sisteme de management al calității); Certificare ISO 14001 (managementul de mediu); Certificare ISO 45001 (managementul siguranței); soluții tehnologice moderne; măsuri ecologice; investiții în surse regenerabile de energie; servicii de construcții în domeniul energiei regenerabile (eoliene).
Materiale de construcții	Optimizarea utilizării resurselor și a mediului; participarea la renovarea infrastructurii de transport feroviar; investiții bazate pe surse regenerabile de energie; politici sau proceduri de due diligence care se ocupă de probleme sociale, de muncă, de mediu, drepturile omului și anticorupție; reducerea poluanților emiși în aer; protecția apei și a solului; monitorizarea și înregistrarea consumurilor de utilități, a emisiilor, a deșeurilor generate și a ambalajelor puse în circulație; economisirea apei; căutarea surselor de căldură fără emisii; atingerea unei eficiențe energetice cât mai ridicate pentru produsele noi; utilizarea soluțiilor fotovoltaice.
Software IT	Montare de panouri fotovoltaice; încurajarea angajaților să folosească transportul cu bicicleta; separarea deșeurilor; instruire; luând în considerare reputația și abordarea problemelor de mediu în selectarea partenerilor de afaceri și a furnizorilor.
Sisteme IT	Certificare ISO 14001 (managementul de mediu); reducerea consumului de combustibil și a cererii de apă; utilizarea surselor alternative de energie; implementarea și certificarea sistemului de management al calității; dezvoltarea și implementarea tehnologiilor informaționale moderne care utilizează soluții ecologice.

Sursa: Proiecție proprie, bazată pe datele colectate, 2022

Douăzeci și opt de companii (16%) pot fi clasificate ca fiind într-o etapă de planificare, deoarece au declarat luarea în considerare a aspectelor ESG în viitor într-o strategie de afaceri oficială. Treisprezece companii (7%) nu au aplicat Principiul din cauza altor priorități de afaceri, cum ar fi confruntarea cu dificultăți financiare sau, dimpotrivă, cu alte oportunități de investiții strategice.

Douăzeci și cinci de companii (14%) și-au evaluat impactul asupra mediului ca fiind nesemnificativ. Aceste companii se caracterizează ca nefăcând parte din sectorul productiv, având birouri sau afaceri administrative, cu un efect minor asupra climei. Cinci companii (3%) nu au fost obligate să publice informații non-financiare conform NFRD; prin urmare, au fost excluși din discuția despre ESG.

5.2. Raportarea informațiilor strategice, a obiectivelor cuantificabile, a activităților planificate, a măsurilor financiare și non-financiare și a ESG (Principiul 1.4. și 1.4.1)

Principiile 1.4. și 1.4.1. sunt problematice, deoarece includ cerințe multiple: (1) publicarea unei strategii de afaceri, (2) obiective, măsuri și progrese definite și (3) ESG, în special aspecte legate de climă. Acestea au condus la atitudini diferite față de aceste Principii, în funcție de practicile existente într-o companie.

Treizeci și două de companii (18%) declară că respectă în totalitate ambele Principii. Cinci companii au furnizat informații suplimentare despre anumite acțiuni și decizii, cum ar fi:

- monitorizarea mediului de reglementare (Departamentul Juridic) și analiza periodică a prețurilor ambalajelor, energiei și materiilor prime (Departamentul Achiziții);
- verificarea și identificarea riscurilor care decurg din factori externi și interni de două ori pe an, împreună cu o analiză a probabilității apariției acestora și a posibilului impact asupra companiei, urmate de acțiunile preventive sau de atenuare a riscurilor individuale;
- câțiva pași pentru construirea unui sistem modern de management al durabilității în cadrul companiei. Abordarea companiei de a implementa sustenabilitatea în strategia sa de afaceri a fost descrisă în Strategia ESG și Raportul de

Sustenabilitate 2021, împreună cu piloni critici, obiective și valori;

- publicarea unei strategii pe termen lung până în 2030;
- publicarea de informații detaliate cu privire la ipotezele strategiei sale, obiectivele măsurabile, inclusiv obiectivele pe termen lung, activitățile planificate, progresul în implementarea acestora și indicatori (financiar și nefinanciar) în rapoartele de management și situațiile financiare anuale;
- certificare ISO 14001 (managementul de mediu); un auditor certificat confirmă conformitatea acestei certificări.

Douăzeci și șase de companii (15%) își fac publică strategia. Totuși, în cele mai multe cazuri nu iau în considerare în mod formal aspectele ESG; cu toate acestea, intenționează acest lucru sau sunt în curs de revizuire și implementare a unor noi obiective strategice, inclusiv ESG. În mod similar, în comentariile lor, douăzeci și două de companii (12%) se concentrează pe planurile lor de dezvoltare a unei noi strategii de afaceri sau documente care iau în considerare teme ESG.

Douăzeci și opt de companii (16%) nu publică detalii privind strategia pe termen lung pe paginile lor de internet. După cum s-a explicat, aceasta se întâmplă din cauza naturii afacerilor lor, a protecției datelor sensibile și a poziției lor competitive.

Șaisprezece companii (9%) nu au adoptat un document care să constituie o strategie pe termen lung. Acestea stabilesc de obicei obiective financiare anuale, în timp ce măsurile pentru atingerea lor sunt stabilite anual în planul bugetar al companiei.

Douăzeci și nouă de companii (16%) își declară comunicarea cu părțile interesate în ceea ce privește strategia și realizările prin rapoarte curente și periodice. Unele companii se referă la raportarea non-financiară conform NFRD cu privire la aspectele ESG.

Douăzeci și patru de companii (14%) pot fi clasificate ca fiind neutre din punct de vedere ESG. Unii declară un impact minor asupra climei din cauza unei dimensiuni sau a unui tip de afacere. Același lucru se referă la entitățile care nu sunt obligate să publice informații non-financiare în conformitate cu NFRD. Unele companii nu au fost implicate în chestiuni ESG din cauza altor priorități, cum ar fi dificultățile financiare.

6. Concluzii

Acest articol și-a propus să verifice dacă firmele din Polonia sunt pregătite pentru schimbările rezultate din noile standarde de sustenabilitate. Autorul a formulat următoarea ipoteză: *[H] Standardele de sustenabilitate IFRS S1 și IFRS S2 vor duce la schimbări semnificative în raportarea financiară.* Articolul constă dintr-o parte teoretică (secțiunile 1-3) și un studiu de cercetare (secțiunile 4-5) pentru a verifica această ipoteză. În perioada iulie-august 2022, nici unul dintre cele două standarde nu a fost implementat în mod oficial și au reprezentat proiecte de expunere (ED) pentru consultări publice.

Ideea din spatele ED IFRS S1 și S2 este de a crea o combinație de situații financiare și raportări financiare legate de sustenabilitate și climă, contribuind la așa-numita raportare financiară cu scop general. Ambele ED sunt bazate pe riscuri, ceea ce înseamnă că își asumă identificarea riscurilor și oportunităților legate de durabilitate și climă, urmate de evaluarea impactului acestora asupra unui model de afaceri, strategie și rezultate financiare pe termen scurt, mediu și lung.

În realitate, nu este vorba doar despre cerințele de raportare, ci, cel mai important, despre schimbările organizației de afaceri. Raportarea financiară tradițională este un flux de lucru cu un sistem de contabilitate, contabilitate în partidă dublă, documentație justificativă, standarde de raportare, situații financiare și proceduri și politici multiple. Pentru a identifica și cuantifica efectele riscurilor și oportunităților legate de sustenabilitate și climă, companiile trebuie să se asigure că au un flux de lucru similar pentru raportarea durabilității (să nu mai vorbim de evaluarea riscului foarte solicitantă). În cele din urmă, înseamnă investiții semnificative, care implică cheltuieli, timp, resurse umane și construirea unui sistem de raportare integrat susținut de o metodologie, politici și proceduri de raportare.

Ambele ED fac parte din tendința actuală de sustenabilitate, reprezentată de inițiative precum propunerea Directivei de Raportare a Durabilității Corporative (CSRD) sau standarde promovate de Grupul Consultativ European pentru Raportarea Financiară (EFRAG). Întrucât reprezintă inițiativele UE, aceste propuneri se referă și la Polonia.

Prin urmare, având în vedere toate discuțiile teoretice menționate mai sus, am decis să confrunt ipotezele teoretice cu realitatea bazată pe experiența companiilor

din Polonia. Cercetarea empirică s-a concentrat pe răspunsurile la principiile ESG incluse în „Cea Mai Bună Practică 2021”, mai exact Codul de Guvernanță Corporativă pentru companiile listate la Bursa de Valori din Varșovia (WSE) (pe piața principală). Eșantionul final a inclus 177 de companii listate pe WSE.

Principiul 1.3.1. legat de integrarea factorilor ESG într-o strategie de afaceri. Am dorit să surprind atitudinea generală față de ESG. Această parte a studiului de cercetare a condus la următoarele concluzii.

În primul rând, aspectele ESG sunt esențiale pentru companiile listate pe WSE. Dintre companiile din eșantionul examinat, 60% pot fi clasificate ca avansate în ceea ce privește integrarea ESG într-o strategie de afaceri (34%) sau implicarea în activități ESG semnificative (26%). Companiile și-au menționat activitățile de reducere a emisiilor de poluanți și gaze cu efect de seră, investiții în tehnologii ecologice sau respectarea standardelor emise de Organizația Internațională de Standardizare (ISO) (de ex. Certificare ISO 14001 Managementul Mediului). Pentru a obține și menține această certificare, companiile trebuie să demonstreze documentația și procesele pe care un auditor acreditat le auditează.

În al doilea rând, douăzeci și opt de companii (16%) pot fi clasificate ca fiind în faza de planificare, deoarece au declarat luarea în considerare a problemelor ESG în viitor într-o strategie de afaceri oficială. Au demonstrat conștientizarea și un interes general pentru ESG.

În al treilea rând, treizeci de companii (17%) și-au evaluat impactul asupra mediului ca fiind nesemnificativ din cauza activității lor la birou sau a lipsei obligației de raportare non-financiară. Acestea sunt exemple de interpretare ESG redusă care ar trebui evitate. ESG nu se referă doar la climă, ci se referă la realizarea unei creșteri durabile în termeni financiari și non-financiari. Companiile (inclusiv cele cu activitate de birou) nu sunt scutite de a avea grijă de angajați, de mecanismele de guvernanță corporativă și chiar și de micile activități realizabile legate de climă (de exemplu, soluții de economisire a energiei). Același lucru se referă la treisprezece companii (7%) care au declarat alte priorități strategice. În afară de cazurile de dificultăți financiare, deciziile strategice pot fi, fără îndoială, percepute ca parte a ESG, deoarece creează valoare (mai ales în cazul inovațiilor) și mai multe locuri de muncă.

Principiile 1.4. și 1.4.1. legate de raportarea (1) unei strategii de afaceri, (2) a obiectivelor, măsurilor și progreselor definite și (3) a ESG, în special aspecte legate

de climă. În timp ce companiile sunt dornice să se implice în activități ESG, raportarea datelor strategice și raportarea ESG este problematică. Doar treizeci și două de companii (18%) declară că respectă în totalitate ambele principii, în timp ce patruzeci și opt de companii (27%) lucrează la o nouă strategie, inclusiv ESG.

Companiile rămase prezintă atitudini care pot fi problematice din perspectiva ED IFRS S1 și S2. În primul rând, douăzeci și opt de companii (16%) tratează datele strategice ca pe un secret al companiei. Prin urmare, aceștia pot fi reticenți în a dezvălui orice informații, ținte sau valori pe care le consideră sensibile (inclusiv în legătură ESG). Dacă astfel de companii sunt forțate să raporteze date, există riscul ca acestea să prezinte informații foarte generale și „sigure”.

În al doilea rând, patruzeci și cinci de companii (25%) s-au obișnuit cu mijloacele deja implementate în raportare și comunicare, inclusiv rapoarte curente și periodice, întâlniri interne cu consiliul de supraveghere sau întâlniri anuale cu acționarii. În ceea ce privește ESG, acesta este adesea asociat cu raportarea non-financiară în conformitate cu NFRD.

În cele din urmă, douăzeci și patru de companii (14%) pot fi clasificate drept neutre ESG. Unele companii declară un impact minor asupra climei din cauza (1) unei dimensiuni sau unui tip de activitate, (2) scutirii de la raportarea non-financiară conform NFRD sau (3) altor priorități, cum ar fi dificultățile financiare.

Părțile teoretice și empirice efectuate conduc la următoarele concluzii:

- 1) ESG a devenit, fără îndoială, un factor de luat în considerare de mai multe companii. În multe cazuri, s-a dovedit că discutăm despre activități semnificative și bazate pe valoare;
- 2) Cu toate acestea, ESG pare adesea să fie suplimentară față de activitatea de bază. Șaizeci de companii (34%) declară integrarea ESG într-o strategie de afaceri, în timp ce treizeci și două de companii (18%) declară că dezvăluie datele strategice, inclusiv obiectivele definite, măsurile și progresul (de asemenea, legate de ESG). Se poate concluziona că aceste grupuri sunt pregătite să ia în considerare și să implementeze propunerile ED IFRS S1 și S2;
- 3) Din perspectiva ED IFRS S1, ED IFRS S2 și propunerea CSRD, revoluția ESG va fi o provocare,

mai ales având în vedere ritmul progresului muncii. Din păcate, acest ritm nu este în concordanță cu viteza schimbărilor ESG care au loc în multe companii care își revizuiesc în prezent obiectivele strategice. Nu înseamnă renunțarea la propunerile oferite de cei care stabilesc standardele. Cu toate acestea, adaptarea la schimbări necesită timp și efort;

- 4) ESG este un concept de creștere durabilă care are loc luând în considerare factorii de mediu, sociali și de guvernare. Din păcate, unele companii au asociat conceptul ESG în principal cu factori legați de climă. O astfel de atitudine este riscantă, deoarece poate crea o „zonă gri” a companiilor care se simt scutite de orice dezvăluiri ESG din cauza dimensiunii sau tipului lor de activitate;
- 5) În plus, unele companii sunt reticente în a dezvălui informații sensibile și este posibil să nu fie dispuse să dezvăluie mai mult decât este necesar. Se ridică întrebarea cum aceste cerințe de divulgare vor corespunde cu calitatea raportării;
- 6) În cele din urmă, atunci când sunt aplicate, ED IFRS S1 și S2 vor duce la schimbări semnificative în raportarea financiară. Având în vedere progresul revoluției ESG, aceasta va însemna transformarea raportării pentru majoritatea companiilor, mai exact construirea de la zero a raportării financiare legate de sustenabilitate. O raportare izolată de sustenabilitate este în prezent din ce în ce mai puțin o problemă, având în vedere companiile care raportează deja amprenta de carbon sau informații non-financiare conform standardelor GRI. Cea mai mare provocare este cuantificarea impactului riscurilor și oportunităților legate de durabilitate și climă asupra situațiilor financiare. O astfel de cuantificare va necesita instrumente avansate de management al riscului și construirea unui sistem integrat de raportare.

Acest studiu de cercetare este supus unor limitări. În primul rând, se referă la 177 de companii cotate la bursă considerate cele mai sensibile la aspectele ESG. Extinderea eșantionului la alte sectoare poate pune în lumină diferite aspecte sau implicații. În al doilea rând, companiile listate la bursă sunt clasificate de autoritățile de reglementare drept companii de interes public, ceea ce înseamnă că sunt supuse unor presiuni de reglementare solide cu privire la diverse cerințe legale și raportări. Acestea pot prezenta o cultură de raportare mai disciplinată decât alte entități (de exemplu, companii private); prin urmare, atitudinea față de ESG ar putea fi

diferită dacă luăm în considerare entitățile pentru care raportarea non-financiară este voluntară.

7. Discuții

Implementarea unui nou standard sau a unui regulament nu este ușoară. În ciuda bunelor intenții ale organismelor normalizatoare și ale autorităților de reglementare, transferul teoriei în practică poate fi supărător, mai ales în ceea ce privește inițiativele internaționale. Merită menționat aici că Directivele UE se aplică statelor membre cu jurisdicții naționale diferite și experiență în diverse probleme. Implementarea ED IFRS S1 și S2 nu este, în sine, nimic nou. În trecut, am experimentat deja adoptarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară. Această adoptare a declanșat o discuție în diverse domenii, cum ar fi:

- beneficii (de exemplu, De George, Li și Shivakumar, 2016; Horton, Serafeim și Serafeim, 2013)
- lipsa beneficiilor cu experiență (de exemplu, Jeanjean și Stolowy, 2008);
- reacțiile pieței (de exemplu, Armstrong și alții, 2010);
- comparație cu US GAAP (de exemplu, Barth și alții, 2012);
- onorarii de audit (de exemplu, Kim, Liu, Zheng, 2012).

În ceea ce privește ED IFRS S1 și S2, ar trebui să ne așteptăm la o contribuție ex-post în domenii similare. Problema este că standardele nu sunt încă implementate (din august 2022), iar numărul de publicații ex-ante este limitat. Maria Silvia Avi (Avi, 2022a; Avi, 2022b) a propus

o analiză aprofundată a ambelor ED cu privire la cerințele de reglementare din Italia. La rândul său, Cavlak (2022) a identificat un decalaj între inițiativele globale (IFRS S1 și S2) și raportarea privind aspectele legate de climă în Turcia. Autorul a propus un cadru conceptual pentru a umple acest gol.

Un studiu empiric privind disponibilitatea companiilor de a adopta IFRS S2 a fost pregătit de Baboukardos și alții (2022). Autorii s-au concentrat asupra celor 100 de companii cu cele mai mari emisii medii de gaze cu efect de seră în perioada 2018-2020 în industria materialelor de construcții și a produselor chimice. Ei au descoperit că firmele din ambele sectoare prezintă un nivel general moderat de raportări legate de climă prescris de ED IFRS S2, care a rezultat din adoptarea de către majoritatea firmelor cuprinse în eșantion a Recomandărilor Grupului de Lucru privind Raportările Financiare legate de Climă.

În cele din urmă, acest articol lasă loc pentru studii de cercetare viitoare. Având în vedere inițiative de top, cum ar fi Pactul Verde European, ESG va fi în continuare un factor dinamic care afectează multe companii. Implicarea lor în aspectele ESG se va schimba datorită creșterii gradului de conștientizare și presiunii externe din partea autorităților de reglementare și a organismelor normalizatoare. Prin urmare, este posibil să se distingă următoarele domenii de cercetare viitoare: (1) schimbări și inițiative legate de ESG care au loc în companii, (2) impactul propunerii CSRD, ED IFRS S1 și S2, (3) calitatea de raportare ESG și non-financiară, (4) rolul misiunilor de asigurare asupra informațiilor ESG și (5) evoluția raportării financiare.

BIBLIOGRAFIE

1. Accountancy Europe (2022), Sustainability Assurance under the CSRD. Critical matters to respond to the upcoming CSRD requirements. Discussion paper. Retrieved from <https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/220401-Sustainability-assurance-under-the-CSRD-1-1.pdf>
2. AICPA & CIMA CL (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2. Retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/a/aicpa---cima-a1e9096b-c6a6-4d9e-aac3-4922e72eeaed/-issb-standards-aicpacima-response26july2022.pdf>
3. Al-Shaer, H., Zaman, M. (2016), Board gender diversity and sustainability reporting quality. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 12(3), 210-222.
4. Ali, W., Frynas, J. G., Mahmood, Z. (2017), Determinants of corporate social responsibility (CSR) disclosure in developed and developing countries: A literature review. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 24(4), 273-294.
5. Armstrong, C. S., Barth, M. E., Jagolinzer, A. D., & Riedl, E. J. (2010). Market reaction to the adoption of IFRS in Europe. *The Accounting Review*, 85(1), 31-61.

6. Avi, M.S. (2022a), The Relationship Between Financial Reporting and Sustainability Report. The Exposure Draft: IFRS S1 General Requirement for Disclosure of Sustainability-Related Financial Information (From International Sustainability Standard Board) Overcomes the Duality of External Corporate Disclosure, *Journal of Economics, Finance and Management Studies*, 5(4), 1013-1036, DOI:10.47191/jefms/v5-i4-11
7. Avi, M.S. (2022b), Climate Impact and Corporate Communication: The European and Italian Situation and the Issb Proposal Outlined in Exposure Drafts S2 Climate-Related Disclosure - 29 March 2022, *Journal of Economics, Finance and Management Studies*, 5(5), 1173-1196, DOI:10.47191/jefms/v5-i5-01
8. Aviva CL (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2. Retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/a/aviva-plc-4ee3daf1-2c77-48bb-81d3-49332463ce45/aviva-response-to-issb-exposure-draft-s2-climate-master-final-as-submitted.pdf>
9. Baboukardos, D., Seretis, E., Slack, R., Tsalavoutas, Y., Tsoligkas, F. (2022), Companies' readiness to adopt IFRS S2 climate-related disclosures, Project Report. ACCA and Adam Smith Business School. Retrieved from: <https://dro.dur.ac.uk/36844/1/36844.pdf>
10. Barth, M. E., Landsman, W. R., Lang, M., & Williams, C. (2012). Are IFRS-based and US GAAP-based accounting amounts comparable? *Journal of accounting and economics*, 54(1), 68-93.
11. Best Practice (2021), The corporate governance code for issuers of shares listed on the GPW Main Market. Retrieved from: https://www.gpw.pl/pub/GPW/files/PDF/dobre_praktyki/en/DPSN2021_EN.pdf
12. Björklund, J. (2021), Reviewing the Non-Financial Reporting Directive: An analysis de lege lata and de lege ferenda concerning sustainability reporting obligations for undertakings in the EU (Dissertation). Retrieved from: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-431664>
13. CAQ CL, (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2. Retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/c/center-for-audit-quality--caq--b0211e32-a40f-4eb7-a418-914e00fe305b/caq-issb-s1-and-s2-comment-letter-7-29-2022.pdf>
14. Cavlak, H. (2022), İklim ile İlişkili Hususların Finansal Etkisi ve Finansal Raporlarda Sunumu: Bir Havayolu İşletmesi Örneği. Erciyes Akademi, DOI: 10.48070/erciyesakademi.1132455
15. CSRD (2021), Proposal for a Directive of the European Parliament and the Council regarding
16. corporate sustainability reporting. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0189&from=EN>
17. De George, E. T., Li, X., Shivakumar, L. (2016), A review of the IFRS adoption literature. *Review of Accounting Studies*, 21(3), 898-1004.
18. Deloitte CL (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2. Retrieved from <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/d/deloitte-b10106f7-2992-4649-bdd7-9ff99c28a223/deloitte-comment-letter-ed-ifrs-s1.pdf>
19. Deutsches Aktieninstitut CL (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2. Retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/d/deutsches-aktieninstitut-e-v--097b5ca0-8371-415a-a97f-07c19d77aa00/220801-cover-letter-deutsches-aktieninstitut-ifrs-s1-and-s2.pdf>
20. Dilling, P. F. (2010), Sustainability Reporting in A Global Context: What Are the Characteristics of Corporations that Provide High Quality Sustainability Reports an Empirical Analysis. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 9(1). <https://doi.org/10.19030/iber.v9i1.505>
21. EY CL (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2. Retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/e/ey-ff220ee9-fc6d-4f5b-a541-7e2f3cc7d6ab/ey-comment-letter-issb-s1-july-2022-eyg.006649-22gbl.pdf>
22. Herzig, C., Schaltegger, S. (2006), Corporate Sustainability Reporting. An Overview. In: Schaltegger, S., Bennett, M., Burritt, R. (eds)

- Sustainability Accounting and Reporting., vol 21. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4974-3_13
23. Horton, J., Serafeim, G., & Serafeim, I. (2013), Does mandatory IFRS adoption improve the information environment?. *Contemporary accounting research*, 30(1), 388-423.
 24. IFRS S1. (2022), [Draft] IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information. Retrieved from <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-ifrs-s1-general-requirements-for-disclosure-of-sustainability-related-financial-information.pdf>
 25. IFRS S2. (2022), [Draft] IFRS S2 Climate-related Disclosures. Retrieved from <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/issb-exposure-draft-2022-2-climate-related-disclosures.pdf>
 26. Indyk, M. (2022), The Importance of the ESG Factors and Their Potential Impact on an Audit of a Financial Statement. *International Business & Economics Studies*, 4(3), 1-15, DOI: <https://doi.org/10.22158/ibes.v4n3p1>
 27. ISO 26000 (2010), Guidance on social responsibility. Retrieved from: <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100258.pdf>
 28. Jeanjean, T., & Stolowy, H. (2008), Do accounting standards matter? An exploratory analysis of earnings management before and after IFRS adoption. *Journal of accounting and public policy*, 27(6), 480-494.
 29. Kim, J. B., Liu, X., & Zheng, L. (2012). The impact of mandatory IFRS adoption on audit fees: Theory and evidence. *The Accounting Review*, 87(6), 2061-2094.
 30. Kolk, A. (2004). A decade of sustainability reporting: developments and significance. *International Journal of Environment and Sustainable Development*, 3(1), 51-64.
 31. Moravcikova, K., Stefanikova, L., & Rypakova, M. (2015), CSR reporting as an important tool of CSR communication. *Procedia Economics and Finance*, 26, 332-338.
 32. NFRD (2014), Directive 2014/95/EU of the European Parliament and the Council regarding disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095&from=EN>
 33. Schneider Electric CL (2022), Comment letter on ISSB's Exposure Drafts S1 and S2, retrieved from: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/general-sustainability-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/s/schneider-electric-8c64b66b-5085-4372-b381-38ec42ec91ed/gen-req-schneider-electric-r-2yqhnz111hyhvii.pdf>
 34. Shell International CL (2022), <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/exposure-draft-comment-letters/s/shell-international-b-v--e29edf7a-cd86-4fd1-b827-c9faa2b4b7e0/shell-response-issb-sd1-ed.pdf>
 35. TAN, Eugene K. B. (2013), Corporate social responsibility as corporate soft law: Mainstreaming ethical and responsible conduct in corporate governance. *Singapore Law Review*. 31(1), 227-252. Research Collection School of Law. Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2387

Influența opinieii de audit asupra riscului de insolvabilitate a companiilor. Evidențe pentru România

Drd. Mădălin-Mihai MOȚOC,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași,
e-mail: madalin.mm995@gmail.com

Rezumat

Datorită creșterii încrederii populației în instrumentele tranzacționabile și deschiderii orizonturilor spre politica investițională, Bursa de Valori București înregistrează o creștere constantă a capitalizării bursiere, similar piețelor de capital dezvoltate (New York, Londra, Paris, Tokio etc.).

Auditorul financiar joacă un rol din ce în ce mai activ în dezvoltarea sustenabilă a unei companii, iar opinia acestuia este în măsură să influențeze în mare măsură capacitatea de atragere a capitalului de către companiile auditate.

Obiectivul cercetării constă în determinarea rolului opiniei de audit în dezvoltarea sustenabilă a unei companii listate la Bursa de Valori București și determinarea, prin procedee statistice, a gradului de insolvabilitate al acestora.

Rezultatele cercetării arată importanța auditului financiar în creșterea gradului de performanță financiară a unei companii și în calitatea raportării financiare, împreună cu determinarea influenței opiniei de audit asupra riscului viitor de insolvabilitate.

Cuvinte cheie: auditor; insolvență; incapacitate de plată; regresie logistică; model risc insolvență;

Clasificare JEL: M41, M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Moțoc, M.-M., (2022), The Influence of Audit Opinion on Companies' Insolvency Risk. Evidence for Romania, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 655-667, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/023

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/023>

Data primirii articolului: 27.08.2022

Data revizuirii: 5.09.2022

Data acceptării: 17.10.2022

Introducere

Pe măsură ce gradul de complexitate al afacerilor crește, auditorul financiar se confruntă cu provocări din ce în ce mai diversificate pentru asigurarea rezonabilă a acurateții situațiilor financiare anuale.

În condițiile unei piețe libere, Bursa de Valori este organismul care guvernează și supraveghează activitatea economică a firmelor cotate. Prin intermediul propriei analize, Bursa transmite indirect semnale importante către auditori cu privire la eventuale fraude sau erori flagrante, afectarea principiilor contabile sau denaturări semnificative ale situațiilor financiare ale companiilor.

Dintre principiile contabile generale, principiul continuității activității (*going concern principle*), al contabilității de angajamente (*periodicity principle*) și al prudenței (*prudence principle*) prezintă o importanță deosebită pentru fundamentarea deciziilor de investiții de către potențialii investitori (Mironiuc, 2012).

Dat fiind faptul că accesul și tranzacționarea instrumentelor financiare devin din ce în ce mai facile și că în acest context responsabilitatea auditorului este esențială, ne propunem ca, prin prezentul studiu, să oferim investitorilor un model care să permită determinarea riscului viitor de insolvență pornind de la datele actuale.

Astfel, într-o perioadă în care online-ul își pune tot mai accentuat amprenta în activitatea economică a entităților, în care fraudele economice sunt din ce în ce mai diversificate, iar dezvoltarea afacerilor începe să depindă de atractivitatea pe piața bursieră, auditorul financiar trebuie să răspundă așteptărilor și nevoilor mai multor categorii de utilizatori ai informațiilor financiar-contabile, în special creditorii financiari și comerciali, acționarii existenți sau potențiali, salariați, management, public ș.a.m.d..

Recenzia literaturii de specialitate

Dobre & Brad (2015) ajung la concluzia că rolul auditului financiar, alături de auditorul IT, se află pe o treaptă continuu ascendentă în dezvoltarea durabilă a unei companii, fiind o garanție că nu există un risc semnificativ de fraudă sau eroare, împreună cu o evaluare obiectivă a riscurilor și oportunităților unei companii la un anumit moment.

Mironiuc & Robu (2012) analizează printr-un eșantion de 100 de companii cotate pe NYSE (*New York Stock Exchange*) posibilitatea existenței unui profil al companiilor aflate în dificultăți financiare, ajungând la concluzia că entitățile aflate în dificultate prezintă indicatori bursieri sub

limitele recomandate de literatura economică. Aplicarea acestui raționament în ceea ce privește analiza economico-financiară a companiilor listate reprezintă un procedeu relativ recent dezvoltat de către analiștii economici în stabilirea valorii reale a unei companii listate, bazându-se în principal pe capitalizarea bursieră.

Țurlea & Dobre (2015) corelează calitatea auditului financiar cu elementele de guvernare corporativă și conchid că entitățile care au linii directe mai bine trasate în direcția principiilor de guvernare corporativă sunt mai înclinate să delege auditori Big-Four (în continuare, *B4*) în detrimentul auditorilor locali sau internaționali non-Big-Four (în continuare, *nB4*). De asemenea, în cazul companiilor cu o bună guvernare corporativă, situațiile financiare anuale auditate prezintă recomandările auditorilor ca fiind standarde de bune practici și oferă o imagine mai detaliată asupra situației economice a companiei.

Odată cu dezvoltarea în statele ex-comuniste a economiei de piață, Wyrobek și Stanczyk (2015) analizează manipularea situațiilor financiare ale companiilor listate pe Bursa de Valori poloneză cu ajutorul unei clasificări a auditorilor în *B4* și *nB4*. Astfel, printr-o cercetare calitativă de tip chestionar, rezultatele studiului arată că, în cazul companiilor Big-Four, erorile și fraudele sesizate care conduc la manipularea situațiilor financiare au fost mai frecvente, de o intensitate și anvergură mai mari decât în cazul companiilor auditate de auditori non-Big-Four (locali sau internaționali).

Totodată, Moazedi & Khansalar (2016) constată că în cazul companiilor care au fost auditate de către *B4* rezultatul net raportat la finalul perioadei este de regulă mai mic decât în cazul companiilor auditate de către *nB4*. De asemenea, analiza relevă și o creștere exponențial mai mare a opiniilor cu rezerve în cazul *B4* din cauza neînregistrării veniturilor/cheltuielilor în perioada curentă (*accruals*), o durată mai mare de neîncasare a creanțelor comerciale și datorii a căror scadență depășită este mai mare decât în cazul auditului *nB4*. Mironiuc & Robu (2012) ajung la concluzia că în cazul companiilor pentru care opinia de audit a fost fără rezerve, cursul bursier este influențat pozitiv de către rezultatul net raportat.

Georgescu & Carp (2019) analizează influența exercitată de opinia de audit în gradul de manipulare a veniturilor din activitatea de exploatare, ajungând la concluzia că, în cazul companiilor listate la Bursa de Valori București, auditarea situațiilor financiare reduce riscul de manipulare a vânzărilor, fără însă a aprecia influența auditorilor *B4* sau *nB4* în calitatea raportării financiare.

Întrucât în majoritatea lucrărilor care tratează teme de audit se regăsesc cu precădere trimeri la relația audit-performanță, respectiv audit-governanță și mai puțin la relația audit-insolvabilitate, studiul autorului își dovedește relevanța prin contribuția la dezvoltarea literaturii științifice în această arie de cercetare, mai puțin analizată.

Ipotezele cercetării

Pilonii de rezistență ai prezentei cercetări sunt lucrarea lui Mironiuc & Robu (2012), care au stabilit un profil al companiilor insolubile folosind ca eșantion companiile americane cotate și Georgescu & Carp (2019), care testează influența opiniei de audit asupra manipulării informației financiar-contabile. Pe o linie similară, ne propunem ca prin prezentul studiu să identificăm un profil al companiilor care prezintă un grad ridicat de incertitudine cu privire la respectarea principiului continuității activității. Există astfel posibilitatea de reducere a riscului de fraudă și insolvență prin omisiunea de date și inducerea în eroare a investitorilor existenți și potențiali.

Modelul aplicat în acest articol este un model inspirat din modelele testate de cercetătorii amintiți anterior și adaptat după specificul pieței românești și informațiilor de interes pentru utilizatorii informației contabile.

Panelul de date folosit este extras de pe Bursa de Valori București, segmentul principal de tranzacționare, pe baza indicatorilor financiari clasici, separat pe categoriile de firme grupate după tipul de opinie.

Ipotezele de cercetare pe care le stabilim în debutul acestui studiu sunt:

H₁: *Opinia de audit este în măsură să influențeze în mod direct capacitatea de dezvoltare a companiilor de pe piața de capital prin creșterea atractivității și a încrederii investitorilor cu ajutorul indicatorilor economico-financiar.*

H₂: *Opinia de audit influențează în timp capitalizarea bursieră, determinată ca raportul dintre prețul de piață al acțiunii și profitul pe acțiune;*

H₃: *Plecând de la indicatorii relevanți în aprecierea continuității activității, se poate obține o ecuație probabilistică pentru aprecierea performanței financiare a unei entități economice și implicit riscul de insolvabilitate la care se expune.*

Pentru validarea ipotezelor de cercetare este utilizată analiza componentelor principale. Identificând astfel dimensiunile financiare ale ipotezelor de cercetare, cu ajutorul analizei de regresie logistică s-a estimat profilul companiilor cu risc ridicat de insolvență de la nivelul eșantionului analizat. Datele au fost prelucrate cu ajutorul instrumentului de calcul SPSS 20.0.

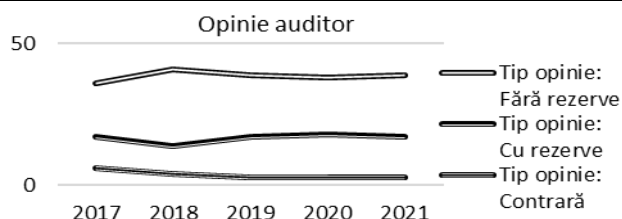
Metodologia cercetării

La momentul redactării acestui studiu, pe segmentul principal al Bursei de Valori București activau un număr de 83 de companii deschise spre tranzacționare. Dintre acestea, au fost excluse instituțiile de creditare financiară și brokerii de asigurări (8 companii), companiile care se aflau în reorganizare judiciară (3 companii) și companiile la care nu s-au găsit date pentru unul sau mai multe exerciții financiare analizate (13 companii). Raționamentul excluderii din eșantion a companiilor aflate în reorganizare judiciară este dat de faptul că prezentul studiu își propune o analiză predictivă a riscului de insolvență curent și viitor (analiză prospectivă) și nu o analiză post-factum sau post-operativă. Eșantionul analizat totalizează 59 de companii, iar structura acestuia este împărțită în: industrie (45 companii), comerț (8 companii) și servicii (6 companii).

Eșantionul analizat este împărțit în funcție de opinia de audit și tipurile de auditor, conform **Tabelelor nr. 1 și 2**.

Tabelul nr. 1. Tip opinie auditor, perioada 2017-2021

An	Tip opinie:			Total
	Fără rezerve	Cu rezerve	Contrară	
2017	36	17	6	59
2018	41	14	4	59
2019	39	17	3	59
2020	38	18	3	59
2021	39	17	3	59
Total	193	83	19	

Sursa: Prelucrare proprie

Se observă că în perioada analizată, numărul opiniilor fără rezerve este relativ constant, cu un minim în anul 2017 (36 opinii fără rezerve) și un maxim în 2018 (41 opinii fără rezerve).

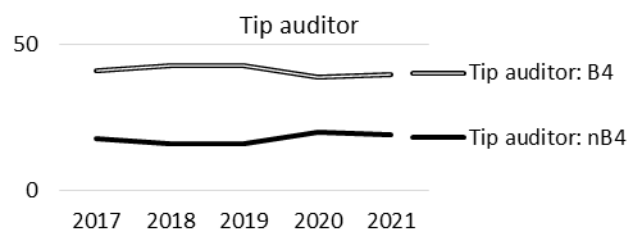
În mod similar, în cazul opiniilor cu rezerve se observă o constanță a numărului acestora, cu un minim în anul 2018

(14 opinii calificate) și un maxim în 2020 (18 opinii cu rezerve).

În cazul opiniilor contrare, numărul acestora înregistrează scăderi progresive în perioada 2017 – 2019, începând cu anul următor numărul acestora păstrându-se constant (3 opinii contrare).

Tabelul nr. 2. Tip auditor, perioada 2017-2021

An	Tip auditor:		Total
	B4	nB4	
2017	41	18	59
2018	43	16	59
2019	43	16	59
2020	39	20	59
2021	40	19	59
Total	206	89	

Sursa: Prelucrare proprie

În funcție de tipul de auditor (Big Four, respectiv non-Big Four), în perioada analizată se înregistrează creșteri ale numărului de auditori nB4 în dauna celor din B4, ca urmare în special a tarifelor mari de audit practicate de B4 și de încercarea auditorilor nB4 de acaparare a pieței.

Structurarea eșantionului în funcție de opiniile de audit este necesară în stabilirea primei ipoteze de

cercetare, și anume că tipul de opinie poate influența calitatea raportării financiar-contabile. Prin urmare, respectarea principiului continuității activității este mai bine înșușită.

Similar studiului lui Istrate & Robu (2019), este important să delimităm principalele elemente care au stat la baza opiniilor calificate, conform **Tabelului nr. 3**.

Tabelul nr. 3. Bază opinie calificată, perioada 2017-2021

Bază opinie calificată	Număr opinii	Pondere în total
Inventariere (neparticiparea de către auditor la procesul de inventariere)	29	28%
Deprecierea creanțelor comerciale	24	24%
Amortizarea și deprecierea reversibilă a imobilizărilor corporale și financiare	13	13%
Alte justificări	36	35%
Total	102	

Sursa: Prelucrare proprie

Se observă că în topul opiniilor calificate (28% din total) se regăsește lipsa participării auditorului la procesul de inventariere și imposibilitatea acestuia de a confirma aserțiunile de audit ca existența bunurilor (*existence*), acuratețea procedurii de inventariere (*accuracy*) și evaluarea stocurilor (*valuation*). De regulă, neparticiparea auditorului la procesul de inventariere anual reprezintă deja o bază a opiniei cu rezerve, foarte rare fiind excepțiile în care auditorul chiar dacă nu participă la inventariere,

emite o opinie fără rezerve. Pondere relativ ridicată a opiniilor cu rezerve având această bază poate apărea ca urmare a mai multor factori, endogeni sau exogeni auditorului, cum ar fi lipsa de comunicare cu clienții de audit pentru stabilirea datei de inventariere, încheierea scrisorii de misiune ulterior inventarierii anuale, lipsa de disponibilitate a auditorilor pentru a desfășura inventare, stocuri aflate la terți care nu pot fi inventariate pe parcursul desfășurării misiunii de audit ș.a.m.d.

Deprecierea creanțelor comerciale reprezintă 24% ca pondere din totalul opiniilor calificate. Valoarea crescută a opiniilor calificate având ca justificare această explicație se datorează în principal subaprecierii termenului de încasare a creanțelor și implicit înregistrarea în contabilitate a unei valori în contul „491 – Ajustări pentru deprecierea creanțelor clienți” a unei valori mai mici decât prevăd normele în vigoare. În 6 dintre scrisorile de audit analizate, este adus în discuție și tratamentul stocurilor aflate în consignatie (cunoscut printre practicieni drept *consignment stock*) asupra căruia tratamentul contabil este diferențiat, iar transferul riscului se realizează în etape diferite față de o recepție normală. Împreună cu aceasta, amintim și transferul riscului la achiziția de stocuri de la state non-UE în cazul cărora se aplică normele internaționale INCOTERMS.

Cu o pondere de 13% din totalul opiniilor calificate în decursul perioadei 2017 – 2021 se numără și amortizarea (grupa 28) și ajustarea pentru deprecierea sau pierderea de valoare a imobilizărilor (grupa 29). Explicația aferentă acestui tip de opinie calificată constă în modificarea politicii de amortizare în cursul anului, afectând implicit cheltuiala cu amortizarea în acea perioadă (clasa 68). Pe aceeași linie regăsim și subevaluarea cheltuielilor cu dezafectarea sau amortizarea unui mijloc fix, chiar dacă acesta a fost complet amortizat, dacă valoarea cheltuielii depășește pragul de semnificație stabilit de auditor. În acest caz, auditorul constată deficiențe care, cumulate, pot afecta tabloul Notei 1 din situațiile financiare anuale și implicit baza activelor care creează plusvaloare pe un termen lung este denaturată.

În cadrul acestui studiu sunt propuse spre analiză un număr de 10 variabile de tip scală. Variabilele independente necesare pentru atingerea obiectivului analizei au fost selectate ținând cont de necesitatea analizei atât a activului bilanțier, cât și a datoriilor și capitalurilor proprii, respectiv a ratelor de performanță financiară și bursieră, în vederea conturării unei imagini de ansamblu asupra fiecărei categorii semnificative din situațiile financiare anuale.

În vederea validării ipotezelor de lucru, s-a avut în vedere *tehnica rapoartelor* pentru obținerea indicatorilor de ordin financiar. În ceea ce privește stabilirea unui profil al companiilor cu risc de insolvabilitate, în studiu este folosită analiza de regresie logistică simplă și multinomială, împreună cu analiza componentelor principale.

Analiza componentelor principale este un procedeu de analiză descriptivă multivariată care are ca scop

reducerea numărului de variabile analizate dintr-o funcție logistică, până la punctul în care două sau trei variabile pot conduce la interpretarea unui rezultat similar ca în cazul analizei a opt sau zece variabile, prin eliminarea coliniarității. Modalitatea de calcul prin acest procedeu ia forma:

$$C_j (j = 1 \rightarrow m), \text{ unde } C_j = b_{j1}X_1 + b_{j2}X_2 + (...) + b_{jn}X_n, \text{ și } m \leq n,$$

factorii (sau componentele) rezultate fiind independente între ele. Introdusă în anul 1901 de către Karl Pearson, această metodă de analiză este foarte utilizată până în prezent datorită caracterului său practic și eficienței acesteia.

În vederea validării *ipotezei de independență a factorilor principali* sugerăm mai multe modalități de testare, printre care:

1. statistica test X^2 – pentru validarea existenței unei legături semnificative între variabile;
2. testarea KMO – pentru verificarea intensității legăturii dintre variabile.

Odată determinați acești factori, se poate trece la analiza de regresie logistică (ARL) pentru determinarea parametrilor modelului de regresie. ARL are în vedere modele de regresie cu factori dependenți alternativi și se calculează sub forma:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 V_1 + \beta_2 V_2 + \beta_3 V_3 + \varepsilon,$$

unde $Y = 0$ în cazul în care compania prezintă risc de insolvabilitate și $Y \geq 1$ pentru cazul în care compania nu prezintă risc de insolvabilitate.

În modelul propus, C_i cu ($i=1,3$) reprezintă componenta independentă (factori/indicatori identificați prin analiza componentelor principale), iar β_i ($i=0,3$) sunt coeficienții modelului de regresie logistică, ε reprezentând eroarea standard. Nu în ultimul rând, Y este o variabilă dihotomică de tip Bernoulli, care grupează valorile unu și zero în funcție de probabilitatea de apariție: p în cazul în care

$$Y = 1 \text{ și } q \text{ dacă } Y = 0.$$

Astfel, ecuația logaritmică propusă va avea forma:

$$Li = \ln (pi/(1-pi)) = \beta_0 + \beta_1 \cdot X_1 + \beta_2 \cdot X_2 + \beta_3 \cdot X_3 + \varepsilon_i,$$

unde:

pi = probabilitatea ca o companie să nu aibă risc asociat;

β_0 = constantă;

$\beta_1, \beta_2, \beta_3$ = coeficienți de ponderare;

X_1, X_2, X_3 = variabilele independente luate în considerare.

Pornind de la studiul lui Mironiuc & Robu (2012) efectuat pe N.Y.S.E. (New York Stock Exchange), Georgescu & Carp (2019) pe Bursa de Valori București, dar și de la

studiul efectuat de Moazedi & Khansalar (2016), au fost alese ca reprezentative variabilele prezentate în **Tabelul nr. 4**, împreună cu motivația alegerii.

Tabelul nr. 4. Variabile alese pentru studiu		
Variabile independente	Mod de calcul	Semnificație și motivația alegerii
<i>W1 - Rentabilitatea economică (ROI – return of investment)</i>	$W1 = \frac{\text{Profit net}}{\text{Active totale}} \times 100$	posibilitatea unei companii de a-și finanța din resurse proprii activitatea curentă, fără a fi nevoită să apeleze la surse externe de finanțare, important în determinarea gradului de autonomie al entității;
<i>W2 - Rentabilitatea financiară (ROE – return of equity)</i>	$W2 = \frac{\text{Profit net}}{\text{Capital propriu}} \times 100$	viabilitatea entității în fața creditorilor comerciali sau financiari. Este de utilitate în conturarea atractivității investitorilor și a creditorilor în cazul în care entitatea se confruntă cu stări de insolabilitate;
<i>X1 - Rata capacității de plată</i>	$X1 = \frac{\text{Casă+investiții pe termen scurt}}{\text{Datorii curente}} \times 100$	datorită importanței determinării capacității companiei de a-și rambursa imediat datoriile pe termen scurt, fie ele comerciale (plata furnizorilor cu scadență mai mică de un an) sau financiare (credite pe termen scurt);
<i>X2 - Ciclu de conversie a numerarului</i>	$X2 = \text{Durata de rotație a stocurilor} + \text{durata de rotație a debitorilor} - \text{durata de rotație a creditorilor}$	alegerea acestui indicator are în vedere ciclul de conversie pozitiv (când datoriile furnizorilor sunt plătite înainte de încasarea de la clienți) sau negativ (situația inversă, defavorabilă companiei vizate);
<i>Y1 - Levierul financiar</i>	$Y1 = \frac{\text{Datorii totale}}{\text{Capitaluri proprii}} \times 100$	pentru stabilirea aportului dintre contribuția adusă de acționarii societății și contribuția creditorilor. De importanță pentru determinarea riscurilor companiei în cazul în care contribuția creditorilor este mai mare decât cea a acționarilor;
<i>Y2 - Rata solvabilității generale</i>	$Y2 = \frac{\text{Active totale}}{\text{Datorii totale}} \times 100$	deoarece gradul de autonomie financiară prin raportarea activului total la datoriile totale reprezintă de asemenea un indicator de interes pentru acționari și posibili investitori;
<i>Z1 - Dividend pe acțiune</i>	$Z1 = \frac{\text{Dividend de plată}}{\text{Număr de acțiuni emise}} \times 100$	datorită interesului investitorilor de a obține profit în urma investiției în companie;
<i>Z2 - Rata autonomiei financiare globale</i>	$Z2 = \frac{\text{Capital propriu}}{\text{Capital permanent}} \times 100$	important în evaluarea făcută de investitori cu privire la independența financiară a companiei asupra căreia vor să își capitalizeze fondurile;
<i>Z3 - Rata distribuirii dividendelor</i>	$Z3 = \frac{\text{Dividend de plată}}{\text{Profit net}} \times 100$	semnalează gradul de distribuire al dividendelor din profitul net. Este important pentru determinarea randamentului investiției și în luarea deciziei cu privire la investiția într-o anumite companie;
<i>Z4 - Coeficientul de capitalizare bursieră a activului net contabil</i>	$Z4 = \frac{\text{Cursul bursier}}{\text{Rezultat pe acțiune}} \times 100$	arată prețul pe care investitorii existenți sau potențiali sunt pregătiți să îi plătească pentru rezultatul net pe acțiune. Necesari în determinarea potențialului de atragere a investițiilor de către o companie.

Sursa: Prelucrare proprie

Cu toate că studiile recente tratează exclusiv indicatori bursieri în analiza insolvabilității, noi considerăm, însă, că indicatorii clasici reprezintă în continuare o bază de analiză viabilă pentru piețele de capital. Datorită faptului că informațiile transmise prin indicatorii economico-financiar clasici conturează o imagine de ansamblu asupra performanței unei companii, aceștia pot pune bazele unei analize predictive asupra evoluției financiare într-un ecart temporal definit, în condițiile unei economii de piață stabile (doar stabile, deoarece există riscul imposibilității stabilirii efectelor hazardului economic – crize financiare, sanitare, umane etc.).

Rezultate și discuții

În urma prelucrării datelor de la nivelul eșantionului, sunt prezentate informațiile rezultate sub forma unor serii de statistici descriptive, necesare în conturarea ipotezelor de cercetare, iar pentru testarea primei ipoteze de cercetare s-a ținut cont de opinia auditorului și gradul de performanță înregistrat prin prisma indicatorilor analizați.

Demersul metodologic este orientat către o abordare de tip pozitivist, logic, fundamentat pe testarea ipotezelor într-o manieră matematică și statistică, în vederea confirmării

sau infirmării ipotezelor stabilite într-un mod valid și probator.

Analiza din punct de vedere al tipului de auditor (B4 și nB4) nu a putut să pună în evidență diferențe semnificative în ceea ce privește apartenența la un auditor cu o reputație mai bună sau în dezvoltare. Întrucât reglementările naționale și internaționale sunt obligatorii indiferent de dimensiunea auditorului, nu există standarde de calitate a raportării diferite.

Astfel, în **Tabelul nr. 5** sunt prezentate statisticile descriptive sub forma mediei și abaterii standard, în funcție de opinia auditorului. Se poate observa că entitățile cu opinii de audit calificate prezintă valori ale indicatorilor analizați mult sub valorile înregistrate de companiile cu opinii necalificate, cu atât mai mult cu cât valorile prag stabilite de literatura de specialitate nu sunt atinse.

Întrucât analiza descriptivă a eșantionului a determinat o influență semnificativă a opiniei auditorului în atractivitatea și implicit capacitatea de finanțare a companiilor listate pe Bursă, este posibilă validarea ipotezei de cercetare și implicit posibilitatea creării pe un temei sustenabil a premiselor continuității activității pentru companiile a căror opinie de audit a fost fără rezerve, validând astfel ipoteza H1.

Tabelul nr. 5. Analiză descriptivă a variabilelor categoriale, perioada 2017-2021

Variabila categorială considerată	Medie			Abatere standard		
	Opinii fără rezerve	Opinii cu rezerve	Opinii contrare	Opinii fără rezerve	Opinii cu rezerve	Opinii contrare
W1 - Rentabilitatea economică (ROI – return of investment)	0,0502	0,0247	0,041	0,04922	0,0086	0,05232
W2 - Rentabilitatea financiară (ROE – return of equity)	0,08834	0,05328	0,05582	0,09252	0,07554	0,08158
X1 - Rata capacității de plată	0,7532	0,6834	0,7638	1,4898	0,838	0,8626
X2 - Ciclul de conversie a numerarului	30,4	90,6	115,4	164,4	142,6	53
Y1 - Levierul financiar	0,3804	0,2852	0,2368	0,396	0,33602	0,1476
Y2 - Rata solvabilității generale	8,772	10,688	6,072	9,898	12,404	2,618
Z1 - Dividend pe acțiuni	0,1768	0,06854	0,0392	0,0836	0,0346	0,0498
Z2 - Rata autonomiei financiare globale	0,6624	0,63602	0,7128	0,2286	0,2324	0,178
Z3 - Rata distribuirii dividendelor	0,371568	0,1772	0,3092	0,6894	0,54526	0,5086
Z4 - Coeficientul de capitalizare bursieră a activului net contabil	0,48416	0,1598	0,0361	1,25472	1,07178	1,39432

Sursa: Prelucrare proprie în SPSS 20.0

Cu mici excepții, variabilele categoriale analizate cunosc un trend continuu crescător, indiferent de categoria în care au fost clasificate, cu mențiunea că, în cazul companiilor cu opinii de audit necalificate, valoarea indicatorilor este superioară opiniilor calificate. O explicație în ceea ce privește trendul crescător este că în perioada analizată (2017-2021) evoluția pozitivă a economiei României, creșterea nivelului de trai și creșterea dimensiunilor exporturilor au avut un impact favorabil semnificativ asupra dezvoltării companiilor listate pe o bază sustenabilă, împreună cu creșterea nivelului de investiții private pe Bursă.

Legătura dintre opinia auditorului și nivelul de dezvoltare economică este vizibilă în **Tabelul nr. 5**, observându-se nivelul de dezvoltare al companiilor în funcție de opinia auditorului.

Pe baza mediilor calculate în perioada de analiză, se poate aprecia o capacitate îmbunătățită de gestionare a afacerii de către companiile cu opinii de audit necalificate.

În urma analizei descriptive a componentelor eșantionului selectat putem trage concluzia că opinia de audit joacă un rol activ și influențează pozitiv decizia investițională pe piața de capital, crescând atractivitatea și diminuând semnificativ riscul viitor de insolvabilitate. Utilizând analiza componentelor principale (ACP) vom identifica principalele componente care trebuie luate în considerare în analiza performanței globale ale unei companii. Baza de calcul în acest caz va fi media generală a fiecărei coordonate descriptive analizată anterior.

Tabelul nr. 6 prezintă matricea de corelație a indicatorilor analizați, de unde se disting asocierile pozitive și negative dintre indicatori. Asocierile foarte puternic corelate (peste 0,8 echivalent al 80%) sugerează o conexiune puternică între componentele analizate, permițând deducții logice în analiza componentelor principale.

Tabelul nr. 6. Matricea de corelație a variabilelor categoriale

Matricea de corelare ^a											
		W1	W2	X1	X2	Y1	Y2	Z1	Z2	Z3	Z4
Corelare	W1	1,000	,837	,796	-,400	-,565	,669	-,563	,294	,920	,330
	W2	,837	1,000	,674	-,150	-,260	,274	-,020	-,229	,933	,170
	X1	,796	,674	1,000	-,713	-,884	,618	-,464	,464	,584	-,137
	X2	-,400	-,150	-,713	1,000	,821	-,273	,562	-,664	-,093	,587
	Y1	-,565	-,260	-,884	,821	1,000	-,708	,668	-,795	-,220	,196
	Y2	,669	,274	,618	-,273	-,708	1,000	-,786	,722	,429	,550
	Z1	-,563	-,020	-,464	,562	,668	-,786	1,000	-,896	-,261	-,279
	Z2	,294	-,229	,464	-,664	-,795	,722	-,896	1,000	-,089	,015
	Z3	,920	,933	,584	-,093	-,220	,429	-,261	-,089	1,000	,422
	Z4	,330	,170	-,137	,587	,196	,550	-,279	,015	,422	1,000

a. Determinant = ,000

Sursa: Prelucrare proprie în SPSS 20.0

Cu ajutorul matricei de corelație, putem face o serie de deducții logice cu privire la influența încrucișată a vectorilor analizați. Astfel, în ceea ce privește rentabilitatea economică, putem observa o asociere pozitivă foarte puternică cu rentabilitatea financiară, de aproximativ 84%, ducând la ipoteza că o creștere a rentabilității economice conduce intrinsec la o creștere a rentabilității financiare, ceea ce era de așteptat. În ceea ce privește, însă, gradul de distribuie a dividendelor, putem concluziona că creșterea celor două rate de rentabilitate se traduce aproape în mod automat (prin coeficientul de 93%) într-o creștere a dividendelor distribuite către

acționari. În sens invers (asociere negativă), o rată a capacității de plată în creștere conduce în timp la o scădere a levierului financiar, în principal prin scăderea datoriilor totale.

Din cauza faptului că matricea de corelație nu indică nicio asociere semnificativă cu ceilalți indicatori, putem concluziona că indicele de capitalizare bursieră nu ține cont doar de indicatorii clasici de profitabilitate, lichiditate și îndatorare, ci are în vedere mai degrabă, printre altele, publicitatea companiei, promisiunile de dezvoltare ale acesteia și carisma leadership-ului, ca factori influenți ai valorii totale a indicatorului.

Prin analiza componentelor principale se pot aprecia principalii indicatori economico-financiar relevanți în determinarea gradului de risc al unei companii. Cu

ajutorul Tabelului nr. 7 observăm influența celor mai importante componente din variația norului de puncte.

Tabelul nr. 7. Analiza componentelor principale a variabilelor categoriale

Total Variance Explained							
Component	Valori proprii inițiale			Extragerea sumelor pătratelor			Sumele de rotație ale pătratelor
	Total	% Varianță	Cumulativ %	Total	% Varianță	Cumulativ %	Total
1	5,287	52,867	52,867	5,287	52,867	52,867	4,398
2	2,591	25,906	78,774	2,591	25,906	78,774	3,994
3	1,757	17,568	96,341	1,757	17,568	96,341	2,249
4	,366	3,659	100,000				

Metoda de extracție: Analiza componentelor principale.

Sursa: Prelucrare proprie în SPSS 20.0

Astfel, pe baza analizei componentelor principale sunt stabiliți vectorii Xi ai ecuației de determinare a companiilor performante.

Pentru obținerea scorurilor componentelor cu cea mai mare varianță în norul de puncte, s-a determinat matricea componentelor pe fiecare vector analizat. Pe cale de consecință, Tabelul nr. 8 prezintă un

sumar al coeficienților de ponderare β_i , necesari în stabilirea ecuației de determinare a companiilor cu risc. Stabilirea influenței semnificative a fiecărui vector pe cele trei componente presupune extracția vectorilor semnificativi în modelarea ponderii componentelor în varianța totală a norului de puncte.

Tabelul nr. 8. Matricea coeficienților componentelor principale

	Componenta		
	1	2	3
W1 - Rentabilitatea economică (ROI – <i>return of investment</i>)	,877	,455	-,063
W2 - Rentabilitatea financiară (ROE – <i>return of equity</i>)	,551	,731	-,402
X1 - Rata capacității de plată	,901	,031	-,369
X2 - Ciclul de conversie a numerarului	-,674	,545	,457
Y1 - Levierul financiar	-,875	,393	,144
Y2 - Rata solvabilității generale	,830	,014	,501
Z1 - Dividend pe acțiuni	-,783	,311	-,435
Z2 - Rata autonomiei financiare globale	,686	-,642	,341
Z3 - Rata distribuirii dividendelor	,622	,755	-,109
Z4 - Coeficientul de capitalizare bursieră a activului net contabil	,149	,564	,811

Metoda de extracție: Analiza componentelor principale.

Sursa: Prelucrare proprie în SPSS 20.0

În ceea ce privește principalii vectori determinanți ai componentelor principale în totalul varianței, este posibilă determinarea influenței exercitate de principalii indicatori. Prima componentă este influențată pozitiv de rentabilitatea economică (0,877 puncte vectoriale), împreună cu cea financiară (0,551 puncte vectoriale) și de rata capacității de plată (cu 0,901 puncte vectoriale),

influențată fiind negativ de levierul financiar (-0,875 puncte vectoriale).

În cazul celei de-a doua componente, este posibilă influența semnificativă în sens pozitiv a ratei solvabilității generale (Y2 cu 0,731 puncte vectoriale) și în sens negativ prin rata autonomiei financiare globale (Z2 căreia i se atribuie -0,642 puncte vectoriale).

Din cauza influenței mai mici pe care o exercită în explicarea varianței totale, componenta 3 este influențată pozitiv doar de coeficientul de capitalizare bursieră a activului net contabil.

Valoarea statisticii KMO (Tabelul nr. 9) pentru testarea

independenței vectorilor ia valoarea de 0,616, arătând existența unei legături semnificative între componentele inițiale care au intrat în structura vectorilor principali analizați. Astfel, pentru un sig = 0, rezultatele testării arată că ipoteza de independență a coordonatelor selectate este acceptată.

Tabelul nr. 9. Testul Bartlett și statistica KMO în aprecierea măsurii de adecvare a vectorilor selectați		
Testul KMO și Bartlett's		
Valoare Kaiser-Meyer-Olkin		.616
Adecvarea		
Testul lui Bartlett de specificitate	Approx.	1639.95
	Chi-pătrat	
	df	96
	Sig.	.000

Sursa: Prelucrare proprie în SPSS 20.0

Pe cale de consecință, în urma analizei componentelor principale se obțin trei ecuații probabilistice de determinare a gradului de performanță a unei entități, după cum urmează:

- **C1:** $0,877*W_1 + 0,551*W_2 + 0,901*X_1 - 0,875*Y_1 + 0,83*Y_2 + 0,686*Z_2 + 0,149*Z_4$;
- **C2:** $0,455*W_1 + 0,731*W_2 + 0,031*W_1 + 0,303*Y_1 + 0,014*Y_2 - 0,642*Z_2 + 0,564*Z_4$;
- **C3:** $-0,063*W_1 - 0,402*W_2 - 0,369*X_1 + 0,144*Y_1 + 0,501*Y_2 + 0,341*Z_2 + 0,811*Z_4$.

Ecuațiile propuse arată că în cazul componentei 1 o influență direct proporțională o exercită rata rentabilității economice, rata rentabilității financiare și rata capacității de plată, însă levierul financiar are o relație de invers proporționalitate în influența componentei în ansamblu. Influența levierului financiar poate fi apreciată ca o diminuare a atractivității unei companii pe piața de capital, în special dacă structura datoriilor totale este formată preponderent din datorii pe termen scurt. În

ceea ce privește componenta nr. 2, se deduce o asociere pozitivă (sau direct proporțională) a ratei solvabilității generale și negativă (invers proporțională) a ratei autonomiei financiare globale. Dacă ne referim la cea de-a treia componentă, se distinge o asociere pozitivă semnificativă a vectorului de capitalizare bursieră, subliniind astfel importanța aprecierii acestor tipuri de indicatori în evaluarea globală a unei entități economice, împreună cu indicatorii economico-financiar clasici.

Pentru aprecierea nivelului de risc de insolvabilitate asociat cu fiecare entitate dintre cele trei sectoare de activitate, ecuația de calcul are în vedere împărțirea eșantionului și determinarea gradului de risc ținând cont de fiecare componentă principală.

Astfel, am putut determina coeficienții de probabilitate pentru fiecare componentă, conform Tabelului nr. 10, folosind distribuția Gaussiană care presupune evaluarea mediei și deviației standard în distribuția vectorilor selectați.

Tabelul nr. 10. Determinarea coeficienților de probabilitate a riscului					
	Sector activitate	Componenta 1	Componenta 2	Componenta 3	Constanta
Coeficient	Industrie	0,786	-0,968	0,386	0,218
	Comerț	3,557	0,025	0,889	
	Servicii	21,452	189,626	-174,592	
Eroare	Industrie	0,545	0,356	1,225	0,899
	Comerț	17540,255	24999,526	4295,663	
	Servicii	12,793	2,295	0,732	
Exponent	Industrie	0,052	1,958	0,056	0,124
	Comerț	0,001	0,000	0,006	
	Servicii	0,372	0,999	1,684	

Sursa: Prelucrare proprie cu ajutorul SPSS 20.0

Pe cale de consecință, având în vedere obiectul de activitate al companiilor din eșantion, ecuațiile de determinare a riscului de insolvabilitate vor fi de forma:

1. pentru industrie: $0,218 + 0,786 \cdot C1 - 0,968 \cdot C2 + 0,386 \cdot C3$;
2. pentru comerț: $0,218 + 3,557 \cdot C1 + 0,025 \cdot C2 + 0,889 \cdot C3$;
3. pentru servicii: $0,218 + 21,452 \cdot C1 + 189,626 \cdot C2 - 174,592 \cdot C3$.

Am realizat testarea validității modelelor propuse în baza eșantionului analizat. Astfel, ținând cont de analiza statistică descriptivă anterioară, s-a procedat la defalcarea eșantionului de lucru în funcție de cele două criterii enunțate în prima parte a studiului, în speță *opinii calificate și opinii necalificate*.

Testarea și validarea modelelor propuse

Testarea validității modelelor propuse are ca scop verificarea funcționalității modelului statistic determinat pe eșantionul Bursei de Valori București.

Din cauza faptului că această etapă a studiului își propune doar verificarea probabilității statistice de depistare a unei companii cu risc de insolvabilitate, ecuațiile de determinare a riscului vor fi aplicate asupra datelor extrase din anul 2021, ca ultim an de referință al studiului. Anul 2021 a fost ales datorită faptului că în validarea ipotezelor de cercetare H_1 și H_2 s-a observat un trend și o pondere asemănătoare în ceea ce privește tipurile de opinie analizate și considerăm că este inoportună validarea tuturor perioadelor analizate din moment ce rezultatul nu poate suferi modificări notabile. Totodată, validarea ultimului an disponibil din punct de vedere al datelor extrase la momentul redactării acestui studiu oferă o veridicitate crescută a modelului propus.

Pentru validarea modelelor econometrice propuse, eșantionul a fost împărțit în funcție de opiniile de audit și de apartenența la domeniul de activitate.

Conform **Tabelului nr. 11**, rezultatul ecuațiilor de calcul arată valorile luate de fiecare categorie eșantionată, în funcție de sectorul de activitate.

Tabelul nr. 11. Rezultanta ecuațiilor de detectare a riscului de insolvabilitate pentru anul 2021				
Sector de activitate	Tip opinie	Valoare	Variație (abs)	Variație (rel)
Comerț	Necalificată	6,768	3,153	47%
	Calificată	3,615		
Industrie	Necalificată	11,281	3,765	33%
	Calificată	7,516		
Servicii	Necalificată	- 862,056	-234,519	27%
	Calificată	- 627,538		

Sursa: Prelucrare proprie

Aplicarea ecuațiilor probabilistice de determinare a riscului viitor de insolvabilitate arată o diferență semnificativă între cele două categorii eșantionate.

În sectorul de activitate *comerț*, valoarea calculată este de 6,678 în cazul opiniilor necalificate și de 3,615 în cazul opiniilor calificate. Astfel, se poate estima un risc cu 47% mai mare de insolvabilitate a companiilor cu opinii de audit calificate doar prin prisma tipului de opinie emis de auditor.

În sectorul industriei, valoarea calculată de 11,281 pentru opiniile necalificate comparativ cu 7,516 în cazul celor cu opinie calificată arată o creștere de 33% a riscului viitor de insolvabilitate, dacă trendul se păstrează similar.

Valoarea calculată în cazul sectorului servicii ia valori negative din cauza parametrilor estimați de modelul de regresie, însă acest aspect nu reprezintă un impediment în ceea ce privește calculul și interpretarea ecuației. De asemenea, în ceea ce privește interpretarea datelor obținute, se observă că diferența dintre opiniile necalificate și cele calificate duce la o creștere cu 27% a riscului ca o companie cu opinie calificată să declare în exercițiile financiare viitoare insolvabilitatea.

Valorile test rezultate în urma aplicării modelului de regresie logistică pot fi apreciate ca situându-se în cazul sectorului comerț la $\{5; \infty\}$ pentru interpretarea unui risc de insolvabilitate scăzut și $\{-\infty; 5\}$ pentru un risc de

insolvabilitate crescute. În cazul industriei, sunt acceptate valori test de $\{9; \infty\}$ pentru interpretarea unui risc de insolvabilitate scăzut și $\{-\infty; 9\}$ pentru un risc de insolvabilitate crescut. Pentru sectorul serviciilor, din cauza faptului că reprezentativitatea eșantionului este foarte scăzută, nu este posibilă evaluarea unor praguri de interpretare a rezultantei ecuației probabilistice, însă este posibilă aprecierea că valorile care tind spre zero prezintă un risc de insolvabilitate mai mare.

Determinarea valorii test a modelului de regresie logistică arată că la o scădere cu 1 a valorii (de la 5 la 4, de la 9 la 8 etc.), riscul de insolvabilitate crește în medie cu valori cuprinse în intervalul 15% - 17%.

Interpretând însă parametrii modelului de regresie într-un mod mai simplist, este posibilă aprecierea faptului că o valoare calculată a modelului probabilistic care tinde spre zero arată o probabilitate crescută ca o entitate să se confrunte cu perioade de incapacitate de plată în exercițiile financiare viitoare.

Analiza riscului de insolvabilitate al unei companii cu ajutorul opiniei de audit este în măsură să asigure o investiție rezonabilă investitorilor curenți și potențiali, în principal din cauza faptului că opiniile de audit calificate sunt acordate pentru nerespectarea recomandărilor auditorului, crescând astfel riscul de fraudă financiară prin omisiunea sau manipularea informațiilor financiare.

Concluzii

În cadrul prezentului studiu au fost validate ipotezele de lucru prin rezultate empirice, îndeplinind astfel obiectivele de cercetare.

Prin intermediul primei ipoteze de cercetare s-a putut stabili rolul auditorului în performanța globală a unei întreprinderi, validând cu ajutorul indicatorilor de profitabilitate, lichiditate, îndatorare și bursieri efectul opiniei de audit atât asupra sustenabilității și dezvoltării durabile a unei companii, cât și în ceea ce privește atractivitatea bursieră și capacitatea de a atrage fonduri de pe piața de capital.

În consonanță cu prima ipoteză de cercetare, am putut stabili că tipul de opinie de audit influențează capitalizarea bursieră, neputând însă stabili o legătură de coliniaritate între coeficientul de capitalizare bursieră și ceilalți indicatori economico-financiar analizați. Astfel, putem aprecia faptul că o creștere a capitalizării bursiere nu ține seama doar de analiza performanței financiare prin date concrete, ci intră în legătură și cu serii de date

nefinanciare, (sociale sau de mediu – ca parte a performanței globale).

Stabilirea unui model probabilistic de determinare a riscului viitor de insolvabilitate a unei companii a reprezentat cea de-a treia ipoteză de cercetare. Astfel, este posibilă aprecierea gradului de solvabilitate a unei companii printr-un model de regresie logistică multinomială care să ofere un indiciu asupra performanței financiare a unei întreprinderi. Prin testarea validității celei de-a treia ipoteze de studiu a fost posibilă stabilirea unor intervale prag de clasificare a unei companii cu risc de insolvabilitate și stabilind că valorile care tind spre zero prezintă cel mai ridicat grad de insolvabilitate. Întrucât amprenta pusă de micii investitori pe piața de capital cunoaște un trend ascendent, studiul de față vine în ajutorul actualilor și potențialilor investitori, oferind prin modelul propus o alternativă la modalitățile clasice de evaluare a gradului de atractivitate a unei companii.

Continuând analiza literaturii de specialitate recenzate, autorul a reușit să aducă un plus la stadiul actual al cunoașterii în domeniu, promovând o metodologie de lucru care să trateze capacitatea unei companii de a aduce plus valoare acționarilor ei și care creează premisele respectării principiului continuității activității.

Considerăm că rezultatele cercetării noastre sunt relevante datorită faptului că am reușit să determinăm un procedeu comensurabil de analiză statistică a probabilității unei companii de a declara incapacitatea de plată în exercițiile financiare viitoare. Prin stabilirea rolului auditorului în respectarea principiilor contabile, rezultatele studiului arată că politica investițională trebuie să ia în considerare și opinia de audit, criteriu distinct în alegerea finanțării unei entități economice. De asemenea, această analiză se adresează și auditorilor care vor să evalueze prin procedee statistice probabilitatea de intrare în insolvență a companiei auditate, completând astfel analizele de fraudă (eng. *forensic*) deja standardizate.

Limitările cercetării constau în imposibilitatea determinării unui eșantion mai reprezentativ, deoarece în actuala cercetare nu au putut fi găsite date pentru un număr de 13 companii. De asemenea, evaluarea riscului de insolvabilitate a avut în vedere și ultimele două exerciții financiare (2020 și 2021), caracterizate printr-o cascadă de crize (sanitare, umanitare, economice, conflicte armate la granița României) și o inflație record, așa întrucât rezultatele cercetării pot fi influențate de factori exogeni companiilor analizate, iar răspunsul firesc al majorității entităților analizate este prudența investițională și de dezvoltare.

Tendința actuală atât a practicienilor în domeniul economic, cât și a cercetătorilor este ca situațiile de criză generate de infracțiunile economice și de absurdul lăcomiei să fie dacă nu abolite, cel puțin semnificativ reduse, pentru a evita pe cât posibil crize financiare de proporții.

Direcțiile viitoare de cercetare în domeniul insolvenței urmăresc o constantă perfecționare a procedurilor de testare și validare a unor modele valide, fiind necesare permanente modificări și actualizări ale modelelor actuale, în condițiile unei piețe fluctuante, care se confruntă cu noi și diversificate provocări.

BIBLIOGRAFIE

1. Bechan, F-T, 2012. The conservative image of annual financial statements, *Journal of Accounting, Auditing and Control*, Vol. 1, 2012
2. Dobre, E., Turlea, C., 2015. The Influence of Post Crisis Corporate Governance Practices Upon Financial Audit, *Procedia Economics and Finance*, Vol. 32, pp. 1100-1106
3. Dobre, E., Brad, L., 2015. A research regarding the influence of financial audit and of corporate governance on value relevance, *Audit Financiar*, Vol. 13, Issue 131, pp. 116-126
4. Emerling, I., Bozek, S., 2016. Protecting the organisation against risk and the role of financial audit on the example of the internal audit, *Journal Oeconomia Copernicana*, Vol. 15, pp. 485-499
5. Georgescu, I-E., Carp, M., 2019. Influența opiniei de audit asupra gradului de manipulare a activităților operaționale. Cazul companiilor românești cotate, *Audit Financiar*, Vol. XVII, 4(156), pp. 666-679
6. Istrate, C., Robu, I.B., 2019. Aprecierea modului de respectare a normelor contabile prin analiza opiniilor de audit – cazul firmelor românești cotate pe segmentul AeRO al B.V.B., *Proceedings of the International Conference on the Economic Cybernetic Analysis*. Editura Performantica, Iași
7. Jaba, E., Robu, I.B., Balan, C.B., 2011. Statistical evaluation of the risk of financial fraud to base the audit opinion, *Proceedings of the International Conference on the Economic Cybernetic Analysis. Global Crisis Effects and Patterns of Economic Recovery GCER-2011*, the sixth edition, Editura ASE
8. Jenkins, J., Lowe, D., 2011. Auditors As Advocates For Their Clients: Perceptions Of The Auditor-Client Relationship, *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 15(2), pp.73-78.
9. Mironiuc, M., 2006. Analiză economico-financiară: elemente teoretico-metodologice și aplicații, Ed. *Sedcom Libris*, Iași
10. Mironiuc, M., Robu, I.B., Robu, M.A., 2012. The Fraud Auditing: Empirical Study Concerning the Identification of the Financial Dimensions of Fraud, *Journal of Accounting and Auditing Research & Practice*, Vol. 2012, 1-13
11. Mironiuc, M., Robu, I.B., 2012. Obtaining Audit Evidence for Assessing Companies' Ability to Continue as a Going Concern, Using Duration Models, *Communications of the IBIMA*, Vol. 2012, 1-21
12. Moazedi, E., Khansalar, E., 2016. Earnings Management and Audit Opinion, *International Journal of Economics and Finance*, Vol. 8, No. 4, pp. 71-86
13. Robu, I-B., 2012, A Financial Perspective of Fraud Triangle, *Audit Financiar*, Vol. X (1), pp. 12-23
14. Wyrobek, J., Stanczyk, Z., 2015. Manipulation of financial statements in the Polish accounting and role of financial audit in their detection, *Journal of Economics and Finance*, Vol. 23, pp. 107-148

Factori de impact asupra opiniei de audit – studiu de caz

Ec. Doina RUBAN,
e-mail: doina.ruban99@e-uvr.ro

Prof. univ. dr. Camelia-Daniela HATEGAN,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: camelia.hategan@e-uvr.ro

Rezumat

Deciziile strategice ale investitorilor se bazează pe informațiile raportate în situațiile financiare. Pentru a fi valide, conform reglementărilor contabile naționale și internaționale informațiile financiare raportate trebuie să fie de calitate, fapt care poate fi asigurat și de opinia exprimată în urma realizării unei misiuni de calitate. Scopul acestei lucrări este să prezinte importanța calității auditului financiar pentru utilizatorii informațiilor financiare. Există mai mulți factori care influențează calitatea auditului financiar. Aceștia pot fi structurați după mai multe criterii și au fost reprezentați prin mărimea auditorului, onorariile de audit și evoluția acestora, precum și rotația auditorului. Pentru a valida ipoteza de cercetare s-a testat corelația dintre acești factori în baza datelor colectate din 81 de rapoarte de audit ale 17 companii listate la Bursa de Valori București, de pe piața principală, în perioada 2016-2020. Pentru a testa probabilitatea de a emite o opinie nemodificată, în funcție de factorii determinanți s-a testat populația cu ajutorul unei regresii logistice și a testelor de corelație. Rezultatele arată că există o corelație între diferitele variabile cercetate, dar de o intensitate diferită în dependență de factorul ales. Modelul econometric a fost statistic semnificativ și s-au observat anumite rapoarte de șansă ridicate în relația cu variabila onorariile auditorului. Calitatea auditului a fost măsurată prin variabile care se referă la caracteristicile auditorului pornind de la informații publice, fără a fi luate în calcul factori interni ai fiecărui auditor.

Cuvinte cheie: calitate; misiune de audit; opinie de audit; factori de influență; situații financiare;

Clasificare JEL: M41, M42, C58

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Ruban, D., Hategan, C.-D. (2022), Impact Factors on the Audit Opinion – Case Study, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 668-680, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/024

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/024>

Data primirii articolului: 10.08.2022

Data revizuirii: 29.09.2022

Data acceptării: 12.10.2022

Introducere

Calitatea serviciilor oferite de auditorii financiari a început să devină un subiect din ce în ce mai cercetat și discutat în ultimii ani, în special cu ocazia scandalurilor financiare apărute în media (ex. cazul Enron). Serviciile de audit în sine joacă un rol foarte important în creșterea încrederii în situațiile financiare ale companiilor. Aceste servicii vor aduce o valoare adăugată situațiilor raportate, lucru care în continuare va avea un rol important în luarea deciziilor. Cu toate acestea, cazuri precum scandalul Enron, menționat mai sus, pot conduce la descreșterea încrederii utilizatorilor situațiilor financiare în companiile de audit.

Efectul pe care îl are calitatea auditului financiar asupra clientului se datorează în mare măsură credibilității situațiilor financiare auditate, în cazul în care stakeholderii consideră auditul efectuat ca fiind de o calitate potrivită.

Pentru a putea îmbunătăți calitatea serviciilor de audit, este important să înțelegem mai întâi care sunt factorii care influențează serviciile de audit și în ce măsură pot să influențeze calitatea auditului financiar. Aceștia pot influența pozitiv sau negativ opinia auditorului (Hațegan, ș.a., 2015).

Subiectul a fost abordat în nenumărate cercetări, dar cu toate acestea nu există o definiție finală și clară a calității auditului financiar. Totuși, cercetările unor autori de seamă prezentați în textul lucrării ne ajută să înțelegem principalele aspecte referitoare la subiectul studiului nostru.

DeAngelo (1981) subliniază una dintre principalele definiții ale calității auditului financiar și anume capacitatea auditorului de a descoperi denaturări ale situațiilor financiare și de a raporta denaturările observate. Definiția evidențiază necesarul de competență și comportament profesional pe parcursul procesului de audit, dar și independența auditorului și obiectivitatea, pentru a asigura că rezultatul (Opinia de audit) reflectă o opinie cât mai adecvată.

ISA 200 „Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu standardele internaționale de audit” emis de IAASB (*The International Auditing and Assurance Standards Board*) specifică: „scopul unui audit este de a crește gradul de încredere a utilizatorilor vizați în situațiile financiare”. Ca bază pentru opinia auditorului, ISA-urile îi impun acestuia să obțină o asigurare rezonabilă în legătură cu măsura în care situațiile financiare ca întreg sunt lipsite de denaturări semnificative cauzate fie de fraudă, fie de eroare.”

Obiectivul urmărit în această lucrare este de a prezenta importanța calității auditului financiar pentru utilizatorii

situațiilor financiare, în cea mai mare parte pentru investitori, experți contabili și auditori. Prin acest obiectiv ne propunem să răspundem la următoarea întrebare de cercetare: *Care este corelația dintre opinia de audit și factorii de influență a calității auditului financiar ce urmează a fi identificați de-a lungul acestui studiu?*

Studiul va fi realizat în baza informațiilor identificate în 84 de rapoarte de audit ale unor 17 companii listate la Bursa de Valori București, din perioada 2016-2020. Asupra datelor identificate în acest fel vom aplica analize econometrice. Toate rezultatele prezentate vor fi obținute prin prelucrare proprie în softul statistic SPSS 28.0.1.1 și Microsoft Excel 2019.

Lucrarea este structurată astfel: prima parte urmează să facă referire la literatura de specialitate, definiții și concepte ale unor autori români și străini, cu ajutorul cărora vom încerca să formulăm o bază conceptuală teoretică cât mai extinsă asupra subiectului calității auditului financiar. Lucrarea se continuă cu prezentarea metodologiei utilizate și descrierea eșantionului analizat. Rezultatele sunt prezentate și discutate în secțiunea a treia. Secțiunea finală rezumă principalele concluzii ale studiului, cu o scurtă discuție cu privire la implicațiile sale pentru cercetările viitoare, precum și limitările acestui studiu.

1. Literatura de specialitate

Calitatea auditului financiar este un subiect, printre altele, des dezbătut în literatura de specialitate și mediul economic (Francis, 2004; Choi ș.a., 2008). Importanța lui este cu atât mai mare cu cât impactul acestuia este unul direct asupra nivelului de încredere în situațiile financiare auditate, privite și din perspectivă etică (Mironiuc, Chersan & Robu, 2013).

Arens ș.a. (2012) subliniază faptul că principalul scop al unei misiuni de audit se rezumă la creșterea încrederii stakeholderilor în acuratețea informațiilor din situațiile financiare raportate de companii.

La nivel de reglementări internaționale, așa cum precizăm, regăsim ISA 200 „Obiective generale ale auditorului independent și desfășurarea unui audit în conformitate cu standardele internaționale de audit” emis de IAASB.

Toate aceste teorii evidențiate anterior, indiferent de relevanța pe care o au unele față de celelalte, creionează nevoia generală pentru o calitate ridicată a serviciilor de audit financiar.

Calitatea auditului financiar este un subiect des întâlnit în ultima perioadă, cu atât mai relevant în contextul dinamicii cu care ne dezvoltăm. Chiar dacă subiectul calității auditului financiar a fost abordat de nenumărate ori și există o mulțime de studii și norme legislative puse în aplicare, nu este recunoscută o definiție general acceptată.

Una dintre cele mai cunoscute și des menționate definiții în literatura de specialitate este oferită de DeAngelo (1981), la care ne-am referit anterior. Acesta consideră calitatea auditului ca rezultând din probabilitatea comună evaluată în piață ca o companie auditată să identifice și să raporteze în opinie o încălcare a normelor în vigoare în sistemele contabile auditate. Descoperirea distorsiunii depinde de calitatea și volumul de experiență/cunoștințe dobândite și de abilitățile auditorului, iar, pe de altă parte, raportarea distorsiunii depinde de motivarea auditorului de a o dezvălui.

Conform DeAngelo (1981), trebuie să se facă o distincție între diferitele niveluri ale calității auditului care au fost schimbate voluntar și schimbări oportuniste ale calității auditului. Un nivel diferit de calitate a auditului este furnizat atunci când probabilitatea comună evaluată de piață ca un auditor să observe și să raporteze o eroare sau denaturare în evidențele unui client se modifică. Costurile semnificative ale evaluării calității oferă auditorilor posibilitatea de a promite un anumit nivel de calitate a auditului înainte de începerea auditului și de a-l reduce oportunist la finalizarea acestuia, de exemplu, raportând mai puține încălcări descoperite decât cele promise. Această oportunitate apare deoarece este costisitor să descoperi „înșelăciunea” auditorului.

Din teoria lui DeAngelo (1981) subliniem faptul că definiția se plasează în jurul noțiunii de „market-assessed joint probability”, adică probabilitatea comună evaluată în piață. Watkins, Hilison și Morecroft (2004) evidențiază că, astfel, calitatea auditului depinde de percepția pieței că un anumit auditor va efectua auditul în mod competent. Tot de percepția pieței depinde și nivelul de independență percepută al auditorului. Introducând în imaginea calității auditului aspectele privind percepția pieței cu privire la calitatea unui audit, DeAngelo (1981) accentuează un element important al calității auditului și anume reputația auditorului. Acest element se referă și la abilitatea auditorului de a spori credibilitatea situațiilor financiare. Literatura de specialitate folosește adesea termenul de reputație a auditorului ca sinonim pentru calitatea auditului financiar, astfel există o distincție obscură între

competența și independența actuală și percepută a auditorului.

Colbert și Murray (1995) evidențiază faptul că anume experiența și practica continuă califică un auditor ca fiind capabil să descopere erori semnificative. De remarcat că independența este factorul catalizator pentru raportarea discrepanțelor observate, concluzie pe care o tragem și din definițiile lui DeAngelo (1981) citate anterior.

DeFond și Zhang (2014) vin cu o definiție actualizată a auditului financiar și anume: „o mai mare asigurare că situațiile financiare reflectă fidel economia de bază a firmei, condiționată de sistemul de raportare financiară și de caracteristicile înăscute ale acesteia.”

Hațegan (2019) subliniază factorii cel mai des menționați în literatura de specialitate ca având o influență specifică asupra calității unui audit financiar. Printre aceștia se numără: nivelul de specializare al auditorului în legătură cu informația analizată, mărimea firmei de audit care realizează misiunea de audit, mărimea onorariilor de audit, nivelul de certificare al auditorilor, nivelul de colaborare cu specialiștii din alte domenii ale auditului, perioada de colaborare.

Hosseinniakani, Inacio și Mota (2014) specifică de asemenea factorii care influențează semnificativ calitatea auditului financiar, aceștia fiind independența auditorului, competența profesională, cunoștințele specializate, responsabilitatea acestuia și expertiza de muncă. Acești factori influențează cu deosebită capacitate judecata profesională, din care deducem respectiv și calitatea auditului.

Un subiect foarte important cu referire la calitatea auditului financiar îl reprezintă diferențierea dintre actuala calitate a auditului și calitatea percepută a acestuia.

Palmrose (1988) definește calitatea actuală a unui audit ca fiind probabilitatea reducerii riscului raportării unei discrepanțe semnificative în situațiile financiare. În comparație cu aceasta, calitatea percepută a auditului este reprezentată de convingerile utilizatorilor situațiilor financiare în legătură cu abilitatea auditorului de a reduce erorile semnificative. Putem concluziona astfel că o calitate percepută mai ridicată va contribui la îmbunătățirea procesului investițional în auditarea clienților.

Studiul realizat de Accountancy Europe în anul 2022 referitor la principalii indicatori ai calității auditului financiar evidențiază varii inițiative cu privire la indicatorii calității auditului (AQI – *Audit quality indicators*). Studiul

evidențiază inexistența unei definiții acceptate la nivel global a calității auditului financiar și subliniază că indicatorii calității nu pot fi limitați la dimensiuni cantitative, ci ar trebui luate în considerare și dimensiuni calitative.

Sub acest aspect, unele țări au venit cu propuneri individuale cu privire la modele de indicatori ai calității auditului financiar, precum guvernanță, expertiză, implicare, capacitate de resurse umane și tehnice, comunicarea cu managementul, implicarea unui audit extern, cultura, rotația auditorului, ESG, satisfacția clientului, fluctuația angajaților, numărul de ore pe proiect, rezultatele controalelor de calitate, raportul onorarii de servicii non-audit versus servicii de audit (IFAC, 2022), volumul de muncă la care sunt supuși partenerii, independență, reputație și altele.

1.1. Mărimea auditorului

Principala corelație dintre cererea pentru servicii de audit și misiunile de audit din cadrul unor birouri sau companii mai mari este cea bazată pe Teoria Agenției. Astfel Hosseiniakani, Inacio și Mota (2014) subliniază aspectul prin care clienții tind să aleagă un auditor de o calitate mai înaltă pentru a obține cele mai bune rezultate de audit. Putem ușor concluziona astfel că adeseori clienții sunt mult mai interesați de companii mari cu o reputație mai ridicată comparativ cu un auditor mai mic. De asemenea, autorii menționează faptul că o reputație mai ridicată este percepută prin prisma unor motivații mai puține pentru a scădea calitatea auditului, respectiv o motivație mai mare de a emite rapoarte corecte și exacte, pentru a-și păstra reputația, întrucât un raport inexact poate conduce la declinul reputației actuale. Declinul reputației poate conduce la atragerea unui număr mai mic de clienți și micșorarea onorariilor de audit. În același timp, consecințele raportării unui raport de audit inexact și incorect poate afecta mult mai puternic un auditor de mărime mai mare față de cazul unui auditor relativ mic.

DeAngelo (1981) menționează faptul că întrucât tehnologia de audit este caracterizată de costuri de început specifice clientului semnificative, auditorii titulari (contractați) posedă avantaje de costuri față de potențialii concurenți în viitoarele audituri ale unui client dat. Chiar și în situația în care piața pentru serviciile de audit este perfect concurențială, astfel încât toți auditorii posedă tehnologii identice, avantajele deținerii mandatului de audit implică lipsa unor înlocuitori perfecți în viitor. Lipsa unor astfel de înlocuitori motivează auditorii să stabilească onorariile de audit viitoare peste nivelul costurilor evitabile

de producere a auditurilor. Un alt factor motivant pentru creșterea onorariilor de audit astfel încât clienților să le fie mai profitabil să schimbe auditorul este costul tranzacției de schimbare a acestuia.

Prezența unor astfel de factori poate fi denumită un monopol bilateral. În prezența unui astfel de fenomen, ambele părți au stimulente pentru păstrarea relației prezente, în condiția lipsei unui auditor înlocuitor perfect, care nu ar necesita niște costuri suplimentare. În cazul încetării acestei relații, auditorul va pierde valoarea echivalentă a rentei economice specifice clientului. La pol opus, clienții vor fi nevoiți să suporte costuri suplimentare de schimbare a auditorului și vor fi puși în situația dublării costurilor de început. În condițiile în care renta economică este specifică unui anumit client și aceasta nu are nici o folosință pentru alți auditori, auditorul titular va fi stimulat să scadă calitatea auditului pentru a nu pierde clientul pe viitor. Din acest motiv, clienții ar avea, teoretic, posibilitatea să obțină un audit de o calitate mai joasă din partea auditorului prin amenințarea acestuia cu încetarea contractului, fapt care ar crea auditorului cheltuieli semnificative.

Consumatorii raționali înțeleg că prin prelungirea mandatului unui audit titular independența acestuia față de client este semnificativ redusă, astfel aceștia recurg la micșorarea prețului pe care ar risca să îl investească în acțiunile companiilor, în acest fel conducând la fenomenul în care un grad redus de independență este reflectat în scăderea valorii companiei. În acest context, consumatorii aleg să micșoreze acest risc prin alegerea unor auditori cu o calitate și independență percepută mai mare, fapt care ar însemna prezența a mai puține stimulente pentru a „trișa”, astfel încât auditorul să poată păstra clientul.

DeAngelo (1981) subliniază aspectul în care o viziune generală reprezintă faptul că un auditor cu un număr mai mare de clienți are motivații mai puține să recurgă la scăderea calității auditului. În ipoteza în care un client ar decide să înceteze recurgerea la serviciile auditorului din cauza că acesta a raportat o discrepanță observată în situațiile financiare, putem considera că pierderea auditorului cu un portofoliu considerabil vast de clienți va fi mai puțin resimțită decât în cazul unui auditor cu mai puțini clienți, unde venitul obținut depinde în mare măsură de prezența unui anume client.

Când vorbim de auditori cu un anumit statut și nivel de independență perceput în piață, un prim exemplu sunt companiile de audit BIG 4. Acestea intră în categoria firmelor la care am făcut referire în exemplul adus mai

sus. Cu toate acestea, este nevoie să luăm în considerare că adeseori misiunile de audit din cadrul acestor companii sunt operate la nivel de oficii locale, acestea având o oarecare independență față de celelalte oficii. Oficiile locale contactează clienții, administrează misiunile de audit și emit rapoarte de audit semnate la nivel de oficii locale. În acest context, Francis și Yu (2009) specifică faptul că toată expertiza și experiența acestora este specifică integral clienților și birourilor locale. Astfel, autorii concluzionează următorul aspect: companiile Big 4 nu sunt capabile să obțină o calitate a auditului uniformă în toate birourile și o anumită proporție a expertizei generale de audit este specifică biroului.

Din situația descrisă anterior, Francis și Yu (2009) extrag opinia cu referire la faptul că un birou de audit mai mare are o experiență mai vastă și respectiv mai mult capital uman colectiv în birou. Astfel, un birou mai mare, cu un număr mai mare de ore în cadrul misiunilor de audit, oferă auditorilor săi mai multe oportunități de a obține expertiza necesară în detectarea discrepanțelor și problemelor materiale în situațiile financiare. Drept consecință, auditorii din birouri mai mari sunt mai predispuși către detectarea discrepanțelor și erorilor materiale în situațiile financiare.

Dehkordi și Makarem (2011) fac referire la definiția calității auditului oferită de DeAngelo (1981) amintită anterior, și anume probabilitatea ca un auditor să identifice și să raporteze eroarea identificată. Autorul menționează că definiția lui DeAngelo (1981) face referire la două aspecte: independența și competența. Astfel, ambele aspecte sunt direct corelate cu mărimea auditorului. Pe de o parte, oricare client nu are o reputație atât de mare încât un auditor cu un renume mare să riște independența acestuia prin executarea de favoruri către client. Pe de altă parte, companiile mai mari dispun de tehnologie mai ridicată și angajați înalt pregătiți profesional, care îi ajută să obțină o calitate mai mare a auditului.

Un element important în evaluarea impactului mărimii auditorului asupra calității auditului îl reprezintă anumiți factori precum competența profesională, calificarea auditorului și nivelul de dezvoltare a tehnologiei, care sunt mult mai dezvoltați și prezenți în cadrul unei companii mai mari de audit.

Mai mulți autori au încercat de-a lungul timpului să evalueze corelația dintre mărimea biroului de audit și calitatea auditului financiar: Francis și Yu (2009), Colbert și Murray (1995), DeAngelo (1981). Cei mai mulți dintre aceștia au ajuns la concluzia că auditorii de mărime mai mare au o corelație pozitivă cu calitatea auditului financiar.

Pe de altă parte, autori ca Bauwhede și Willekens (2004), Jackson ș.a. (2008) și Lam și Chang (1994) susțin că nu ar exista nici o diferență între auditorii de mărimi mari și auditorii mici la nivelul impactului mărimii acestora asupra calității auditului, ambii având șanse egale să obțină un nivel acceptabil al calității auditului. Cu toate acestea, nu putem nega aspectul că firmele de mărime mare sunt mai calificate și motivate să obțină un audit de o calitate mai înaltă.

1.2. Expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului

Literatura de specialitate menționează adesea importanța pe care o are expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului asupra calității auditului financiar și anume în îmbunătățirea acesteia. Conform Hosseiniakani, Inacio și Mota (2014), solicitarea unei specializări de audit într-o anumită industrie conduce la un nivel de competență și informație tehnică mai ridicată. Arrunada (2000) evidențiază probabilitatea de a se detecta de către auditor erorile situațiilor financiare. În cazul corelației acestei mențiuni cu influența expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului asupra calității auditului financiar, extragem ideea cu privire la faptul că industria de audit va funcționa ca un catalizator de sporire a probabilității ca un auditor să descopere erori semnificative în situațiile financiare și respectiv probabilitatea că auditorul va raporta erorile semnificative regăsite. Craswell ș.a. (1995) accentuează faptul că acele companii care aleg să investească în dezvoltarea expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului și respectiv care folosesc în mod regulat auditori cu o expertiză în domeniul de activitate al clientului sunt mult mai puternice în a atinge un nivel mult mai înalt al calității auditului efectuat decât cei care folosesc auditori ne-experti.

Expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului influențează pozitiv auditul în cazul contractării de clienți noi. Lipsa experienței specifice clientului în primii ani de mandat va putea fi compensată de expertiza și cunoștințele auditorului în industria specifică. Astfel, din cauza cererii în piață de auditori cu o deosebită expertiză în domeniul de activitate al clientului, companiile de audit sunt motivate să investească în dezvoltarea acesteia, fenomenul conducând și la creșterea calității auditului financiar. Studiul lui Lowensohn ș.a. (2007) creionează impactul direct pozitiv pe care îl au specializarea și expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului asupra calității auditului financiar. Dunn și Mayhew (2004) specifică faptul că auditorii specializați au o expertiză

sporită a auditorului în domeniul de activitate al clientului, care îi ajută să obțină audituri de calitate mai înaltă. Expertiza acestora vine din prestarea de servicii unor alți clienți din aceeași industrie și de însușirea și oferirea de bune practici în întregul domeniu.

Ca urmare a investițiilor crescute în dezvoltarea expertizei auditorului în domeniul de activitate al clientului, putem relaționa și logica creșterii a onorariilor de audit, astfel sporind probabilitatea efectuării unui audit financiar de o calitate mai înaltă. În acest fel, o creștere a expertizei de audit va conduce automat la o cerere mai mare din partea pieței pentru serviciile de audit ale companiilor, adică o creștere a reputației, factor care, de asemenea, are o corelație pozitivă cu o calitate mai înaltă a auditului financiar.

Cohan și Sun (2014) au identificat în studiul lor o corelație pozitivă între experiența partenerilor care semnează opiniile de audit și onorariile de audit. Sub acest aspect putem concluziona că un nivel mai ridicat de expertiză, atât generală, cât și specifică, poate conduce la creșterea onorariilor de audit.

Dunn și Mayhew (2004) au dezvoltat subiectul cu privire la cererea în piață de către clienți pentru auditori cu o specializare și expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului ridicată. Conform acestora, clienții solicită auditori specializați în domeniul de activitate al clientului pentru beneficiile cu valoare adăugată oferite de auditorii specializați, inclusiv comisioane mai mici, calitate sporită a auditului și sfaturi privind raportarea. De asemenea, alegerea unui auditor specializat servește drept un semn pentru potențialii investitori referitor la faptul că clientul intenționează să ofere dezvoltării îmbunătățite.

1.3. Mandatul de audit

Există două opinii în ceea ce privește efectele mandatului de audit asupra calității auditului. O viziune afirmă că în timp ce relația dintre auditor și client devine tot mai mare ca durată, auditorul poate dezvolta o relație strânsă cu clientul și poate fi mai deschis la executarea unor favoruri din partea managementului sau la scăderea cu bună știință a calității auditului unui client, ca răspuns la relația de „prietenie” dezvoltată. Această viziune vine în favoarea susținerii rotației obligatorie a auditorilor. Lenox, Wu și Zhang (2014) confirmă, prin rezultatele cercetării realizate, că rotația auditorului contribuie la o mai bună calitate a auditului. Alt punct de vedere susține că, pe măsură ce

mandatul auditorului se prelungește, auditorul obține o înțelegere mai bună a modului de operare a companiei client, astfel dezvoltând și o expertiză specifică mai riguroasă. Tepalagul și Lin (2014) concluzionează în studiul lor că, în mod general, un mandat de audit îndelungat nu influențează negativ calitatea auditului.

Bamber și Iyer (2007) scot în evidență faptul că un mandat de audit mai îndelungat contribuie la creșterea probabilității ca auditorul să se acomodeze cu preferințele și specificul clientului și faptul că mandatul companiilor de audit poate fi cel mai des asociat cu o scădere a probabilității ca auditorul să recurgă la concesi.

Literatura de specialitate vine adesea în favoarea obligativității rotației auditorului. Argumentele ce susțin această teorie afirmă că rotația auditorilor contribuie la scăderea dependenței auditorilor de clienți și astfel reduc posibile motivații de a efectua un audit de o calitate mai scăzută. Pe de altă parte, Tepalagul și Lin (2014) specifică faptul că eforturile pentru planificarea auditurilor sunt considerabil mai mari în perioada ce urmează efectuării unei rotații. Alte opinii menționează necesitatea recalificării ca urmare a rotației, astfel dublând efortul auditorului. Putem observa că, indirect, rotația auditorilor poate avea și un oarecare impact negativ asupra calității auditului financiar.

Tepalagul și Lin (2014) specifică faptul că un rol important în definirea corelației dintre mandatul de audit și calitatea auditului îl joacă și mărimea clientului. Studii au concluzionat, conform autorilor, că în cazul clienților mari, mandatul de audit nu este deloc asociat cu o scădere sau creștere a calității auditului financiar, în timp ce o corelație negativă poate fi observată în cazul clienților mici.

Johnson ș.a. (2002) subliniază aspectul prin care calitatea raporturilor de audit este mai scăzută în cazul clienților cu un mandat de audit scurt. Literatura de specialitate arată că un auditor are nevoie de o perioadă mai mare pentru a obține o înțelegere deplină a specificului clientului, astfel calitatea raporturilor de audit poate fi mai mică în primii ani de mandat.

1.4. Onorariile de audit

Onorariile de audit joacă un rol aproape la fel de important ca mărimea auditorului, adesea acestea fiind și interdependente. De multe ori onorariile de audit au fost folosite în studii anume pentru studiul corelației dintre mărimea auditorului și calitatea auditului financiar. În pofida onorariilor mai ridicate, clienții aleg adesea să

folosească serviciile unei companii mai mari de audit. Aceștia consideră că firmele de mărime mai mare au o capacitate mai ridicată de monitorizare și organizare pentru a capta o calitate mai înaltă a auditului. În ceea ce ține de competența auditorilor și specializarea acestora, inclusiv pregătirea tehnică și învățarea continuă, cel mai des companiile mari angajează profesioniști de o competență profesională mai mare în comparație cu companiile mai mici sau investesc mult mai mult în pregătirea acestora. Astfel putem ajunge la concluzia că în situația în care compania de audit este mai mare, specializarea și respectiv calitatea serviciilor se presupune a fi mai înalte și respectiv onorariile cerute pentru serviciile de audit vor fi mai înalte, conform DeAngelo (1981). Hogan (1997) subliniază faptul că reputația companiilor mai mari de audit este mult mai puternic influențată negativ de clienții cu risc înalt de neconformitate, astfel companiile vor recurge la taxarea unor onorarii mai înalte pentru a se proteja de acest risc.

Adițional, Bell ș.a. (2001) susțin că un client cu un risc crescut rezultă în ore adiționale de muncă pentru auditor. Acest lucru sugerează că auditorul compensează riscul clientului cu o investiție mai mare în organizare și puterea de monitorizare pentru a reduce riscul clientului, aspect din care va rezulta și creșterea onorariilor legate de performanța auditorului.

Din moment ce auditorii mai mari cer niște onorarii mai mari, putem înțelege că aceștia vor fi mult mai motivați spre a efectua o muncă de o calitate mai înaltă pentru a-și păstra reputația. Astfel putem ajunge la ipoteza că

onorariile de audit mai mari conduc spre o calitate mai înaltă a auditului.

2. Metodologia cercetării

Studiul nostru de caz se bazează pe cercetarea factorilor care influențează opinia auditorului asupra situațiilor financiare. Populația este formată din 81 de rapoarte de audit colectate din situațiile financiare a 17 companii listate pe piața principală a Bursei de Valori București, raportate în perioada 2016-2020. Eșantionul și perioada selectării rapoartelor sunt limitate ca urmare a posibilităților limitate temporale și de capacitate, dar și ca urmare a nepublicării la momentul realizării cercetării a rapoartelor aferente pentru anul 2021. Perioada a fost selectată astfel încât să includă doar rapoartele de audit raportate începând cu 2016, primul an după schimbarea structurii rapoartelor.

Datele folosite în cadrul analizei au fost colectate din situațiile financiare anuale, rapoartele administratorilor și ale auditorilor independenți.

Opinia auditorului asupra situațiilor financiare poate fi influențată de mai mulți factori, care au fost testați la nivel econometric sub forma relației dintre variabila dependentă – *Opinia exprimată* și variabilele independente – *rotația auditorului, mărimea auditorului, evoluția ponderii onorariilor în cifra de afaceri, ponderea onorariilor în cifra de afaceri*.

Tabelul nr. 1 specifică descrierea variabilelor utilizate.

Tabelul nr. 1. Descrierea variabilelor	
Variabila	Descriere
QO	(<i>Quality opinion</i>) Opinia de audit 0 - Opinie modificată (cu rezerve, contrară, imposibilitatea exprimării); 1 - Opinie nemodificată
CA	(<i>Change of auditor</i>) Rotația auditorului 0 - Nici o schimbare față de anul precedent 1 - Schimbare a auditorului față de anul precedent
BO	(<i>Big 4 – Opinion</i>) Auditor 0 - NonBig 4 1 - Big 4
IS	(<i>Increase of Share Fee in Turnover</i>) Evoluția ponderii onorariilor de audit în CA 0 - Nu există o creștere față de anul precedent 1 - Există o creștere față de anul precedent
SAFT	(<i>Share of audit fee in turnover</i>) Ponderea onorariilor de audit în cifra de afaceri (% - Onorariu de audit/Cifra de afaceri)

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Alegerea variabilei dependente este susținută de studii efectuate de Hațegan (2019) și Carey și Simnett (2006), autorii utilizând variabila „Opinia exprimată” în corelație cu celelalte variabile independente pentru a valida modelul de regresie statistică. Carey și Simnett (2006) utilizează variabila „Opinia exprimată” pentru studiul corelației dintre opinia auditorului în legătură cu subiectul continuității activității și onorariile de audit. Chiar dacă opinia auditului nu poate fi direct corelată cu calitatea auditului efectuat, auditorul are o motivație mai mare să execute un audit de o calitate ridicată în momentul raportării unei opinii necalificate, conform DeFond., Raghunandan și Subramanyam (2002).

Pentru a testa probabilitatea de a emite o opinie nemodificată, în funcție de factorii determinanți, vom testa populația cu ajutorul unei regresii logistice și teste de corelație.

Ecuția de regresie este de tip logistic, după cum urmează:

$$QO = \beta_0 + \beta_1 CA + \beta_2 BO + \beta_3 IS + \beta_4 SAFT + \varepsilon \quad (1)$$

Pentru a înțelege modul în care modelul propus se explică, testarea ipotezelor va fi executată cu ajutorul unor modele din care vor face parte toate variabilele independente, precum și testarea numai cu variabile a căror semnificație statistică va fi mai relevantă. Toate rezultatele prezentate vor fi obținute prin prelucrare

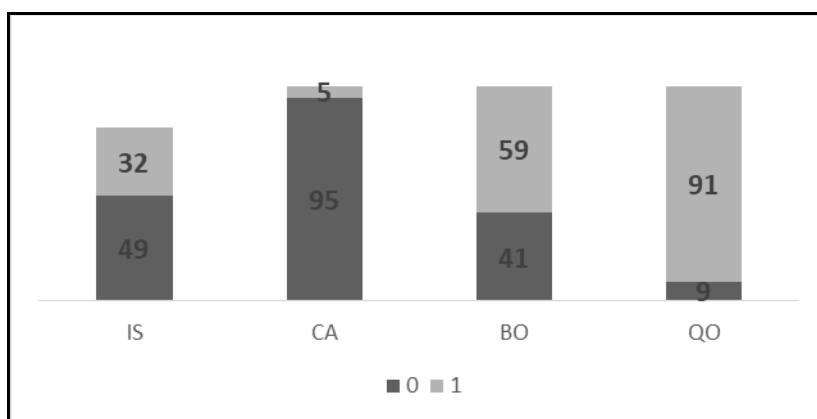
proprie în softul statistic SPSS 28.0.1.1 și Microsoft Excel 2019.

3. Rezultatele cercetării

Din totalul de rapoarte analizate, 91,4% sunt reprezentate de rapoarte de audit cu o opinie necalificată. Procentajul ridicat ne conduce spre ipoteza că opinia de audit este puțin influențată de ceilalți factori analizați, doar 9,6% dintre rapoarte având o opinie calificată sau neexprimată. Aproximativ 59% din rapoarte au fost exprimate de auditori care fac parte din companiile Big 4 (PWC, EY, Deloitte, KPMG). Raportul, chiar dacă unul destul de ridicat, este totuși foarte aproape de medie, 41% din rapoarte fiind exprimate de către o companie non Big 4. Acest raport ne confirmă ipoteza cu privire la faptul că adeseori clienții tind să prefere companiile de mărime mai mare, companiile Big 4 făcând parte din această categorie.

Doar 5% din rapoarte au fost exprimate de către un auditor diferit față de anul precedent, iar în ceea ce privește evoluția onorariilor de audit, putem observa că aproximativ 60% dintre rapoarte nu au avut creșteri în mărimea onorariilor față de anul precedent și respectiv a ponderii onorariilor în cifra de afaceri a companiei (*Figura nr. 1*).

Figura nr. 1. Analiză descriptivă – frecvențe

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În **Tabelul nr. 2** putem vizualiza matricea de corelație a tuturor factorilor analizați. Subliniem două corelații foarte importante. În primul rând, opinia de audit este într-o corelație pozitivă cu

mărimea auditorului (0,371). În acest fel, exprimarea unei opinii de audit nemodificate este pozitiv corelată cu apartenența auditorului la grupul de companii Big 4. Adicional, observăm o corelație

pozitivă semnificativă între *Tipul opiniei de audit* și *ponderea onorariilor de audit în cifra de afaceri* (0,227). Astfel, probabilitatea exprimării unei opinii de audit nemodificată este pozitiv corelată cu creșterea onorariilor de audit, lucru care pune în pericol independența auditorului, întrucât acesta ar putea fi motivat să realizeze un audit de o calitate mai redusă, dar în favoarea clientului.

Rezultate asemănătoare au fost confirmate și de Hațegan (2019), autoarea evidențiind în studiul său o corelație de 0,61 între opinia de audit și mărimea auditorului. În plus, menționăm și corelația negativă dintre mărimea auditorului și rotația acestuia (-0,16) precum și o corelație negativă între opinia de audit și rotația auditorului (-0,13), dar subliniem faptul că gradul de corelație este foarte scăzut.

Tabelul nr. 2. Matricea de corelație

	CA	BO	IS	QO	SAFT
CA	1,000				
BO	-0,159	1,000			
IS	0,049	-0,049	1,000		
QO	-0,133	0,371**	-0,201		
SAFT	-0,122	-0,075	0,093	0,227*	1,000

** Corelația este semnificativă la nivelul 0,01; * Corelația este semnificativă la nivelul 0,05

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Din punct de vedere econometric, modelul este statistic semnificativ (**Tabelul nr. 3**):

$$\chi^2(2, N=81) = 17,13, p = 0,002,$$

sugerând că modelul este capabil să facă distincția dintre coeficienții aferenți unei opinii modificate și ai unei opinii nemodificate.

Tabelul nr. 3. Regresie – Test Omnibus ale coeficienților

	Chi ²	df	Sig
	17,132	4	0,002

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Modelul explică între 19,1% (Testul Cox & Snell R²) și 42,9% (Testul Nagelkerke R²) din variația variabilei

dependente și a clasificat corect 90,1% dintre cazuri, conform datelor prezentate în **Tabelul nr. 4**.

Tabelul nr. 4. Regresie – Sumar

Pas	Probabilitate -2 log	Cox & Snell R ²	Nagelkerke R ²
1	30,525	0,191	0,429

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

După cum se poate observa în **Tabelul nr. 5**, cazurile reprezentate de o opinie nemodificată au influențat semnificativ modelul. Acesta a clasificat corect 73 dintre

cazurile reprezentate de opinia nemodificată și a clasificat incorrect doar un caz dintre cazurile de opinie nemodificată.

Tabelul nr. 5. Regresie – Clasificare

	Observat		QO		% Corect
			0	1	
Pas 1	QO	0	0	7	0,0
		1	1	73	98,6
	% general				90,1

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Modelul logistic este semnificativ din punct de vedere statistic, însă doar în ansamblu. Această situație se datorează faptului că modelul include în analiză doar un număr restrâns de variabile. Singura variabilă cu coeficient de regresie semnificativ statistic este variabila constantă ($p > 0,05$), ceea ce ne conduce la concluzia că nici unul din factorii incluși în model nu este suficient de relevant pentru opinia de audit.

Observăm un prag de semnificație $p > 0,10$, un prag mai mare decât întâlnim de obicei în literatură, dar care totuși subliniază o semnificație ridicată a variabilei IS. Acest

nivel de semnificație ne relevă faptul că șansele ca o opinie de audit să devină modificată din nemodificată este negativ influențată de ponderea onorariilor de audit în cifra de afaceri a companiei. Cu alte cuvinte, cu cât onorariul de audit este mai mare, cu atât șansa ca opinia de audit să rămână nemodificată este mai mare.

Aceste rezultate subliniază un pericol asupra independenței auditorului, întrucât analiza realizată ne arată că auditorul ar putea fi influențat de nivelul onorariilor de audit (**Tabelul nr. 6**).

Tabelul nr. 6. Regresie - Variabile

	Wald Chi pătrat	df	Sig
CA(1)	0,447	1	0,504
BO(1)	0,000	1	0,998
IS(1)	2,782	1	0,095
SAFT1	0,076	1	0,783
Constant	7,934	1	0,005

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Adițional, am realizat și o analiză de diferențe (T statistic) pentru a observa implicațiile opiniei de audit și a mărimii auditorului asupra diferențelor dintre variabile.

Din rezultatele obținute, observăm că rapoarte de audit realizate de o companie aferentă Big 4 au fost prezente în cazul menținerii aceluiași auditor și mai ales în cazul emiterii unei opinii de audit nemodificată (**Tabelul nr. 7**).

Tabelul nr. 7. Analiza de diferențe - BO

Ranks				
	BO	N	Mean Rank	Sum of Ranks
CA	0	33	42,68	1408,50
	1	48	39,84	1912,50
	Total	81		
IS	0	33	42,18	1392,00
	1	48	40,19	1929,00
	Total	81		
QO	0	33	35,91	1185,00
	1	48	44,50	2136,00
	Total	81		
SAFT	0	33	43,12	1423,00
	1	48	39,54	1898,00
	Total	81		

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

De asemenea, observăm o semnificație statistică ridicată a diferențelor în cazul variabilei QO (**Tabelul nr. 8**).

Tabelul nr. 8. Analiza de diferențe - rezultate

	CA	IS	QO	SAFT
Mann-Whitney U	736.500	753.000	624.000	722.000
Wilcoxon W	1912.500	1929.000	1185.000	1898.000
Z	-1.421	-0.443	-3.318	-0.673
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.155	0.658	0.001	0.501
a. Grouping Variable: BO				

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

În ceea ce privește analiza de diferențe la nivelul variabilei QO, observăm prezența unei opinii nemodificate în cazul creșterii onorariilor de

audit, astfel confirmându-se rezultatul anterior cu privire la pericolul asupra independenței auditorului (**Tabelul nr. 9**).

Tabelul nr. 9. Analiza de diferențe - QO

	QO	N	Mean Rank	Sum of Ranks
CA	0	7	44,79	313,50
	1	74	40,64	3007,50
	Total	81		
IS	0	7	53,93	377,50
	1	74	39,78	2943,50
	Total	81		
SAFT	0	7	23,71	166,00
	1	74	42,64	3155,00
	Total	81		

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

O semnificație statistică ridicată poate fi observată în cazul variabilei SAFT (**Tabelul nr.10**).

Tabelul nr. 10. Analiza de diferențe - rezultate

	CA	IS	SAFT
Mann-Whitney U	232.500	168.500	138.000
Wilcoxon W	3007.500	2943.500	166.000
Z	-1.187	-1.796	-2.034
Asymp. Sig. (2-tailed)	0.235	0.072	0.042
a. Grouping Variable: QO			

Sursă: Prelucrările autorilor, 2022

Scopul acestui studiu a fost să analizăm probabilitatea emiterii unei opinii nemodificate și influența factorilor identificați asupra emiterii unei astfel de opinii.

În urma testării modelul de regresie de mai sus, am constatat că modelul econometric a fost statistic

semnificativ și am putut observa anumite rapoarte de șansă ridicate (Odds Ratio), dar nici una dintre variabilele selectate de noi nu a prezentat o semnificație ridicată asupra schimbării modelului de regresie, cu excepția variabilei IS, care a prezentat un prag de semnificație

puțin peste nivelul de 0,05 întâlnit în literatura de specialitate.

În populația studiată, companiile au înregistrat fluctuații și anume creșteri în onorarii de audit, acestea fiind adesea corelate cu o creștere a cifrei de afaceri. O creștere a acestui indicator este însoțită de un risc mai ridicat de denaturare a situațiilor financiare, motiv pentru care auditorii sunt nevoiți să efectueze teste mai complexe de audit pentru a reduce acest risc, acțiune însoțită de o creștere a onorariilor de audit care compensează efortul investit adițional, conform Hațegan (2019).

În baza studiului efectuat putem sublinia efectul unor onorarii mai ridicate de audit din două puncte de vedere: pe de o parte, o intensificare și o creștere în calitate a procedurilor de audit, menite să micșoreze riscul de denaturare semnificativă este însoțit și de o creștere a onorariilor de audit, dar, pe de altă parte, o creștere a onorariilor contribuie la creșterea motivației auditorilor pentru a efectua un audit de o calitate crescută.

4. Concluzii

Subiectul calității auditului financiar rămâne unul esențial pentru utilizatorii situațiilor financiare și anume în cazul deciziilor cu privire la investițiile ce urmează a fi efectuate sau alte decizii strategice. Raportarea de către auditori a unor opinii bazate pe un nivel ridicat de profesionalism contribuie la creșterea încrederii stakeholderilor în situațiile financiare și activitățile companiei.

Scopul acestui studiu a fost de a prezenta importanța calității auditului financiar pentru utilizatorii de situații financiare. Am încercat să realizăm acest obiectiv prin coroborarea principalilor factori care influențează calitatea auditului și identificarea corelațiilor dintre aceștia și impactul pe care fiecare dintre aceștia îl au asupra opiniei exprimate.

Am identificat, în baza literaturii de specialitate, unii dintre factorii care ar putea influența, pozitiv sau negativ, opinia exprimată. Aceștia se referă în general la mărimea auditorului, onorariile de audit, experiența și expertiza auditorului în domeniul de activitate al clientului, dependența de client, independența, onorariile de audit și altele.

În partea a doua a cercetării am avut ca obiectiv identificarea raportului de șanse dintre variabila dependentă „Opinia exprimată” și variabilele independente selectate (mărimea auditorului, rotația auditorului și onorariile de audit, ponderea acestora în cifra de afaceri și evoluția acestei ponderi). Pentru realizarea acestui obiectiv, s-a urmărit un demers statistic. Eșantionul studiat a fost alcătuit din 81 de rapoarte ale unor 17 companii înregistrate la Bursa de Valori București, din perioada 2016-2020. Pentru analiza raportului șanselor, și anume probabilitatea emiterii unei opinii nemodificate, în funcție de factorii determinați, am utilizat o regresie logistică, cu ajutorului maximului de verosimilitate și a testului Wald.

Rezultatele prelucrărilor econometrice ne indică o corelație pozitivă între opinia de audit și mărimea auditorului (0,37). În plus, am constatat că variabila onorariile de audit, exprimată prin ponderea onorariilor de audit în cel mai mare onorariu identificat este pozitiv corelată, într-un grad foarte ridicat, cu mărimea auditorului. Astfel, odată cu creșterea mărimii auditorului, vor crește și onorariile de audit.

În ceea ce privește modelul de regresie statistică, acesta nu a fost validat pentru nici una dintre variabilele selectate. Cu toate acestea, se pot observa rapoarte de șansă ridicate pentru variabila IS. Concluzionăm astfel că probabilitatea emiterii unei opinii nemodificate nu este semnificativ influențată de unul sau mai mulți factori identificați, dar putem observa o influență minoră în cazul prezenței unor onorarii de audit ridicate. Această concluzie relevă un pericol la adresa independenței auditorului.

Unele dintre neajunsurile acestui studiu au constat în: mărimea limitată a eșantionului studiat, precum și numărul restrâns de variabile, dar acesta a fost justificat de capacitățile limitate de cercetare. În studiile viitoare se poate lua în considerare extinderea eșantionului prin creșterea numărului de companii studiate și a perioadei analizate, precum și utilizarea unor variabile mai reprezentative pentru o corectitudine mai mare a analizelor efectuate.

BIBLIOGRAFIE

1. Accountancy Europe (2022), Audit quality indicators: A global overview of initiatives. Disponibil la adresa <https://www.accountancyeurope.eu/publications/audit-quality-indicators-a-global-overview-of-initiatives/>
2. Arens, A. A., Beasley, M. S., Elder R. J. (2012). Auditing and assurance services: an integrated approach. *Prentice Hall*
3. Arrunada, B. (2000). Audit quality: attributes, private safeguards, and the role of regulation. *European Accounting Review*, 9(2), 205–224.
4. Bamber, E. M., Iyer, V. M. (2007). Auditors' identification with their clients and its effect on auditors' objectivity. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 26(2), 1-24.
5. Bauwhede, H. Vander, & Willekens, M. (2004). Evidence on (the lack of) audit-quality differentiation in the private client segment of the Belgian audit market. *European Accounting Review*, 13(3), 501–522.
6. Bell T. B., Landsman, W.R., Shackelford D. A. (2001), Auditors' Perceived Business Risk and Audit Fees: Analysis and Evidence. *Journal of Accounting Research* 39(1): 35-43
7. Carey, P., Simnett, R. (2006). Audit partner tenure and audit quality, *The Accounting Review*, Vol. 81, No. 3, pp. 653-676.
8. Choi J.H., Kim C., Kim J.B, Zang Y., (2008). Audit office size, audit quality and audit pricing. *Auditing: A journal of practice and Theory*, 29(1), 73-97.
9. Colbert, G., & Murray, D. (1995). The Association between Auditor Quality and Auditor Size: An Analysis of Small CPA Firms. *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 13(2), 135–150.
10. Craswell, A., Stokes, D. J., & Loughton, J. (2002). Auditor independence and fee dependence. *Journal of Accounting and Economics*, 33(2), 253–275.
11. DeAngelo L. E., (1981). Auditor size and audit quality, *Journal of Accounting and Economics*, 3, pp. 183-199.
12. DeFond L. M., Raghunandan, K., Subramanyam, K. R. (2002), Do Non-Audit services fees Impair Auditor Independence? Evidence from going Concern Audit opinions, *Journal of Accounting Research*, Vol. 40, No. 4, 1247-1274.
13. DeFond, M., Zhang, J. (2014), A review of archival auditing research, *Journal of accounting and economics*, 58(2-3), 275-326.
14. Dehkordi, F.H., Makarem, N. (2011), The effect of size and type of auditor on audit quality, *International Research. Journal of Finance and Economics*, 80, 121.
15. Dunn, K. A. and Mayhew, B. W., (2004). Audit firm industry specialization and client disclosure quality. *Review of Accounting Studies*, 9 (1), 35-58.
16. Francis, R.J. (2004), What do we know about audit quality? *The British Accounting Review*, No. 36, pp. 345-368
17. Francis, J. and Yu, M., (2009). The effect of big four office size on audit quality. *The Accounting Review*, 84(5), 1521-1552.
18. Hațegan C.D. (2019), Factors influencing the quality of financial audit, *Oradea Journal of Business and Economics*, 4(2), 7-15.
19. Hategan, C. D., Iuliana, I., Nitu-Antonie, R. D., Sirghi, N., & Iacobuta, A. O. (2015). The Relevance of Communication through Independent Auditor's Report to the European Business Environment. Comparative Study of Romania and Spain. *Transformations in Business & Economics*, 14 (2), 378-392.
20. Hogan, C.E. (1997). Costs and Benefits of Audit Quality in the IPO Market: A Self-Selection Analysis. *The Accounting Review*, 72(1), 67–86.
21. Hosseinniakani, S., Inacio, H., Mota, R (2014), A review on audit quality factors, *International journal of academic research in accounting, finance and management sciences*, Vol. 4, No. 2, pp. 243-254
22. IFAC, IAASB. (2018), *Manual de reglementări internaționale de control al calității, audit, revizuire, alte servicii de asigurare și servicii conexe*, tradus de CECCAR, București Disponibil la adresa: <https://www.codetic-standardeinternationale.ro/wp-content/uploads/2020/07/Manualul-ISA-Vol-I-RO.pdf>, accesat la 31.05.2022

23. IFAC (2022). Audit fees survey 2022, Understanding audit fees and non-audit service fees, 2013-2020. Disponibil la adresa: <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IFAC-Audit-Fees-Survey-2022.pdf> (accesat la 31.05.2022)
24. Jackson, A.B., Moldrich, M., & Roebuck, P. (2008). Mandatory audit firm rotation and audit quality. *Managerial Auditing Journal*, 23(5), 420–437.
25. Johnson, V. E., Khurana, I. K., & Reynolds, J. K. (2002). Audit-firm tenure and the quality of financial reports. *Contemporary Accounting Research*, 1, 637-660.
26. Larn, S., & Chang, S. (1994). Auditor Service Quality and Auditor Size: Evidence from Initial Public Offerings in Singapore. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 3(1), 103–114.
27. Lenox, C.S, Wu Xi, Zhang, T. (2014), Does mandatory rotation of audit partners improve audit quality?, *The Accounting Review*, Vol. 89, No. 5, pp 1775-1803.
28. Lin, L. & Tepalagul, N. K., (2015). Auditor Independence and Audit Quality: A Literature Review, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 30 (1),101-121.
29. Lowensohn, S., Johnson, L.E., Elder, R.J., & Davies, S.P. (2007). Auditor specialization, perceived audit quality, and audit fees in the local government audit market. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(6), 705–732.
30. Mironiuc, M., Chersan, I.C., Robu, I.B. (2013), Ethics in providing non-audit services to ensure transparency in financial reporting, *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, Vol. 81, pp. 474-478
31. Palmrose, Z. (1988). An Analysis of Auditor Litigation and Audit Service Quality. *The Accounting Review*, 64(1), 55–73.
32. Watkins A.L, Hilison W., Morecroft, S. (2004), Audit quality: a synthesis of theory and empirical evidence, *Journal of Accounting Literature*, Vol. 23, pp. 153-193.

Influența indicatorilor Return on Investment și Earning per Share asupra deciziei investitorului individual – abordare econometrică

Drd. Cristian LUNGU,
Universitatea de Vest din Timișoara,
e-mail: cristian.lungu00@e-uvt.ro

Rezumat

În contextul unei crize financiare globale devine inevitabilă accesarea diverselor resurse investiționale. Creșterea economică stabilă este posibilă în condițiile utilizării maxime a economiilor acumulate în scopul investițiilor.

Asigurarea condițiilor favorabile pentru investirea economiilor populației în active investiționale naționale rămâne o problemă urgentă. Economiiile cetățenilor, constituind proprietatea lor privată, ar trebui utilizate în procesul investițional, ținând cont de diferențele dintre preferințele lor individuale, de dezvoltarea economică a regiunilor etc.

În țările cu economii de piață dezvoltate, investitorii individuali sunt principalii participanți pe piața resurselor de investiții. Ocupând o anumită parte a pieței de investiții, investitorii individuali servesc ca o forță de stabilizare importantă în perioadele de criză.

Scopul acestui studiu este de a evalua impactul indicatorilor ROI și EPS asupra strategiei de investiție a persoanelor fizice de pe Bursa de Valori din București și de a prezenta comportamentul investitorilor în funcție de variația acestor variabile.

Cuvinte cheie: return on investments; earning per share; piața de capital; investiții;

Clasificare JEL: G10, G11, M42

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Lungu, C. (2022), Influence of the Indicators Return on Investment and Earning per Share on the Decision of the Individual Investor – an Econometric Approach, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 681-688, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/025

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/025>

Data primirii articolului: 25.05.2022

Data revizuirii: 2.08.2022

Data acceptării: 8.10.2022

1. Introducere

Importanța investitorilor individuali pentru dezvoltarea economiei și a pieței de valori este evidențiată de faptul că activitatea investițională a cetățenilor este privită ca un indicator al dezvoltării relațiilor de piață. Din punct de vedere al dezvoltării pieței financiare în ansamblu și a pieței de valori, componentă a acesteia, atragerea masivă a investitorilor - persoane fizice este considerată o condiție necesară.

Pe bursa de valori din România, investitorii individuali pot forma un portofoliu de investiții în diferite moduri. Primul este cu ajutorul unui participant profesionist pe piața valorilor mobiliare (broker, trustee), care la rândul său implică fie transferul de fonduri pentru administrarea trustului către un broker, fie luarea deciziilor independente cu privire la cumpărarea și vânzarea de valori mobiliare, în timp ce brokerul oferă doar acces tehnic la piața de schimb. Al doilea mod este cu ajutorul instituțiilor de plasament colectiv.

În contextul actual, mediul economic volatil obligă ca orice investitor pe o piață bursieră să dispună de fonduri considerabile și abilități financiar-contabile pentru a marca un profit/venit cât mai mare și a diminua pierderile aferente activității de tranzacționare. Astfel, prin impunerea unor „cerințe minime de tranzacționare” pentru realizarea obiectivului urmărit apare necesitatea studierii factorilor importanți care contribuie la modelarea strategiei de investiție a persoanelor fizice.

Ținând cont de caracterul universal al indicatorilor financiari ROI și EPS în strategiile de investiții pe piețele bursiere ale investitorilor individuali și instituționali, s-au formulat următoarele obiective:

- Evaluarea impactului ROI și EPS asupra strategiei de investiție a persoanelor fizice de pe Bursa de Valori din București;
- Previzionarea strategiei de investiție în funcție de variația indicatorilor ROI și EPS.

Studiul propus a fost elaborat în cinci secțiuni: prima parte prezintă contextul cercetării, cea de-a doua secțiune este dedicată trecerii în revistă a literaturii de specialitate existentă până la momentul actual, iar următoarele două secțiuni cuprind metodologia de cercetare, respectiv rezultatele obținute. Secțiunea finală, a cincea, evidențiază concluziile rezultate din efectuarea analizei econometrice.

2. Literatura de specialitate

Într-un mod concis, selectiv, stadiul actual al cunoașterii, în context național și internațional, va fi evidențiat în cele ce urmează.

Motivația investitorilor de a lua decizii de investiții este de a maximiza nivelul profitului. Pentru investitori sau proprietari de capital, nivelul profitului sau rentabilității este cu siguranță un indicator important în efortul de a crește prosperitatea. Capacitatea companiilor de a genera profituri în analiza fundamentală poate fi evaluată prin mai mulți indicatori, inclusiv câștigul pe acțiune și rentabilitatea investiției. Cercetările efectuate de Meythi și Hartono (2012) la Bursa de Valori din Indonezia au concluzionat că informațiile despre ROI și EPS au avut un efect mai semnificativ asupra strategiei de investiție decât alți indicatori de performanță financiară, în timp ce Qodriyah (2018), în studiul său asupra companiilor de producție, a arătat că în ciclul corporativ, mai ales la începutul etapei de creștere și de maturitate, informațiile despre câștiguri pot fi utilizate pentru a măsura performanța unei companii și au o valoare relevantă pentru capitalul propriu al pieței.

Vasilescu (2011) a evidențiat importanța utilizării unor indicatori precum: valoarea adăugată (EVA), rentabilitatea capitalului angajat (ROCE), rentabilitatea investiției (ROI), câștigul pe acțiune (EPS) și valoarea adăugată de piață (MVA), care ar putea influența procesul decizional și remodelarea planului de investiții.

Badruzaman (2020) este de părere că un EPS ridicat reflectă nivelul de eficacitate și eficiență al operațiunilor companiei în gestionarea companiei, afectând astfel investitorii să investească în companie.

Hassanzadeh și Bigdeli (2019) consideră că indicatorii ROI și EPS sunt utili, deoarece permit examinarea opțiunilor și efectuarea unei alegeri mai informate. Aceștia sunt, de asemenea, o componentă esențială a unei strategii de investiții, deoarece devin „dovada” că investirea banilor într-un proiect este o decizie de afaceri corectă.

Cercetările pentru a determina răspunsul participanților de pe piață la publicarea profitului pe acțiune au fost efectuate de Susetyo (2013) în companiile din subsectorul alimentar și al băuturilor. Pe baza observațiilor din perioada 2007-2010, rezultatele arată că informațiile privind câștigul sunt cele care contribuie la modelarea deciziei unui investitor. Constatările lui Susetyo (2013) susțin mai multe studii anterioare, cum ar fi: Praono și Christian (2004), Dimitros și colab. (2006) și Nurdillah (2011). Cercetări cu rezultate diferite au fost relevate de Setivironi (2011), Tiswanu (2011) și Rahim (2013), care au concluzionat că în toate situațiile câștigul pe

acțiune a avut un efect negativ nesemnificativ asupra randamentului acțiunilor.

3. Metodologia cercetării

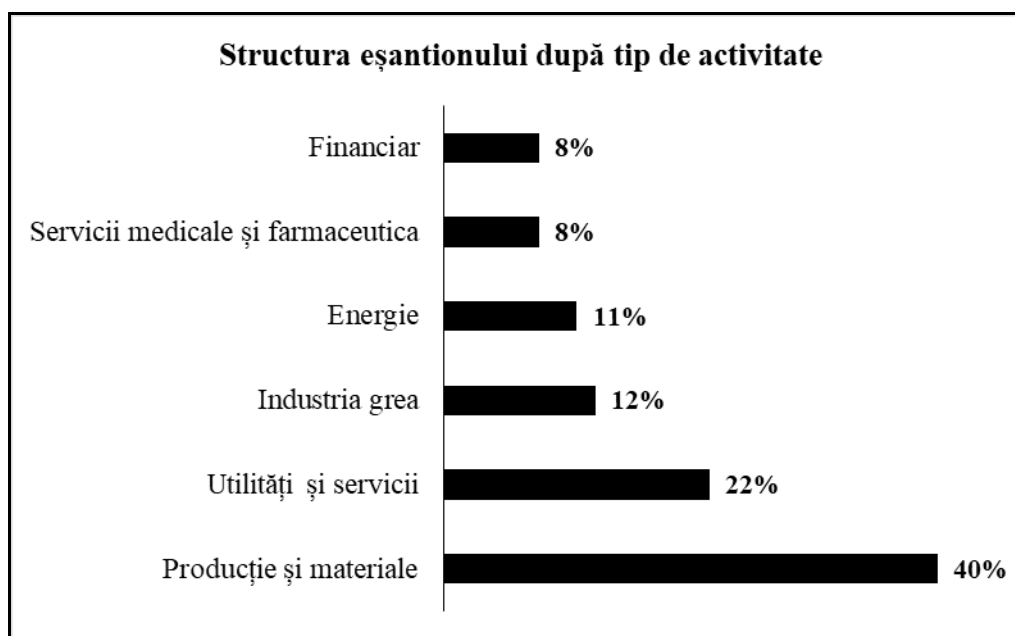
3.1. Structura eșantionului analizat

Analiza econometrică a impactului indicatorilor ROI și EPS asupra strategiei de investiție a investitorilor individuali este realizată la nivelul unui eșantion de 65 companii

listate la Bursa de Valori din București. Intervalul temporal pe baza căruia s-a efectuat studiul este 2017-2021, incluzând un număr de 1.950 de observații.

Distribuția companiilor pe tip de activitate este descrisă la **Figura nr. 1**. Se constată o concentrare a observațiilor care arată că majoritatea firmelor operează în industria de producție și materiale (40%), utilități și servicii (22%), respectiv industria grea (12%), cumulând peste 70% din totalul eșantionului analizat.

Figura nr. 1. Structura eșantionului după tip de activitate

Sursă: Proiecția autorului

3.2. Analiza empirică a datelor

Prima parte a acestui studiu se concentrează pe analizarea măsurii în care indicatorii ROI și EPS influențează deciziile strategice ale investitorilor individuali de pe Bursa de Valori București.

Pentru a testa existența unei legături între aceste trei variabile, la nivelul BVB, am optat pentru efectuarea unei analize econometrice bazată pe metoda celor mai mici pătrate (OLS). Astfel, funcția econometrică aferentă ipotezelor enunțate se prezintă în felul următor:

$$Y_t = \alpha + \beta \cdot X_t + \varepsilon_t$$

unde:

Y_t – variabila dependentă: decizia investitorului individual;

α – coeficientul termenului liber;

β – coeficientul variabilei independente;

X_t – variabilele independente: indicatorii ROI și EPS;

ε_t – eroarea reziduală;

t – perioada de timp (2017-2021).

În cea de-a doua parte a studiului, previzionarea strategiei de investiție în funcție de variația indicatorilor ROI și EPS s-a efectuat pe baza unui model VAR, care poate fi scris sub forma următoare ecuații:

Decizia investitorului =

$$\alpha_1 + \sum_{j=1}^k \beta_j \cdot ROI_{t-j} + \sum_{j=1}^k x_j \cdot EPS_{t-j} + \varepsilon_{1t}$$

unde:

α_1 - este coeficientul termenului liber;

β, x, ϕ, φ - sunt coeficienții variabilelor endogene;

ε - semnifică eroarea reziduală.

Efectuarea analizei econometrice VAR a implicat utilizarea soft-urilor de specialitate (de exemplu, Eviews) pentru parcurgerea următoarelor etape:

I. Aplicarea testelor de staționaritate

O serie este staționară dacă un șoc asupra ei este temporar și se absoarbe în timp. În cazul în care există o serie nestaționară, prin diferențiere se obține o serie staționară. La nivelul acestui studiu, am testat staționaritatea seriilor pe baza testelor Augmented Dickey-Fuller și Philips-Peron.

II. Efectuarea testului Granger

Utilizarea testului de cauzalitate Pairwise Granger permite să verificăm proporția în care nivelul curent al unei variabile se datorează nivelurilor anterioare și, în același timp, dacă prin adăugarea unor variabile independente explicația poate fi îmbunătățită.

III. Selectarea modelului VAR și a lag-ului adecvat

Pentru selectarea modelului VAR și a lag-ului adecvat s-a recurs la testul "VAR Lag Order Selection Criteria", ale cărui rezultate prezintă informații decizionale cu privire la criteriile LR (sequential modified LR test statistic), FPE (Final prediction error), AIC (Akaike information criterion), SC (Schwarz information criterion), HQ (Hannan-Quinn information criterion).

IV. Verificarea condiției de stabilitate a modelului

Verificarea condiției de stabilitate a modelului VAR se face prin utilizarea funcției AR Root.

V. Identificarea funcțiilor de impuls

Evaluarea efectului unui șoc al variației curente sau viitoare a variabilelor independente asupra deciziei investitorului s-a realizat pe baza ilustrării grafice a rezultatelor obținute în urma efectuării testului Cholesky.

4. Rezultate și discuții

4.1. Evaluarea măsurii în care indicatorii ROI și EPS influențează deciziile strategice ale investitorilor individuali

Analizând datele redade în **Tabelul nr. 1**, se desprind următoarele concluzii:

1. Probabilitățile atașate testului sunt inferioare nivelului de relevanță de 5%; prin urmare, coeficienții sunt considerați semnificativi din punct de vedere statistic.
2. Coeficienții de corelație (R-squared) confirmă că pe toată perioada analizată există o **legătură statistică semnificativă** între variabila dependentă – Decizia investitorului individual – și variabilele independente – indicatorii ROI și EPS, modificările survenite în deciziile investitorilor regăsindu-se în modificarea ROI și EPS (*spre exemplu, în cazul anului 2021, o creștere de 1 pp a indicatorului ROI determină o creștere a plasamentelor private a investitorilor individuali cu 0,17 pp, iar în cazul creșterii indicatorului EPS cu aceeași valoare, investițiile persoanelor fizice în cadrul eșantionului analizat cresc cu 0,49 pp.*).

Prin urmare, se poate aprecia că modelul construit poate fi considerat **reprezentativ** pentru a descrie legătura dintre indicatorii ROI, EPS și decizia investitorului individual la nivelul Bursei de Valori din București în perioada 2017-2021.

Tabelul nr. 1. Rezultatele ecuației de regresie a influenței ROI și EPS asupra deciziei investitorului individual

AN (2017)	Regression coefficient	Prob.
ROI	0,147009	0,003212
EPS	0,327305	0,023261
R-squared	0,229161	
AN (2018)	Regression coefficient	Prob.
ROI	0,116349	0,017352
EPS	0,454488	0,003561
R-squared	0,207898	
AN (2019)	Regression coefficient	Prob.
ROI	0,119746	0,038251
EPS	0,430971	0,012581
R-squared	0,338442	

AN (2020)	Regression coefficient	Prob.
ROI	0,223548	0,014791
EPS	0,450259	0,001597
R-squared	0,266966	
AN (2021)	Regression coefficient	Prob.
ROI	0,173447	0,012561
EPS	0,498425	0,008935
R-squared	0,208540	

Sursă: Prelucrare proprie, cu ajutorul Eviews 10

4.2. Previzionarea strategiei de investiție în funcție de variația indicatorilor ROI și EPS

În prima etapă a analizei VAR, rezultatele testului Augmented Dickey – Fuller au arătat că seriile nu

sunt staționare, fiind prezentate de o rădăcină unitară. Drept urmare, am procedat la diferențierea de ordin I a seriilor, iar rezultatele au indicat că seriile integrate de ordin I sunt staționare¹ (a se vedea **Tabelul nr. 2**, testul Philips – Peron).

Tabelul nr. 2. Testarea staționarității seriilor pe baza testelor ADF și PP

Rezultate test Augmented Dickey - Fuller				Rezultate test Philips - Peron			
Null Hypothesis: Decizia investitorului has a unit root Exogenous: Constant Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)				Null Hypothesis: D(Decizia investitorului) has a unit root Exogenous: Constant Bandwidth: 0 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel			
		t-Statistic	Prob.*			Adj. t-Stat	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic				Phillips-Perron test statistic			
Test critical values:				Test critical values:			
	1% level	-3.534868			1% level	-3.536587	
	5% level	-2.906923			5% level	-2.907660	
	10% level	-2.591006			10% level	-2.591396	
Null Hypothesis: ROI_2021 has a unit root Exogenous: Constant Lag Length: 0 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)				Null Hypothesis: D(ROI_2021) has a unit root Exogenous: Constant Bandwidth: 0 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel			
		t-Statistic	Prob.*			Adj. t-Stat	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic				Phillips-Perron test statistic			
Test critical values:				Test critical values:			
	1% level	-3.534868			1% level	-3.536587	
	5% level	-2.906923			5% level	-2.907660	
	10% level	-2.591006			10% level	-2.591396	
Null Hypothesis: EPS_2021 has a unit root Exogenous: Constant Lag Length: 9 (Automatic - based on SIC, maxlag=10)				Null Hypothesis: D(EPS_2021) has a unit root Exogenous: Constant Bandwidth: 1 (Newey-West automatic) using Bartlett kernel			
		t-Statistic	Prob.*			Adj. t-Stat	Prob.*
Augmented Dickey-Fuller test statistic				Phillips-Perron test statistic			
Test critical values:				Test critical values:			
	1% level	-3.552666			1% level	-3.536587	
	5% level	-2.914517			5% level	-2.907660	
	10% level	-2.595033			10% level	-2.591396	

Sursă: Prelucrare proprie cu ajutorul Eviews 10

Pe baza metodologiei cauzalității lui Pairwise Granger, prezentat în **Tabelul nr. 3**, s-a verificat dacă modificările survenite în indicatorii ROI și EPS au

determinat remodelarea strategiei de investiție a

¹ Probabilitatea >0,05 reprezintă serii non – staționare

persoanelor fizice. O valoare mai mică de 0,05 pentru probabilitatea afișată de Eviews implică respingerea ipotezei nule. Pentru un nivel de semnificație mai mare

de 5% rezultă că variația valorilor indicatorilor financiari este o cauză a modificării deciziei investitorului.

Tabelul nr. 3. Rezultatele testului Pairwise Granger

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 07/30/22 Time: 13:30, Sample: 1 67, Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
ROI_2021 does not Granger Cause Decizia_investitorului_2021	64	0.13528	0.8737
EPS_2021 does not Granger Cause Decizia_investitorului_2021	64	0.03065	0.9698

Sursă: Prelucrare proprie cu ajutorul Eviews 10

Rezultatele testului VAR Lag Order Selection Criteria, prezentate în **Tabelul nr. 4**, indică faptul că pentru cele 8 lag-uri teoretice, indicatorii de selecție (FPE, AIC, SC, HQ) recomandă un lag egal cu 0 pentru modelul VAR „Decizia

investitorului – ROI – EPS”. Alegerea adecvată a acestui lag este confirmată și prin verificarea gradului de stabilitate a modelului VAR prin funcția AR Root (a se vedea **Tabelul nr. 5**).

Tabelul nr. 4. Criteriu de selectare a ordinului lag-ului VAR

VAR Lag Order Selection Criteria

Endogenous variables: Decizia_investitorului_2021 ROI_2021 EPS_2021

Exogenous variables: C

Date: 07/30/22 Time: 13:32, Sample: 1 67, Included observations: 60

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-323.4714	NA*	10.68413*	10.88238*	10.98710*	10.92334*
1	-316.5685	12.88541	11.46441	10.95228	11.37115	11.11613
2	-312.5501	7.099233	13.57062	11.11834	11.85136	11.40506
3	-309.6835	4.777680	16.75285	11.32278	12.36996	11.73239
4	-306.9804	4.234869	20.90490	11.53268	12.89400	12.06517
5	-305.0180	2.878098	26.93073	11.76727	13.44274	12.42264
6	-292.7016	16.83247	24.79684	11.65672	13.64635	12.43497

* indicates lag order selected by the criterion

Sursă: Prelucrare proprie cu ajutorul Eviews 10

Tabelul nr. 5. Verificarea condiției de stabilitate a modelului

Roots of Characteristic Polynomial

Endogenous variables:

Decizia investitorului_2021 ROI_2021 EPS_2021

Exogenous variables: C

Lag specification: 1 2, Date: 07/30/22 Time: 13:37

Root	Modulus
0.990879 - 4.119421i	4.236918
0.990879 + 4.119421i	4.236918
0.347840 - 0.320326i	0.472865
0.347840 + 0.320326i	0.472865

VAR satisfies the stability condition.

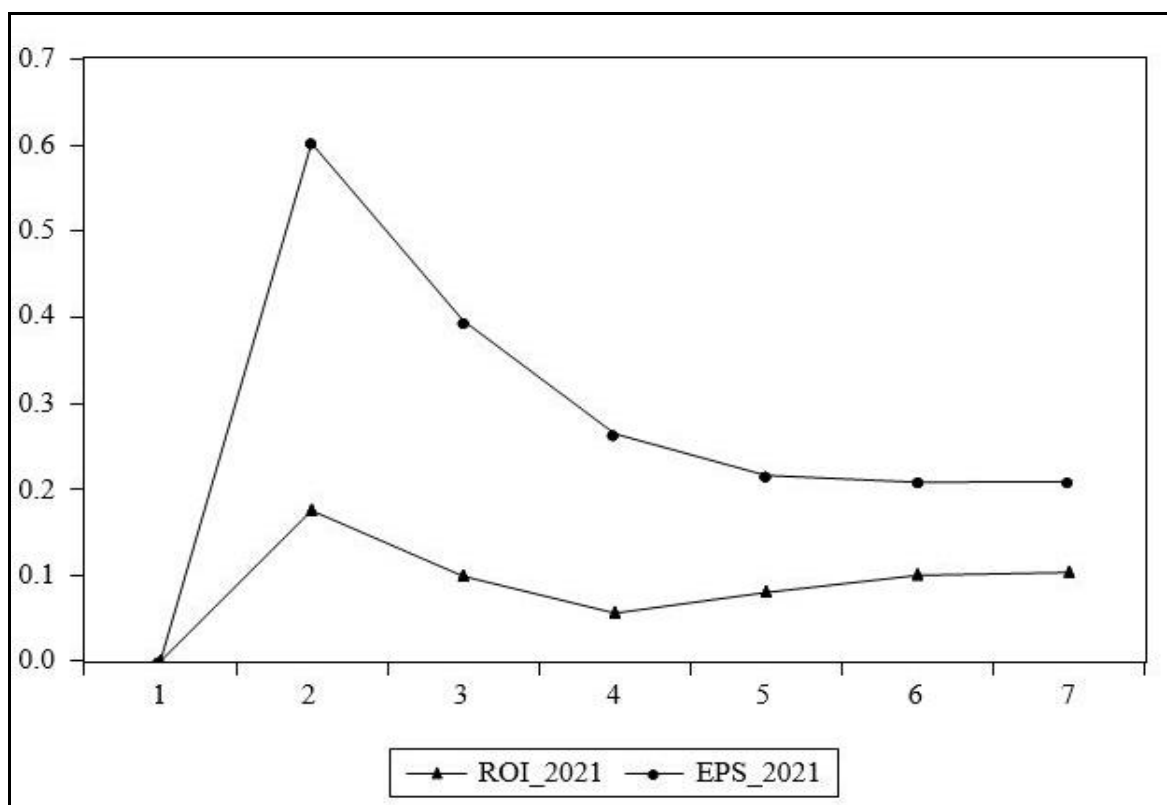
No root lies outside the unit circle.

Sursă: Prelucrare proprie cu ajutorul Eviews 10

Prelucrarea datelor financiare conform cerințelor de efectuare a unui model de regresie VAR a permis să identificăm două răspunsuri impuls, ilustrate în

Figura nr. 2, care evaluează efectul unui șoc asupra variației curente sau viitoare ale variabilelor ROI, EPS și decizia investitorului individual.

Figura nr. 2. Rezultatele modelului VAR prin utilizarea testului Cholesky

Sursă: Prelucrare proprie cu ajutorul Eviews 10

Prin urmare, aplicarea testului Cholesky a generat următoarele concluzii:

1. Un șoc de +1% al indicatorului ROI la nivelul eșantionului studiat de 65 de companii tranzacționate la Bursa de Valori din București va genera în primul an previzionat o creștere cu 0,18% a investițiilor realizate de persoane fizice, urmată de o diminuare a ritmului de atragere a plasamentelor financiare până în al patrulea an și de o recuperare a creșterii la nivelul anului al treilea până la finalul anului șapte previzionat;
2. Un șoc de +1% al indicatorului EPS la nivelul eșantionului studiat de 65 de companii tranzacționate la Bursa de Valori din București implică o evoluție aproximativă cu cea regăsită în cazul indicatorului ROI, prin urmare, va genera o creștere cu 0,60% a investițiilor realizate de persoane fizice, urmată de o diminuare a ritmului de atragere a plasamentelor financiare până în al cincilea an, menținându-se acest nivel până la sfârșitul intervalul temporal previzionat.

5. Concluzii

Rezultatele obținute confirmă faptul că strategia investitorului individual este influențată de către

indicatorii EPS și ROI. Aplicarea celor două metode econometrice, metoda OLS (a celor mai mici pătrate) și metoda VAR privind previzionarea evoluției variabilei studiate conform modificării variabilelor independente la nivelul eșantionului studiat evidențiază faptul că indicatorul EPS deține o pondere mai semnificativă în comparație cu indicatorul ROI, în cazul determinării strategiei de investiție a persoanelor fizice. Prin urmare, acest aspect ne comunică tendința investitorului individual de a orienta plasamentele financiare în cadrul companiilor care înregistrează un profit considerabil per acțiune, clasificând pe un loc secundar criteriul de recuperare a investițiilor în timp.

Limitele cercetării au constat în faptul că nu există o bază de date certificată, datele și indicatorii au fost extrase și calculate manual, fiind preluate din setul de situații financiare publicate de companii pe website-ul Bursei de Valori.

Direcțiile viitoare de cercetare vizează extinderea eșantionului atât la nivel național, cât și internațional, analizând pe lângă indicatorii financiari și criterii de tip culturale/sociale.

BIBLIOGRAFIE

1. Badruzaman, J., (2020). The impact of earning per share and return on equity on stock price, *Journal Syst Rev Pharm*, Vol. 15, No. 2, pp. 245-256;
2. Bigdeli, T., Hassanzadeh, M. (2019). Return of Investment (ROI) in Research and Development (R&D): Towards a framework, *Journal of The International Conference COLLNET*, Vol. 3, No. 4, pp. 42-47;
3. Dimitros. I., (2006). The Introduction of Economic Value Added (EVA) in The Greek Corporate Sector, *The South European Review of Business and Accounting*, Vol. 4, No.2, pp. 23-29;
4. Meythi.P, Hartona. H., (2012). The effect of earnings and cash flow information on stock prices, *Scientific Journal of Accounting*, Vol. 7, No. 2, pp. 87-93;
5. Nurdillah, M. (2011), Analysis of the Effect of Earning Per Share, Debt to Equity Ratio and Return on Equity on the Stock Price of PT Unilever Indonesia, *Journal of Management and Accounting*, Vol.12, No. 1, pp. 151-158;
6. Praono, P., Christian, H. (2004), Effect of Economic Value Added, Residual Income, Earning, and Operating Cash Flow on Return Received by Shareholders (Study on manufacturing companies listed on the Jakarta Stock Exchange), *Journal of Accounting and Finance*, Vol. 6, pp. 140-166;
7. Qodriyah, R., (2018). Earnings per share - a parameter of the company's performance based on the life cycle (value relevance study), *Journal of Accounting and Auditing*, Vol.1, No.1, pp. 9-16;
8. Rahim, Y.D. (2013). The effect of earning per share, operating cash flow, economic value added, and market value added on stock return, *Journal of Economics*, Vol.13, No. 9, pp.38-46;
9. Setivironi, P.I. (2011). Effect of Comparison of Economic Value Added and Profitability Ratios on Stock Returns, *Journal of Economics and Business*, Vol.27, No. 3. pp. 191-208;

-
10. Susetyo, A. T. (2013). The Effect of Economic Value Added, Earning Per Share and Price Earning Ratio on Stock Returns, <i>Journal of Management Science</i>, Vol.1, No. 1., pp. 11-24; 11. Tiswanu, W. (2011). The effect of economic value added, residual income, earnings and operating cash	flows on returns received by shareholders, <i>Research Journal of Jambi University</i>, Vol.13, No.1, pp. 41-46; 12. Vasilescu, L., (2011). Assessing the firm performance through the financial ratios, <i>Analele Universității "Constantin Brâncuși" from Târgu Jiu, Seria Economie</i>, Nr. 3/2011, pp. 159-166.

Înclinația studenților contabili către digitalizare: o abordare calitativă

Asist. univ. dr. Sînziana-Maria RÎNDAȘU,
Academia de Studii Economice, București,
e-mail: sinziana.rindasu@cig.ase.ro

Prof. univ. dr. Victoria STANCIU,
Academia de Studii Economice, București,
e-mail: victoria.stanciu@cig.ase.ro

Rezumat

Digitalizarea profesiei contabile determină modificarea planurilor de studii definite de mediul universitar prin integrarea mai multor elemente din sfera IT ca răspuns la modificările nevoilor mediului de afaceri. Literatura de specialitate privind educația contabilă se concentrează în prezent preponderent pe introducerea în programele de învățământ a mai multor discipline din sfera IT, dar mai puțină atenție a fost acordată studiului înclinației studenților contabili către digitalizare.

Având în vedere că la nivel național facultățile de contabilitate oferă specializare în domeniul contabilității și informaticii de gestiune, studiul actual își propune să examineze percepția studenților contabili cu privire la subiectele din sfera informaticii de gestiune și să examineze factorii ce contribuie la formarea preferințelor studenților în alegerea domeniului temei de licență. A fost utilizată o abordare calitativă prin organizarea de interviuri semi-structurate, cu scopul de a examina experiența studenților cu privire la subiectele din sfera IT.

Constatările indică faptul că factorii care contribuie la definirea preferinței studenților se axează pe educația anterioară, contextul online, preferințele personale, calitatea relației dintre cadrul didactic și student și competențele lingvistice (limba engleză). Cu toate că viitorii practicieni contabili apreciază importanța subiectelor din sfera informaticii de gestiune, rezultatele studiului au scos în evidență existența unei înțelegeri oarecum limitate a utilizării competențelor digitale dezvoltate în contextul profesiei contabile. Studiul prezent contribuie la creșterea nivelului de înțelegere a înclinației studenților contabili către digitalizare, rezultatele obținute putând fi valorificate atât de către mediul universitar, cât și de către companii pentru a îmbunătăți experiența de lucru a viitorilor practicieni contabili.

Cuvinte cheie: educație contabilă; sisteme informatice de gestiune; digitalizare; percepția studenților;

Clasificare JEL: A22, I22, M15, M41

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Rîndașu, S.-M., Stanciu, V. (2022), Accounting Students' Predilection Toward Digitalisation: A Qualitative Approach, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 689-696, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/026

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/026>

Data primirii articolului: 12.08.2022

Data revizuirii: 13.09.2022

Data acceptării: 10.10.2022

Introducere

Digitalizarea joacă un rol crucial în profesia contabilă. Organismele profesionale internaționale, împreună cu mediul academic au actualizat planurile de studii, astfel încât viitorii practicieni contabili să aibă o bază solidă de cunoștințe și să continue să ofere informații relevante managementului, părților interesate și acționarilor într-un mediu extrem de digitalizat. În timp ce nevoia de conștientizare cu privire la digitalizarea proceselor contabile reprezintă o preocupare continuă în literatura de specialitate (Apostolou, Dorminey și Hassell, 2022), prea puțină atenție a fost acordată predilecției studenților contabili către digitalizare. Deși studiile anterioare s-au concentrat pe percepția studenților cu privire la digitalizarea profesiei (Iordan et al., 2022; Stanciu și Pugna, 2020), nu au fost analizați factorii care afectează predilecția studenților către disciplinele din sfera IT.

Termenul de digitalizare, utilizat frecvent de-a lungul prezentei lucrări, se referă la procesul în care activitățile aferente acestui domeniu sunt realizate preponderent prin intermediul soluțiilor și tehnologiilor IT. Astfel, această lucrare nu își propune să analizeze impactul pandemiei asupra învățământului universitar din punct de vedere al utilizării de soluții IT în contextul desfășurării activităților în format online și preferințele studenților cu privire la acest format. Scopul studiului de față este de a examina predilecția studenților contabili către subiectele din sfera informaticii de gestiune (IG) incluse în planurile de învățământ ale programului de licență.

În România, așa cum este reglementat de Ministerul Educației, în cadrul domeniului de studii de licență Contabilitate există o singură specializare: Contabilitate și Informatică de Gestiune, unde planurile de studii sunt axate preponderent pe contabilitate și IG. Acest aspect reprezintă o oportunitate de a investiga predilecția studenților față de IG și permite înțelegerea factorilor care îi determină pe viitorii contabili să dezvolte abilitățile digitale necesare pentru a răspunde cerințelor unei profesii cu un nivel crescut de digitalizare, care este într-o continuă transformare, susținută de adoptarea unui număr crescut de tehnologii emergente disruptive.

În acest scop am utilizat o abordare calitativă pentru a investiga înclinația studenților către digitalizare, examinând factorii care determină preferința studenților cu privire la subiectele din sfera IT. Întrucât această cercetare este de natură exploratorie, analizează prin intermediul interviurilor semi-structurate predilecția către digitalizare.

Lucrarea este formată din patru părți. Prima parte se axează pe revizuirea literaturii relevante cu privire la înclinația studenților contabili către digitalizare, în timp ce a doua parte se concentrează pe metodologia utilizată pentru realizarea acestei cercetări. În cea de a treia parte sunt analizate informațiile obținute în urma interviurilor, iar în final sunt prezentate concluziile, limitările și direcțiile viitoare de cercetare.

1. Literatura de specialitate

Digitalizarea profesiei contabile continuă să reprezinte o preocupare actuală a cercetătorilor întrucât în aproape toate activitățile contabile se utilizează soluții informatice cu scopul de a automatiza procesele, de a reduce timpul necesar realizării acestora, de a elimina redundanțele și de a diminua erorile (Agostino, Saliterer și Steccolini, 2022; Bhimani, 2021).

Având în vedere volumul mare de informații ce trebuie procesat în timp util, companiile au început să adopte noi soluții pentru valorificarea datelor și, ca răspuns la nevoile pieței, mediul academic și organismele profesionale și-au actualizat planurile de studii pentru a include noi tehnologii care îi vor pregăti pe viitorii practicieni să răspundă nevoilor mediului de afaceri (Berikol și Killi, 2021; Stancheva-Todorova și Dimitrova, 2021).

Studiile anterioare au evidențiat că, în ciuda faptului că universitățile și-au actualizat planurile de studii și au integrat mai multe discipline din sfera IT, programele de licență din domeniul contabil încă nu formează suficient competențele absolvenților (Bayerlein și Timpson, 2017). Acest rezultat ar putea fi determinat de faptul că, deși în programele de învățământ sunt incluse anumite discipline din sfera IT, informațiile prezentate și competențele dezvoltate sunt uneori superficiale (Gușe și Mangiuc, 2022).

Cu toate că studenții înțeleg importanța digitalizării în cadrul profesiei contabile (Felski și Empey, 2020; Jackson, Michelson și Munir, 2022), există diferențe de percepție cu privire la competențele necesare pe care viitorii contabili ar trebui să le dețină (Aryanti și Adhariani, 2020), sugerând în acest mod că este posibil ca studenții să nu aibă suficiente informații cu privire la cerințele mediului de afaceri.

Majoritatea studenților care sunt actualmente înscriși la programele de licență sunt considerați membri ai Generației Z, care a fost înconjurată de schimbări și progrese rapide ale tehnologiei încă de la o vârstă fragedă. Astfel, ei sunt considerați a fi „nativi digitali autentici care sunt o generație hipercognitivă cu profiluri

diferite” (Hernandez de Menendez, Escobar D  a    Morales Menendez, 2020, p. 1)    pun presiune asupra mediului universitar cu privire la nevoia de schimbare, având în vedere competi  ia globală dintre universități.

  n comparație cu alte programe de licență din domeniul contabil, oferite de universități din alte    ri care includ în planurile de studii anumite discipline din sfera IT,   n România, toate facult   ile care oferă studii de licență în domeniul contabil au ca unică specializare programul Contabilitate    Informatică de Gestiune, studenții fiind forma  i preponderent în contabilitate    IG. Scopul acestor programe este de a crea o bază solidă de cuno  tiin  e pentru absolven  i, pentru a răspunde a  tept  rilor mediului de afaceri. Acest context ne permite să examinăm predilec  ia studenților fa   de digitalizare într-un mod mai detaliat.

2. Metodologia cercetării

Scopul prezentului studiu este de a răspunde la următoarele întrebări de cercetare:

RQ1: *Care sunt principalele provocări   nt  mpinate de studenți cu privire la subiectele din sfera IG?*

RQ2: *Ce   i determină pe studenți să evite alegerea temei de licență în domeniul IG?*

RQ3: *De  in studenții suficiente cuno  tiin  e cu privire la importanța abilităților dezvoltate în cadrul disciplinelor din domeniul IG?*

2.1. Contextul institu  ional: descrierea planurilor de studiu din domeniul IG

Pentru a oferi o imagine clară asupra contextului institu  ional, descriem mai   nt  i programele facult   ii de Contabilitate    Informatică de Gestiune din cadrul Academiei de Studii Economice    op  iunile puse la dispozi  ia studenților cu privire la alegerea temei pentru lucrarea de licență. La fel ca în cazul altor facult   i din România care oferă această specializare, în planurile de   nv   am  nt din sfera IG sunt incluse   apte discipline obligatorii    o disciplină op  ional  , pornind de la competențe digitale de bază, precum pachetul MS Office, în special Excel – o disciplină, baze de date rela  ionale – două discipline, limbaje de programare – o disciplină, dezvoltarea aplica  iilor Web – o disciplină, sisteme informatice de gestiune – o disciplină    Business Intelligence – o disciplină. Pentru disciplinele op  ionale

studenții pot selecta una dintre cele trei variante disponibile, precum: produse informatice financiar-contabile, tehnologii pentru dezvoltarea aplica  iilor informatice de gestiune    managementul întreprinderii virtuale. Ultimele două discipline obligatorii sunt programate în ultimul an al programului de licență, în timp ce toate celelalte, inclusiv disciplina op  ional  , sunt planificate în cadrul primilor doi ani de studiu.

La finalul celui de-al doilea an de studiu, conform procedurilor în vigoare, studenții trebuie să selecteze sau să propună un titlu pentru lucrarea de licență    să aleagă, dacă doresc, un anumit coordonator. Dacă există studenți care nu   i aleg un coordonator, vor fi repartiza  i din oficiu coordonatorilor disponibili. Există trei departamente care propun titlurile pentru lucrările de licență: Contabilitate, IG    Analiză    Evaluare Economico-Financiară; studenții pot alege oricare dintre departamente, precum   i titlul pentru lucrarea de licență viitoare.

2.2. Selec  ia participanților

Având în vedere scopul cercetării de a analiza predilec  ia studenților către digitalizare, am ales din lista ini  ial   de studenți care urmau să realizeze tema de licență în domeniul contabil, disponibilă pe pagina web a facult   ii, 41 de posibili respondenți, având coordonatori diferi  i. Alegerea exclusivă a potențialilor respondenți doar din popula  ia studenților care au decis să realizeze tema de licență în domeniul contabil, cu toate că au urmat   i disciplinele din sfera IG, a permis o mai bună înțelegere a provocărilor   nt  lnite de studenți de-a lungul anilor de studiu   i a factorilor care pot afecta predilec  ia către digitalizare. Invita  ia de participare la studiu a fost transmisă studenților prin e-mail   i 14 dintre ace  stia au acceptat să participe la interviu, fiind informa  i despre obiectivul studiului în cadrul invita  iei; întrebările nu au fost furnizate înainte de discu  ie. Intervipurile au avut loc online, în perioada 9-18 martie 2022.

To  i participanții sunt studenți ai Academiei de Studii Economice (ASE), în cadrul programului de licență Contabilitate    Informatică de Gestiune (Tabelul nr. 1). Alegerea institu  iei de   nv   am  nt a fost realizată în funcție de clasamentul mondial al universit   ilor, publicat de Times Higher Education (2022), ASE fiind prima universitate din România, din punct de vedere al performanței, ce oferă programe de studii în domeniul Contabilitate    Finan  e.

Tabelul nr. 1. Profilul participanților

Cod participant	Sex	Vârstă	Specializare liceu	Experiență profesională (contabilitate)	Durată interviu (min.)
Participant 1	F	22	Matematică- Informatică	-	16
Participant 2	F	21	Economic	-	24
Participant 3	M	22	Economic	-	19
Participant 4	M	22	Matematică-Informatică	1 an	49
Participant 5	F	22	Filologie	1 lună	30
Participant 6	F	22	Matematică-Informatică	-	37
Participant 7	F	27	Matematică-Informatică	5 ani	30
Participant 8	F	22	Științe ale Naturii	-	19
Participant 9	F	22	Economic	6 luni	22
Participant 10	F	23	Economic	-	27
Participant 11	F	22	Economic	-	28
Participant 12	M	26	Teologie	1 an	38
Participant 13	F	21	Matematică-Informatică	1 an	21
Participant 14	M	22	Științe sociale	-	23

Sursă: Proiecție autori

2.3. Dezvoltarea structurii interviului și analiza datelor

Pentru a răspunde la întrebările de cercetare formulate, am realizat interviuri semi-structurate cu cei 14 studenți care au acceptat invitația. Prin utilizarea acestei abordări, participanții au putut să ofere răspunsuri elaborate și, astfel, să accentueze înțelegerea asupra temei studiate prin utilizarea narațiunilor calitative (Gendron și Spira, 2010). În cercetarea calitativă, obiectivul este „să descoperim perspectiva celor care au experiența necesară, cunoștințele esențiale și înțelegere pentru a oferi o viziune semnificativă asupra problemei investigate” (Malsch și Salterio, 2016, p. 6). Astfel, literatura de specialitate cu privire la dimensiunea eșantionului este variată, concentrându-se pe faptul că eșantionul „ar trebui, așadar, să includă atâtea cazuri câte sunt necesare în vederea obiectivului de cercetare, dar nu ar trebui să se modeleze pe standarde cantitative” (Schreier, 2018, p. 90), iar cercetătorii ar trebui să utilizeze drept criteriu saturația. Pentru a determina mărimea adecvată a eșantionului necesar, am aplicat algoritmul propus de Francis et al. (2010), stabilind astfel un număr minim de 10 participanți pentru analiza inițială și încă trei interviuri ulterioare, din care să nu rezulte informații adiționale celor

colectate anterior. Astfel, în studiul prezent, saturația a fost atinsă la cel de-al 11-lea participant, continuând cu încă trei interviuri de la momentul identificării saturației. În timpul interviurilor, respondenților li s-au adresat 12 întrebări, iar în situația în care a fost necesar, întrebări ulterioare au fost utilizate. Categoriile asupra cărora s-a concentrat interviul au fost următoarele: informații demografice generale, motive pentru selectarea programului de licență, principalele provocări privind disciplinele din sfera IG, motivele pentru care nu au selectat o lucrare de licență în domeniul IG și modificările propuse pentru planurile de studiu.

Toate interviurile au fost înregistrate, întrucât participanții au acceptat această abordare, iar ulterior fișierele audio au fost transcrise pentru a reduce timpul și a ajuta cercetătorii în analizarea informațiilor obținute printr-un proces recursiv de identificare a categoriilor și codare deschisă, cu scopul de a capta ideile respondenților.

3. Rezultate și discuții

Rezultatele vor fi prezentate având în vedere temele principale detaliate în cadrul întrebărilor de cercetare.

3.1. Provocări întâlnite în cadrul disciplinelor din domeniul IG

Deși programele de învățământ analizate nu presupun ca studenții să dețină competențe digitale, unii dintre respondenți au afirmat că au simțit nevoia de a avea cunoștințe anterioare cu privire la anumite subiecte, mai ales în ceea ce privește pachetul MS Office. După cum literatura de specialitate a evidențiat (Lee, Kerler și Ivancevich, 2018), deprinderile de lucru cu pachetul MS Office reprezintă una dintre cele mai solicitate abilități digitale în cadrul profesiei contabile, în special competențe de lucru cu procesoarele tabelare. Având în vedere că unii dintre participanți au studiat în liceu discipline din sfera IT, în funcție de profilul absolvit, unii dintre studenți au reușit să se adapteze mai ușor, în timp ce pentru alții disciplinele au fost percepute ca fiind relativ dificile, așa cum a fost evidențiat în timpul interviurilor:

- *Deși în liceu am studiat anumite discipline din sfera IT, informațiile oferite erau mult prea generale, astfel, prima experiență serioasă de lucru pe care am avut-o a fost în timpul programului de licență. Mi-a fost destul de greu și cred că ar fi fost mai ușor dacă aveam competențele necesare din liceu. (Interviul 2);*
- *În timpul laboratoarelor rămâneam adesea în urmă și, în loc să mă concentrez pe logica problemei, eram mai atentă să scriu corect sintaxa. (Interviul 8);*
- *Mi-a fost extrem de greu să mă adaptez pentru că nu aveam cunoștințe anterioare despre aceste subiecte, logica problemei fiind destul de greu de înțeles. (Interviul 12).*

Un alt aspect care a creat provocări pentru participanți a fost trecerea în format online, ca impact al pandemiei. Acest context a permis studenților să lucreze de pe propriile dispozitive și să fie mai productivi (*Am lucrat mult mai bine în contextul online, pentru că am putut folosi un computer decent. Dacă în timpul cursurilor nu aveam acces la computer, online am putut să lucrez chiar și la cursuri pe măsură ce profesorul explica anumite concepte. – Interviul 3*), în timp ce alți studenți afirmă că au fost afectați negativ, mai ales pentru că nu au reușit să se concentreze în timpul activităților (*În primul an, când mergeam la facultate fizic, nu am simțit nevoia să-mi verific telefonul în timpul activităților; totuși, acasă, eram distrasă continuu. – Interviul 10*).

Majoritatea disciplinelor din sfera IG utilizează sintaxe în limba engleză și, în timp ce unii participanți consideră că au suficiente competențe lingvistice pentru a înțelege

codul sursă utilizat în cadrul aplicațiilor, pentru unii dintre studenți acest aspect a determinat anumite provocări (*Uneori îmi era dificil să înțeleg o sintaxă pentru că era în engleză, nu eram familiarizată cu anumiți termeni. Cred că, dacă aș fi avut un nivel mai bun de competențe lingvistice, aș fi perceput disciplinele ca fiind mai ușoare. – Interviul 2*).

Chiar dacă programul de licență are o specializare duală, majoritatea activităților sunt alocate disciplinelor din domeniul contabil, un număr mult mai limitat de activități fiind alocate disciplinelor din sfera IG. Astfel, studenții au perceput că volumul de informații furnizate în cadrul activităților din sfera IG a fost considerabil mai mare în comparație cu disciplinele de contabilitate, după cum a fost evidențiat în următoarele interviuri:

- *Am simțit că nu sunt suficiente activități alocate, au fost multe cerințe în cadrul disciplinelor (din sfera IG) într-o perioadă relativ scurtă de timp, personal aveam nevoie de mai multe informații pentru a-mi putea dezvolta competențele adecvate. (Interviul 3);*
- *Uneori, profesorul a explicat unele concepte în timp ce lucram și la dezvoltarea unor aplicații, aș fi preferat să fie mai multe activități de laborator alocate pentru că nu era suficient timp pentru a înțelege bazele teoretice și pentru a aplica acele concepte în practică. (Interviul 4).*

O altă provocare recurentă evidențiată de participanți a fost legată de calitatea relației dintre cadrele didactice și studenți, în special în contextul online. Deși respondenții au evaluat nivelul de sprijin oferit ca fiind suficient (*Profesorii ne ajutau întotdeauna. – Interviul 1; Profesorii ne-au întrebat întotdeauna dacă informațiile furnizate sunt suficient de clare. – Interviul 8; Mă simțeam liberă să întreb orice, oricât de banal ar fi fost subiectul. – Interviul 13*), unii dintre aceștia au perceput contextul online ca fiind nepotrivit (*Profesorii erau relativ distanți. – Interviul 5; Am ales această facultate după ce am absolvit o altă specializare [Teologie] pentru că îmi doream să am un loc de muncă sigur și în ciuda faptului că locurile de muncă din domeniul IT sunt mai bine plătite, unii dintre profesori au creat o atmosferă tensionată în timpul activităților și acest aspect m-a determinat să acord mai puțină atenție acestor discipline. – Interviul 12*).

3.2. Selectarea domeniului pentru lucrarea de licență

Analizând repartizarea studenților în funcție de domeniul ales pentru realizarea lucrării de licență, disponibilă pe

pagina web a facultății, s-a putut observa că puțin peste 10% dintre absolvenți (73 din 714) aleg o temă de licență în domeniul IG, prin urmare am considerat oportun să investigăm dacă acest aspect poate oferi mai multe informații relevante cu privire la înclinația studenților către digitalizare. Toți participanții din cadrul studiului au ales o temă de licență în domeniul contabilității și în cadrul interviurilor le-am solicitat să ne furnizeze câteva motive pentru care au decis să nu își scrie lucrarea de licență în domeniul IG, deoarece majoritatea a evaluat favorabil experiența cu aceste discipline, unii dintre participanți afirmând că s-au înscris la acest program de licență în special pentru disciplinele din sfera IG (*Am analizat planurile de studii privind disciplinele din sfera IG și am aplicat la această facultate.* – Interviu 3; *Am optat pentru această specializare mai mult pentru partea de informatică pentru că mi-au plăcut aceste discipline în liceu.* – Interviu 4; *Inițial mă gândeam să mă înscriu la o facultate cu mai multe discipline de IT; totuși, din punct de vedere pragmatic am optat pentru acest program întrucât oferea atât discipline IT, cât și discipline din domeniul contabil, contabilitatea fiind o parte vitală pentru toate activitățile economice.* – Interviu 6).

În urma analizării datelor colectate în cadrul interviurilor cu privire la selecția domeniului pentru lucrarea de licență, au fost evidențiate următoarele aspecte:

- Experiența colegilor cu un anumit cadru didactic – unii dintre studenți au declarat că s-au bazat mai mult pe experiența colegilor atunci când au ales tema de licență: *Nu am lucrat în trecut cu profesorul coordonator, câțiva dintre colegii din asociația de studenți din care fac parte m-au îndrumat către doamna profesor, întrucât părerea lor a fost că le-a oferit sprijinul necesar.* – Interviu 1; *În contextul online am creat grupuri de studiu, iar colegii mei au avut o părere foarte bună despre acest profesor, așa că am decis să întreb dacă dorește să-mi coordoneze lucrarea.* – Interviu 5;
- Experiența personală cu un anumit cadru didactic – la alegerea unui titlu pentru lucrarea de licență și a unui coordonator studenții nu sunt restricționați să lucreze doar cu anumiți profesori; pot opta pentru orice cadru didactic din lista coordonatorilor disponibili. Cu toate acestea, se pare că profesorii care au reușit să dezvolte calitatea relațiilor profesor-student de-a lungul activităților sunt preferați de studenți: *Am selectat mai întâi coordonatorul pentru că în timpul activităților pe care le-am avut, doamna profesor a prezentat*

întotdeauna conceptele într-o manieră practică și a demonstrat persistență cu privire la cerințele de evaluare de-a lungul semestrului. – Interviu 6; *Mi-am dorit să lucrez cu acest coordonator pentru că în timpul activităților a reușit să creeze un mediu antrenant și consider că a contribuit foarte mult la dezvoltarea mea personală și profesională.* – Interviu 12;

- Relevanța domeniului în ceea ce privește profesia/viitoarea profesie – întrucât unii dintre studenți lucrează deja în domeniul contabilității, au considerat oportun să selecteze o lucrare în acest domeniu pentru a-și dezvolta competențele profesionale (*Am selectat o temă care va ajuta la dezvoltarea mea profesională, deși lucrez în contabilitate de aproximativ un an am simțit că nu am cunoștințe suficiente cu privire la acest subiect [Fiscalitate].* – Interviu 4; *Mi-am dorit ceva care să mă ajute la locul de muncă, deși cred că ar fi fost interesantă o lucrare în domeniul IG, trebuia să mă concentrez mai întâi pe nevoile profesionale.* – Interviu 7). În alte cazuri, participanții au selectat tema având în vedere viitoarea lor profesie (*Vreau să mă angajez după absolvire și consider că acest subiect mă va ajuta să dezvolt noi competențe [Raportare non-financiară].* – Interviu 10);
- Nivelul perceput de competență în domeniul IG – în ciuda faptului că respondenții au promovat cu succes examenele aferente disciplinelor din sfera IG, unii dintre aceștia consideră că au un set limitat de competențe în acest domeniu: *Ar fi fost prea multe competențe pe care ar fi trebuit să le îmbunătățesc dacă aș fi ales o lucrare în acest domeniu.* – Interviu 2; *Cred că lucrarea de licență trebuie să prezinte competența studentului într-un anumit domeniu, sinceră să fiu, cred că o lucrare în domeniul IG ar necesita mai multe aptitudini decât cele pe care le dețin.* – Interviu 9; *Nici nu am luat în considerare domeniul IG pentru că acest context online m-a făcut să simt că nu sunt suficient de bine pregătită.* – Interviu 11;
- Lipsa de informații cu privire la cerințele unei lucrări de licență în domeniul IG – deși studenții pot solicita cadrelor didactice informații suplimentare cu privire la o anumită temă de licență propusă de către aceștia, majoritatea nu apelează la această abordare, aspect ce determină incertitudine: *Nimeni din grupul meu nu a ales o lucrare în domeniul IG, nu sunt foarte sigură ce cerințe ar fi fost.* – Interviu 8; *Cred că există mult mai multe informații pe care le pot folosi în domeniul contabil. Ceilalți studenți au spus că o lucrare în*

domeniul IG ar necesita mai mult efort și nu am avut o perspectivă clară asupra cerințelor pentru o astfel de lucrare. – Interviu 14.

3.3. Relevanța competențelor din domeniul IG

Așa cum a fost evidențiat în cadrul metodologiei de cercetare, disciplinele din sfera IG au scopul de a ajuta viitorii practicieni să-și dezvolte un nivel optim de înțelegere a tehnologiilor pe care cel mai probabil le vor utiliza în activitatea profesională. Literatura de specialitate a evidențiat că anumite discipline, precum baze de date relaționale unde studenții utilizează SQL – un limbaj de interogare structurat, au aplicabilitate practică în domeniul contabil (Lawson și Street, 2021; Tojiboyev et al., 2022), iar disciplinele unde se studiază limbaje de programare și Business Intelligence îi ajută pe studenți să dezvolte abilități necesare pentru analiza datelor. Celelalte două discipline, sisteme informatice de gestiune și dezvoltarea aplicațiilor Web au scopul de a forma abilități pentru dezvoltarea sistemelor informatice contabile. Cu toate acestea, unii dintre studenți au afirmat, în timpul interviurilor, că pentru cariera lor de viitori practicieni contabili cea mai utilă disciplină din sfera IG este reprezentată de MS Office (*Deși în acest moment sunt într-un program de formare, am folosit Excel zilnic, ar fi trebuit să lucrez mai mult la această disciplină pentru că acum îmi dau seama de importanța acesteia. Majoritatea companiilor te vor învăța anumite concepte contabile dacă va fi nevoie, dar se așteaptă să știi deja să utilizezi un computer. – Interviu 5; Folosesc Excel zilnic și cred că această disciplină ar trebui extinsă. – Interviu 7).*

Cu toate că abilitățile de lucru cu procesoarele tabelare reprezintă cea mai frecventă cerință în domeniul contabil, indiferent de nivelul de experiență (Rîndașu, 2021), celelalte discipline joacă un rol crucial într-un mediu extrem de digitalizat. Gradul de înțelegere al studenților cu privire la importanța acestor competențe ar putea fi limitat din cauza faptului că relevanța abilităților dezvoltate în contextul profesiei contabile nu este suficient de clară (*Nu cred că voi folosi limbaje de programare la locul de muncă. – Interviu 9).* Totodată, unii dintre studenți au evidențiat faptul că

ar fi preferat să folosească mai multe programe informatice contabile de-a lungul studiilor universitare, întrucât în prezent există un singur astfel de program și anume, SAP, unde studenții utilizează câteva dintre modulele disponibile.

Conform datelor colectate de la participanți în timpul interviurilor se pare că în prezent este nevoie de o colaborare mai bună între departamentele de contabilitate și IG pentru ca studenții să înțeleagă mai bine relevanța abilităților IT dezvoltate în context contabil.

Concluzii

Scopul prezentei cercetări a fost de a examina înclinația studenților contabili către digitalizare, ca urmare a schimbărilor determinate de adoptarea soluțiilor informatice menite să îmbunătățească procesele contabile. Prin realizarea unei serii de interviuri cu studenți contabili rezultatele indică faptul că, deși au o înțelegere rezonabilă a importanței disciplinelor din sfera IG în contextul contabil, studenții tind să considere aceste discipline ca fiind relativ dificile comparativ cu alte subiecte studiate, preferința fiind determinată mai ales de abilitățile digitale dezvoltate anterior, calitatea relației cu profesorii, relevanța percepută a subiectului în viitoarea profesie și nivelul auto-evaluat de competențe digitale.

Concluziile acestui studiu au o serie de implicații importante pentru practica viitoare, deoarece oferă perspective adecvate pentru o mai bună înțelegere a principalelor provocări pe care viitorii practicieni contabili le-ar putea întâlni într-o profesie extrem de digitalizată, dând astfel ocazia mediului universitar să abordeze problemele evidențiate. Mai mult, rezultatele pun bazele cercetărilor viitoare asupra factorilor care pot determina schimbările de preferință ale practicienilor contabili cu privire la disciplinele din sfera IT.

Întrucât studiul a fost limitat la participanți dintr-o singură universitate, nu a fost posibilă evaluarea predilecției studenților înscriși la programe similare în cadrul altor universități; prin urmare, acest studiu ar trebui replicat prin interviuarea studenților din cadrul mai multor facultăți ce oferă programe de licență în domeniul contabil. De asemenea, cercetările ulterioare ar putea determina dacă rezultatele acestui studiu pot fi generalizate și, astfel, pot examina eficiența acestei specializări duale în contextul contabilității digitale.

BIBLIOGRAFIE

1. Agostino, D., Saliterer, I. și Steccolini, I. (2022), Digitalization, accounting and accountability: A literature review and reflections on future research in public services, *Financial Accountability & Management*, vol. 38(2), pp. 152-176.
2. Apostolou, B., Dorminey, J. W. și Hassell, J. M. (2022), Accounting education literature review (2021), *Journal of Accounting Education*, vol. 59, <https://doi.org/10.1016/j.jaccedu.2022.100781>
3. Aryanti, C. și Adhariani, D. (2020), Students' perceptions and expectation gap on the skills and knowledge of accounting graduates, *The Journal of Asian Finance*, vol. 7(9), pp. 649-657.
4. Bayerlein, L. și Timpson, M. (2017), Do Accredited Undergraduate Accounting Programmes in Australia Meet the Needs and Expectations of the Accounting Profession?, *Education & Training*, vol. 59(3), pp. 305-322.
5. Berikol, B. Z. și Killi, M. (2021), The effects of digital transformation process on accounting profession and accounting education. In *Ethics and Sustainability in Accounting and Finance*, Edirne: Springer Nature Singapore Pte, pp. 219-231.
6. Bhimani, A. (2021), *Accounting Disrupted: How Digitalization Is Changing Finance*. New Jersey: John Wiley & Sons.
7. Felski, E. A. și Empey, T. B. (2020), Should Blockchain be added to the Accounting Curriculum? Evidence from a Survey of Students, Professionals and Academics. *The Accounting Educators' Journal*, Vol. 20, pp. 201-218.
8. Francis, J.J., Johnston, M., Robertson, C., Glidewell, L., Entwistle, V., Eccles, M.P. și Grimshaw, J.M. (2010), What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory-based interview studies. *Psychology and health*, 25(10), pp.1229-1245.
9. Gendron, Y. și Spira, L. (2010), Identity narratives under threat: A study of former members of Arthur Andersen, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 35(3), pp. 275-300.
10. Gușe, G. R. și Măngiuc, M. D. (2022), Digital Transformation in Romanian Accounting Practice and Education: Impact and Perspectives, *Amfiteatru Economic*, vol. 24(59), pp. 252-267.
11. Hernandez de Menendez, M., Escobar Díaz, C. A. și Morales Menendez, R. (2020), Educational experiences with Generation Z, *International Journal on Interactive Design and Manufacturing*, p. 847-859.
12. Iordan, M., Burcă, V., David, D. și Nicoara, Ș. A. (2022), Perception of Students and Master Students from the Western Part of Romania over the Digitalization Process in the Accounting Education, *Studies in Business and Economics*, vol. 17(1), pp. 55-72.
13. Jackson, D., Michelson, G. și Munir, R. (2022), Developing accountants for the future: New technology, skills, and the role of stakeholders, *Accounting Education*, pp. 1-28.
14. Lawson, J. G. și Street, D. A. (2021), Detecting dirty data using SQL: Rigorous house insurance case, *Journal of Accounting Education*, vol. 55.
15. Lee, L., Kerler, W. și Ivancevich, D. (2018), Beyond excel: Software tools and the accounting curriculum, *AIS Educator Journal*, vol. 13(1), pp. 44-61.
16. Malsch, B. și Salterio, S. E. (2016), "Doing good field research": Assessing the quality of audit field research, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 35(1), pp. 1-22.
17. Rîndașu, S. M. (2021), IT required skills in accounting: A comparative analysis across European labour markets, *Accounting and Management Information Systems*, vol. 20(3), pp. 494-515.
18. Schreier, M. (2018), Sampling and Generalization. In: *The SAGE Handbook of Qualitative Data Collection*. London: SAGE Publications, pp. 84-98.
19. Stancheva-Todorova, E. și Dimitrova, M. (2021), IT Solutions, PLC.: Introducing a Big Data Case in the Accounting Curriculum, In: *Proceedings of CBU in Economics and Business Prague*, pp. 88-94.
20. Stanciu, V. și Pugna, I. B. (2020), New coordinates of accounting academic education. A Romanian insight, *Accounting and Management Information Systems*, vol. 19(1), pp. 158-178.
21. Times Higher Education (2022), World University Rankings 2022, disponibil on-line la: <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2022>, accesat 5 Septembrie 2022
22. Tojiboyev, N., Appelbaum, D., Kogan, A. și Vasarhelyi, M. A. (2022), Basics of SQL for audit data retrieval and analysis, *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, vol. 19(1), pp. 237-265.

Calitatea raportării financiare într-o perioadă de criză

Dr. Radu-Daniel LOGHIN,
e-mail: radu.loghin@lognet.ro

Lect. univ. dr. Luminița-Mihaela DUMITRAȘCU,
Academia de Studii Economice din București,
e-mail: mihaela.dumitrascu@cig.ase.ro

Rezumat

Pandemia Covid a reprezentat până acum un eveniment devastator pentru economia mondială, dar nu a fost singura criză din perioada financiară 2020. În ciuda urgenței sanitare, conflictul militar nu s-a oprit de la începutul pandemiei de coronavirus. În prezenta cercetare autorii au analizat impactul combinat al pandemiei de COVID și al războiului, pe un eșantion de 352 de companii turcești și azere, în exercițiile financiare 2019 și 2020. Rezultatele sugerează că războiul din Nagorno-Karabakh a impus promptitudine pentru emitenții azeri și turci, în timp ce, în mare parte, relevanța situațiilor financiare a scăzut în perioada de criză din anul 2020. Conformitatea cu IFRS a devenit un factor de moderare semnificativ în perioada de criză. În general, anul 2020 a reprezentat un punct de cotitură pentru practica contabilă.

Cuvinte cheie: raportare financiară; Turcia; relevanță; război; pandemie; criză;

Clasificare JEL: F23, F51, G01, M41

Vă rugăm să citați acest articol astfel:

Loghin, R.-D., Dumitrașcu, L.-M. (2022), Financial Reporting Quality in a Crisis Period, *Audit Financiar*, vol. XX, no. 4(168)/2022, pp. 697-706, DOI: 10.20869/AUDITF/2022/168/027

Link permanent pentru acest document:

<http://dx.doi.org/10.20869/AUDITF/2022/168/027>
Data primirii articolului: 12.09.2022
Data revizuirii: 28.09.2022
Data acceptării: 18.10.2022

Introducere

De la începutul acesteia, pandemia COVID-19 a dus la mutații profunde în sistemele sociale și economice din întreaga lume. Sistemele sociale și politice deja tensionate la limită s-au prăbușit, modificând viețile a miliarde de oameni. Măsurile de izolare, cum ar fi distanțarea socială și granițele închise, au devenit noua realitate. Pe măsură ce zilele se transformă în săptămâni, săptămânile în luni și lunile în ani, pandemia a schimbat cadrul de raportare în moduri surprinzătoare.

În timp ce globalizarea a încurajat consolidarea cooperării între jurisdicțiile contabile pentru comoditate, în principal prin intermediul organizațiilor supranaționale, cum ar fi Uniunea Europeană, există jurisdicții care se angajează în contacte economice și sociale de dragul unei etnii comune. Pe măsură ce Uniunea Europeană a fost instituită, o nouă ordine financiară pe Vechiul Continent (Shiller, 2009), un bloc alternativ de putere s-a dezvoltat în Orientul Mijlociu și Asia Centrală în jurul Turciei (Matej et al., 2021), bazat pe ideologia liberă a pan-turcismului.

De la căderea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, Turcia s-a angajat în legături diplomatice, culturale și economice cu toate statele turcești și regiunile autonome. Cea mai renumită cooperare dintre acestea a fost cu Azerbaidjan, sub sloganul „O națiune, două state” (Progonati & Gashamli, 2021). Aceste legături reînnoite s-au extins și în cercetarea contabilă. Mansurov (2019) compară dezvoltarea sistemelor contabile turcești și azere. Varici și Hasanov (2019) compară experiența azeră în adoptarea IFRS cu cea turcească. Ambele lucrări servesc la conexiunea profesiei contabile turcă și azeră, promovând idealul „O națiune, două state”.

Impactul pandemiei COVID asupra sistemelor de contabilitate a reprezentat un subiect de interes major pentru profesia contabilă în mai multe jurisdicții, inclusiv pe piețele emergente. Aljawaheri et al. (2021) constată că în Irak relevanța raportării financiare a scăzut din cauza carantinei COVID și a altor fenomene conexe. Badawy (2021) constată că adăugarea unui paragraf cu informații cheie legate de auditul desfășurat în timpul pandemiei de COVID nu a adus valoare informațională pentru investitori egipteni. Pham et al. (2021) descoperă că valoarea predictivă a situațiilor financiare în timpul pandemiei de COVID a scăzut.

Studiul nostru exploratoriu este primul care tratează ambele jurisdicții contabile din perspectiva calității raportării financiare în timpul pandemiei de COVID și a

conflictului Nagorno-Karabakh. În timp ce profesioniștii contabili din Turcia au studiat impactul pandemiei de Covid, până acum atenția lor a fost direcționată către piețele globale (Güngör, 2021). Singurul studiu similar cu al nostru pe care l-am putut identifica a fost cel realizat de Iatridis (2012), care s-a concentrat pe impactul atentatelor teroriste de la Istanbul.

Lucrarea este structurată în trei părți. Prima parte tratează istoria economică și contabilă comună a Azerbaidjanului și Turciei. A doua parte prezintă un model de bază pentru relevanța situațiilor financiare pentru perioadele de raportare 2019 și 2020.

1. Istoria contabilității în cele două jurisdicții contabile și eșantionarea

Turcia și Azerbaidjan sunt națiuni turcești care împart o parte din platoul Caucazului și, prin urmare, granițe comune. În timp ce Turcia a dezvoltat instituții independente ca nucleu al Imperiului Otoman, Azerbaidjanul a trebuit să se dezvolte în umbra Uniunii Sovietice până la independența sa, din 18 octombrie 1991.

La începutul secolului al XIX-lea Azerbaidjanul a fost anexat de Imperiul Rus prin Tratatul de la Turkmenchay (Axworthy, 2008). Astfel, sistemul de contabilitate azer timpuriu s-a dezvoltat strâns în tandem cu cel rus și mai târziu cu cel sovietic. În Imperiul Rus primele firme de contabilitate au apărut în 1874, cu experți contabili precum F.V. Ezerskii, care ofereau instruire și îndrumare aspiranților contabili azeri. În timp ce în Imperiul Rus pre-revoluționar există încercări de a stabili o profesie contabilă independentă, astfel de eforturi sunt în cele din urmă zadarnice (Bailey, 1992).

Prima profesie de contabil certificată azeră s-a alăturat IGBE (Institutul Experților Contabili de Stat) în 1924. După căderea Uniunii Sovietice, Azerbaidjanul a început un lung război cu Armenia asupra regiunii disputate Nagorno-Karabakh (Cheterian, 2011), care a durat până în 1994. O astfel de perturbare a inhibat dezvoltarea unui sistem natural de contabilitate, cu toate acestea, un cadru legal a fost stabilit pentru sistemele de contabilitate și audit în 1995 (Banca Asiatică de Dezvoltare, 2002).

Bursa de Valori de la Baku s-a înființat complet în 2000 (Tofig, 2020) și în același an profesiile de audit și contabilitate au fost complet legiferate (Banca Asiatică de Dezvoltare, 2002).

În cazul Azerbaidjanului, convergența contabilă a început cu Legea contabilității din 2004, care prevede că IFRS-urile sunt adoptate în întregime pentru a fi utilizate de către organizațiile financiar-bancare, de companiile de asigurări, de fondurile de investiții, de fondurile sociale nestatale (private), de entitățile cu valori mobiliare tranzacționate la bursă și de organizații comerciale care depășesc niveluri specifice privind veniturile, numărul de salariați și valoarea totală a activelor din bilanțul contabil (Hüseynli, et al., 2015). Astfel de măsuri au creat o piață financiară surprinzător de vibrantă și dinamică pentru o economie CIS, Azerbaidjanul obținând scoruri ridicate în protecția investitorilor de-a lungul Kârgâzstanului (Huseynov, 2010).

Spre deosebire de Azerbaidjan, în cazul Turciei evoluția contabilității poate fi cel mai bine descrisă ca un șir de reforme graduale. Reformele contabile încep cu sultanul Mahmud al II-lea (1808-1839), a cărui domnie a semnalat începutul occidentalizării pentru aparatul administrativ otoman (Yayla, 2011). Alte evoluții economice din Imperiul Otoman târziu includ Bursa de Valori din Istanbul, care a apărut între 1853-1866 ca răspuns la războiul Crimeei (Toprak, 2016).

Răsturnarea Imperiului Otoman și începutul Republicii Turce marchează o nouă eră pentru dezvoltarea practicilor contabile turcești, cu asimilarea treptată a practicilor contabile germane și franceze, precum și a cadrelor lor juridice mai largi în economia națională (Arzova & Arsoy, 2010). Asociația Experților Contabili și Organizatorilor Companiilor a adoptat în 1949 o Lege Fiscală germană, care a introdus principiile contabile în lege (Balsari & Varan, 2014).

Practicile contabile au fost standardizate în 1992 odată cu adoptarea „Sistemului de contabilitate uniform” (Bahadır &

Tolga, 2013), iar în 1994 a fost înființată Comisia pentru Standarde de Contabilitate și Audit din Turcia, afiliată la IFAC, care publică standarde contabile nesancționate în conformitate cu IAS (Balsari & Varan, 2014). În 1999 a fost înființat un nou Comitet pentru Standarde de Contabilitate din Turcia (TASB). Acesta a avut prima reuniune în 2002, iar în 2004 a emis primele ghiduri de reglementare, sub denumirea de „Regulamentul privind Principiile și Procedurile privind Operațiunile Consiliului pentru Standardele de Contabilitate din Turcia” (Alp & Ustundag, 2009).

Directivele Europene care impun implementarea obligatorie a IFRS în conturile consolidate ale companiilor europene listate, au devenit un catalizator pentru schimbarea contabilă, iar TFRS (Standardele de contabilitate financiară turcească) armonizate cu IFRS au intrat în vigoare la 1 ianuarie 2005 (Bahadır et al., 2016). Procesul de reglementare TASB implică traducerea declarațiilor oficiale IASB în limba turcă (Alp & Ustundag, 2009). Astfel, diferența dintre IFRS și TFRS este doar un decalaj de traducere. O companie turcă cotate la bursă poate opta între liniile directoare IFRS originale în limba engleză sau omologul tradus (Deloitte, 2021).

În ciuda faptului că operează pe o piață în curs de dezvoltare, Bursa de Valori din Istanbul este o piață de valori dinamică, cu mai multe studii contabile care gravitează în jurul relevanței valorii și al oportunității, fiind publicate în ultimele decenii, așa cum se observa în **Tabelul nr. 1**. Nu a fost descoperit niciun studiu semnificativ din datele financiare azere publicate și, ca atare, este dificil să se evalueze amploarea relevanței valorii și a studiilor legate de actualitatea informațiilor financiar-contabile produse pentru ecosistemul contabil azer.

Tabelul nr. 1. Studii selectate privind relevanța valorii și actualitatea acesteia, care implică firmele turcești

Studiul	Perioada	Dimensiunea eșantionului	Modelul
Aksoy et al (2021)	2010–2018	1683 observații	Actualitatea
Ertugrul (2020)	2009-2018	2226 observații	Relevanța
Suadiye (2019)	2016	286 observații	Actualitatea
Özcan (2019)	2014-2017	90 observații	Actualitatea
Vuran & Adiloğlu (2013)	2009	178 observații	Actualitatea
Sudaiye (2012)	2000-2002	579 observații	Relevanța
Gümrah & Adiloğlu (2010)	2005-2008	58 observații	Relevanța
Türel (2009)	2007	211 observații	Actualitatea
Kirkulak & Balsari (2009)	2003	140 observații	Relevanța
Balsari & Serdar (2009)	1992-2003	1619 observații	Relevanța

Sursa: Cercetare proprie, 2022

Perioada financiară 2020 a fost extraordinară pentru ambele jurisdicții contabile, deoarece criza duală a pandemiei de COVID-19 și cea declanșată de al doilea război Nagorno-Karabakh au oferit atât riscuri, cât și oportunități companiilor turcești și azere.

Virusul COVID-19 a fost izolat pentru prima dată pe 7 ianuarie 2020, iar pandemia de COVID a fost declarată oficial la data de 30 ianuarie 2020 (Cucinotta & Vanelli, 2020). După o răspândire rapidă prin Iranul vecin, primul caz de COVID 19 a fost înregistrat în Azerbaidjan pe 28 februarie 2020 (Xinhua, 2020), urmat îndeaproape de primul caz clinic în Turcia pe 9 martie 2020, care impune instituirea măsurilor obișnuite de carantină și distanțare socială. (Demirbilek și colab., 2020). Studiile efectuate în contextul piețelor de capital din Turcia pentru această perioadă arată că performanța companiilor listate la Bursa din Istanbul a fost afectată negativ de pandemia COVID-19 (Özen & Özdemir, 2021).

Conflictul Nagorno-Karabakh a început în 1988 în cadrul URSS, între forțele RSS Azerbaidjan și RSS Armenia (Melander, 2001). A continuat ca un conflict de intensitate scăzută timp de treizeci de ani, până la cel de-al doilea război din Karabakh, care a durat 44 de zile, între 27 septembrie 2020 și 10 noiembrie 2020 (Rozkošová, 2021). În timp ce forțele armate turcești nu sunt direct implicate în conflictul armat, Turcia a apărut ca un susținător internațional cheie al Azerbaidjanului, oferind

asistență, cum ar fi echipament militar și sprijin diplomatic (Khan, 2021).

Conflictul din Nagorno-Karabakh din 2020 s-a încheiat cu o victorie azeră și termeni de încetare a focului care favorizează partea azeră a conflictului. Semnarea încetării focului a deschis calea lucrărilor de reconstrucție în regiunea disputată Nagorno-Karabakh (Pegolo, 2021).

Eșantionul nostru a fost extras din baza de date Refinitiv Eikon la data de 7 decembrie 2021, folosind funcția de căutare avansată. Acțiunile selectate sunt extrase din baza de date urmărind anumite criterii:

- doar cele listate la prima categorie
- doar cele emise
- numai cele active
- acțiuni ordinare
- țara emitentului a fost fie Turcia, fie Azerbaidjan

În urma acestui filtru, a fost creat pentru studiu un eșantion inițial de 442 de acțiuni unice turcești și azere (**Tabelul nr. 2**). Bursa de la Baku nu era inclusă în baza de date Reuters Refinitiv la momentul extragerii datelor și astfel a putut fi găsită o singură acțiune azeră, listată la Bursa de Valori din Londra. De asemenea, deși unele acțiuni turcești și acțiunile azere sunt listate pe alte burse de valori, ele sunt totuși afectate de condițiile socio-politice care le afectează țările de origine.

Tabelul nr. 2. Eșantionul inițial

Bursa de Valori	Companii
Bursa de Valori din Londra	1
Bursa din Istanbul	439
Piața OTC și Gri din SUA	1
Companii listate CSE	1
Total	442

Sursa: Cercetare proprie, 2022

2. Modelul de relevanță a datelor

Relevanța valorii a fost un subiect fierbinte de când Feltham și Ohlson (1995) și-au publicat modelul de reper. Astfel de studii au fost efectuate pentru piața de acțiuni din Australia (Dahmash et al., 2009), bursa portugheză (Craig et al., 2010) și bursa de la Stockholm (Hamberg & Beisland, 2014). Fiecare dintre acestea a extins și ajustat modelul de bază din 1995. Deși alte studii elimină acțiunile aparținând

instituțiilor financiare (Tahat et al., 2016), studiul nostru nu a realizat o discriminare între acțiuni pe baza codului lor GICS sau TRBC. Toate acțiunile, indiferent de sectorul economic, sunt considerate a fi incluse în studiu.

După extragerea inițială a datelor, informațiile din **Tabelul nr. 3** au fost extrase pentru toate acțiunile relevante din eșantion, utilizând add-in-ul Eikon Refinitiv Excel numit Function Builder.

Tabelul nr. 3. Variabilele extrase pentru companii

Elemente	Moneda	Exercițiul financiar	Raportare	Tipul de aliniere
TotalEquity	EURO	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei
NetIncomeAfterTaxes	EURO	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei
CompanyMarketCap	EURO	2019/2020	-	-
TtlCmnSharesOut	-	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei
IsShariah	-	-	-	-
BSAuditorCode	-	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei
BSPeriodEndDate	-	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei
BSSourceDate	-	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei
BSAccountingStandard	-	2019/2020	Original	SfârșitulPerioadei

Sursa: Cercetare proprie, 2022

Acest protocol ulterior de extragere a datelor a determinat ca eșantionul nostru să se restrângă și mai mult pe măsură ce eliminăm companiile cu date lipsă și date distorsionate. Datele au fost eliminate folosind un criteriu

de tăiere top 10/bază 10 aplicat pe valoarea de piață a unei acțiuni în circulație pentru exercițiul financiar 2019. Astfel, eșantionul a fost redus și mai mult, așa cum este ilustrat în **Tabelul nr. 4**.

Tabelul nr. 4. Filtrarea eșantionului

Eșantionul original	442 de companii
Date incomplete/lipsa pentru exercițiul financiar 2019/2020	67 de companii
Companiile cu datele financiare 2019/2020 publicate în aceeași zi	3 companii
Valori extreme	20 de companii
Eșantionul final	352 de companii

Sursa: Cercetare proprie, 2022

Modelul derivat Feltham și Ohlson (1995) este ilustrat mai jos, unde KB este Capitalizarea bursieră a companiei/total acțiuni comune aflate în circulație, KP reprezintă Capitaluri proprii/total acțiuni comune aflate în circulație, PR este Rezultatul net/total acțiuni comune aflate în circulație și ST este o valoare booleană cu 1 pentru rapoarte financiare IFRS și 0 pentru rapoarte non-IFRS.

$$KB = \beta_1 + \beta_2 * KP + \beta_3 * PR + \beta_4 * ST + \varepsilon.$$

Rezultatul net a fost utilizat în conformitate cu modelul de capitalizare bursieră și este calibrat în ziua rapoartelor

financiare finale originale, spre deosebire de Vázquez et al (2007) care utilizează prețul unei acțiuni la trei luni după încheierea anului fiscal. Variabila dummy ST este utilizată pentru a diferenția între entitățile care utilizează IFRS și cele care utilizează alte standarde financiare, inclusiv TFRS. Modelul a fost generat atât pentru exercițiul financiar 2019, cât și pentru exercițiul financiar 2020. Pachetul software utilizat este Microsoft Excel 2007 cu programul de completare gratuit RealStatistics (www.realstatistics.com).

Tabelul nr. 5. Coeficienții de corelație Pearson pentru exercițiile financiare 2019/2020

2020	KB	KP	PR	ST
2019				
KB	1	0,466**	0,228**	0,083
KP	0,604**	1	0,226**	-0,019
PR	0,532**	0,722**	1	-0,012
ST	0,014	-0,049	-0,032	1

Sursa: Cercetare proprie, 2022

În **Tabelul nr. 5** putem observa coeficienții de corelație Pearson pentru 2020 mai sus și 2019 mai jos. Se observă corelațiile semnificative tipice pentru modelul Feltham și Ohlson (1995), cum ar fi

corelațiile pozitive și semnificative între capitalurile proprii, veniturile nete și capitaluri. Ceea ce este surprinzător pentru anul 2020 este o slăbire a corelațiilor.

Tabelul nr. 6. Valori cheie OLS din modelele de relevanță a datelor

Indicatori	2019	2020
Multiple R	0,6212	0,4914
R Square	0,3859	0,2414
Adjusted R Square	0,3806	0,2349
Standard Error	1,7458	3,8140
Observations	352	352
F	72,9105	36,9305
p-value	$1,31 \times 10^{-36}$	$9,61 \times 10^{-21}$
D-stat	2,0635	2,0057
D-lower	1,8079	1,8079
0	1,8423	1,8423

Sursa: Cercetare proprie

După cum putem observa din **Tabelul nr. 6**, care indică valorile OLS derivate pentru o regresie liniară multiplă, valorile din 2020 sunt mai slabe decât cele derivate din perioada financiară anterioară, indicând o

scădere a relevanței datelor financiare. D-stat nu indică auto-corelarea între valorile reziduale. F-stat indică faptul că ambele modele sunt semnificative statistic.

Tabelul nr. 7. Coeficienții și semnificația statistică

2019	Coeff	std err	t stat	p-value	Lower	Upper	Vif
Intercept	0,0857	0,3730	0,2299	0,8182	-0,64785	0,8194	0
ST	0,3909	0,3770	1,0369	0,3005	-0,35059	1,1324	1,0024
KP 2019	1,0328	0,1357	7,6091	0	0,76585	1,2997	2,0915
PR 2019	2,0333	0,6188	3,2859	0,0011	0,81626	3,2503	2,0885
2020	Coeff	std err	t stat	p-value	Lower	Upper	Vif
Intercept	-0,4245	0,8116	-0,5230	0,6012	-2,0208	1,1717	0
ST	1,6438	0,8227	1,9979	0,0465	0,0256	3,2621	1,0004
KP 2020	2,3385	0,2557	9,1444	0	1,8355	2,8414	1,0541
PR 2020	2,0841	0,7707	2,7039	0,0071	0,5681	3,6001	1,0539

Sursa: Cercetare proprie, 2022

După cum putem observa în **Tabelul nr. 7**, în anul 2020 venitul net după impozitare și capitalurile proprii păstrează semnificația statistică. Variabila ST, o variabilă de moderare, a devenit semnificativă în 2020 la 5%, ceea ce înseamnă că investitorii au considerat IFRS-ul complet actualizat mai relevant decât alte standarde convergente de raportare financiară în perioada financiară precedentă. De asemenea, coeficienții Vif nu indică coliniaritate, fiind sub valoarea cut-off 10, folosită și în studii recente precum Gharbi & Othmani (2022).

Concluzii și direcții viitoare de cercetare

Modelul nostru a validat în mod constant ipoteza cercetării și fost propus pentru a analiza impactul dublu al focarului de COVID și al războiului din Nagorno-Karabakh asupra calității raportării financiare în contextul turc și azer. Rezultatele studiului nostru privind relevanța valorii indică

deteriorarea mediului financiar în timpul pandemiei de COVID. Cu toate acestea, fără un eșantion de date mai larg, este incert dacă aceasta face parte dintr-o tendință sau dintr-un eveniment localizat rezultat din pandemia de COVID. De remarcat este importanța tot mai mare a adoptării integrale a IFRS ca factor de moderare pentru modelul Feltham și Ohlson (1995) în timpul pandemiei, când IASB s-a bazat tot mai mult pe măsurile practice din Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) pentru a menține legitimitatea IASB (Moscariello & Pizzo, 2022). Decalajul dintre declarațiile IASB și cel al altor organisme naționale de stabilire a standardelor implicate într-un proces de convergență cu IASB nu ar putea decât să se extindă în timpul pandemiei din cauza întârzierilor de traducere și a altor evenimente nefericite.

În ceea ce privește impactul celui de-al doilea război din Nagorno-Karabakh asupra actualității situațiilor financiare, abordarea noastră a luat în considerare un scenariu în care conducerea unei companii azere sau turce listată în principal la bursele lor ar avea succes operațional în primele etape ale conflictului și să pregătească activele pentru eventualul proces de reconstrucție și extinderea activităților lor de afaceri în zonele controlate.

Cercetări anterioare efectuate în lumea islamică de Shamy și Al-Qenae (2005) au arătat că implementarea IAS/IFRS ar putea duce la o creștere a relevanței valorii. Valoarea adăugată a cercetării noastre a arătat că, în timpul perioadei de pandemie incertă din 2020, experimentată de entitățile raportoare, respectarea regulilor Shariah a avut un impact semnificativ asupra oportunității, sugerând astfel necesitatea creșterii

convergenței între practicile și principiile contabile islamice cu IFRS.

Modelul nostru ar fi putut beneficia de o reglare mai bună a variabilelor pentru a realiza ajustarea efectelor legate de izolare. Cercetările viitoare ar putea pune în lumină alte aspecte, cum ar fi impactul politicilor de vaccinare asupra calității auditului și a performanței financiare sau a calității raportării financiare. Astfel, un eșantion mai larg pentru modelul de relevanță a datelor, precum cel dezvoltat de Ionașcu și colab. (2018), ar putea fi necesar.

Baza noastră de date ar fi putut fi îmbunătățită mult prin includerea a mai multor acțiuni azere pentru un eșantion mai echilibrat. Deși ne concentrăm atât pe acțiunile de raportare azere, cât și pe cele turcești, eșantionul nostru este denaturat în favoarea datelor turcești. Datele Bursei de Valori din Baku nu au putut fi procesate pentru o imagine mai exactă a contextului confuz din timpul pandemiei de COVID-19 și al celui de-al doilea război din Nagorno-Karabakh. La momentul procesului de extragere a datelor, existau mai multe acțiuni armene cotate la Reuters Eikon Refinitiv decât cele azere, așa că ar trebui să se contureze niște concluzii mai precise dintr-un eșantion mai mare.

În cele din urmă, în timp ce alte tragedii umane, cum ar fi atacurile teroriste, au avut un impact pe termen scurt asupra performanței acțiunilor turcești (Christofis, et al., 2013), cel de-al doilea război din Nagorno-Karabakh este probabil să influențeze mediul contabil și de reglementare de ani de zile, oferind o oportunitate pentru alți cercetători contabili de a-și testa ipotezele în circumstanțe volatile și extraordinare.

BIBLIOGRAFIE

1. Aksoy, M., Yilmaz, M., Topcu, N. & Uysal, Ö., 2021. The impact of ownership structure, board attributes and XBRL mandate on timeliness of financial reporting: evidence from Turkey. *Journal of Applied Accounting Research*, 22(4), pp. 706-731.
2. Aljawaheri, B. A. W., Ojah, H. K., Machi, A. H. & Almagtome, A. H., 2021. COVID-19 Lockdown, Earnings Manipulation and Stock Market Sensitivity: An Empirical Study in Iraq. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 8(5), p. 707-715.
3. Alp, A. & Ustundag, S., 2009. Financial reporting transformation: the experience of Turkey. *Critical Perspectives on Accounting*, 20(5), p. 680-699.
4. Arzova, S. B. & Arsoy, A. P., 2010. Development of Accounting in the History of Modern Turkey (from 1923 to 2006). In: J. C. Keene, ed. *New Business and Finance Research Developments*. Hauppauge: Nova Science Publishers, pp. 275-304.
5. Asian Development Bank, 2002. *Diagnostic Study of Accounting and Auditing Practices in Azerbaijan*, s.l.: Asian Development Bank.
6. Axworthy, M., 2008. *Iran: Empire of the Mind: A History from Zoroaster to the Present Day*. 1st ed. Westminster: Penguin UK.
7. Badawy, H. A., 2021. The Effect of Quality and Timeliness of Limited Review Report on Perceived

- Interim Financial Reporting Quality during COVID-19 Pandemic Crisis: Evidence from Egypt. *Scientific Journal for Financial and Commercial Studies and Researches*, 2(2), pp. 25-74.
8. Bahadır, O., Demir, V. & Öncel, A. G., 2016. IFRS implementation in Turkey: benefits and challenges. *Accounting and Management Information Systems*, 15(1), pp. 5-26.
9. Bahadır, O. & Tolga, B., 2013. Accounting policy options under IFRS: evidence from Turkey. *Accounting and Management Information Systems*, 12(3), p. 388-404.
10. Bailey, D., 1992. The attempt to establish the Russian accounting profession 1875–1931. *Accounting, Business & Financial History*, 2(1), pp. 1-24.
11. Balsari, C. K. & Ozkan, S., 2009. Impact of economic crisis on the value relevance of earnings and book value: Case of 1994 and 2001 crises in Turkey. *Anadolu International Conference in Economics*, June 17-19, Eskişehir, s.n.
12. Balsari, C. K. & Varan, S., 2014. IFRS implementation and studies in Turkey. *Accounting and Management Information Systems*, 13(2), pp. 373-399.
13. Cheterian, V., 2011. War and Peace in the Caucasus: Russia's Troubled Frontier. 1st ed. New York: Columbia University Press.
14. Christofis, N., Papadamou, S. & Stagiannis, A., 2013. Istanbul Stock Market's Reaction to Terrorist Attacks. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(2), pp. 153-164.
15. Craig, R., Rodrigues, L. & Oôira, L., 2010. Intangible assets and value relevance: Evidence from the Portuguese stock exchange. *The British Accounting Review*, pp. 241-252.
16. Cucinotta, D. & Vanelli, M., 2020. WHO declares COVID-19 a pandemic. *Acta Bio Medica: Atenei Parmensis*, 91(1), pp. 157-160.
17. Dahmash, F., Durand, R. & Watson, J., 2009. The value relevance and reliability of reported goodwill and identifiable intangible assets. *The British Accounting Review*, 41(2), pp. 120-137.
18. Daily Sabah with AA, 2021. Azerbaijan to prioritize Turkish firms in reconstruction of liberated Nagorno-Karabakh. [Online], Available at: <https://www.dailysabah.com/business/economy/azerbaijan-to-prioritize-turkish-firms-in-reconstruction-of-liberated-nagorno-karabakh>, [Accessed 01.05. 2022].
19. Deloitte, 2021. Financial Reporting Framework in Turkey. [Online], Available at: <https://www.iasplus.com/en/jurisdictions/asia/turkey>, [Accessed 27.02.2022].
20. Demirbilek, Y., Pehlivanürk, G., Özgüler, Z. Ö. & Meşe, E. A., 2020. COVID-19 outbreak control, example of ministry of health of Turkey. *Turkish Journal of Medical Sciences*, Volume 50, pp. 489-494.
21. Ertugrul, M., 2020. How does leverage affect the value relevance? Evidence from Turkey. *Spanish Journal of Finance and Accounting / Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 50(2), p. 246-267.
22. Feltham, G. & Ohlson, J., 1995. Valuation and clean surplus accounting for operating and financial activities. *Contemporary Accounting Research*, pp. 689-731.
23. Gharbi, S. & Othmani, H., 2022. Threshold effect in the relationship between family ownership and firm performance: A panel smooth transition regression analysis. *Cogent Economics & Finance*, 10(1), pp. 1-15.
24. Gümrah, Ü. & Adiloğlu, B., 2010. Value relevance and reliability of goodwill and intangibles on financial statements: the case of Istanbul Stock Exchange. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 40(2), pp. 155-165.
25. Güngör, N., 2021. Coronavirus Pandemic and Financial Reporting: A Research in Transportation, Tourism, Food and Beverage Sectors. *INTERNATIONAL COVID-19 AND CURRENT ISSUES CONGRESS*, pp. 90-97.
26. Hamberg, M. & Beisland, L.-A., 2014. Changes in the value relevance of goodwill accounting following the adoption of IFRS 3. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, pp. 59-73.
27. Hüseyinli, E., Balayeva, N., Şirinova, R. & Əsgərova, A., 2015. IFRS adoption and its implementations in Azerbaijan. *Acta Scientiarum Polonorum*, 14(4), pp. 13-23.
28. Huseynov, F., 2010. Review of CIS Stock Markets: Future Perspectives. *Transition Studies Review*, 17(1), p. 63-79.
29. Iatridis, G., 2012. Terrorist attacks and company financial numbers: Evidence on earnings management and value relevance from Madrid,

- London and Istanbul. *Research in International Business and Finance*, 26(2), pp. 204-220.
30. Ionascu, M., Ionascu, I., Sacarin, M. & Minu, M., 2018. Benefits of global financial reporting models for developing markets: The case of Romania. *PLoS ONE*, 13(11), p. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0207175>.
 31. Khan, M., 2021. The Conflict of Azerbaijan and Armenia with Special Reference to Nagorno Karabakh: An Overview. *Journal of Malay Islamic Studies*, 4(1), pp. 27-34.
 32. Kirkulak, B. & Balsari, C. K., 2009. Value Relevance of Inflation-adjusted Equity and Income. *The International Journal of Accounting*, 44(4), p. 363-377.
 33. Mansurov, K., 2019. Comparison of Chart of Accounts on Azerbaijani and Turkish Accounting System. *Muhasebe ve Maliye Dergisi*, 2(1), pp. 1-22.
 34. Matej, J. F. et al., 2021. Ideolohična doktrína panjurkizmu v kazaxstanskij heopolityčnij strategiji Tureččyny. *Priority Directions of Science and Technology Development: Proceedings of VIII International Scientific and Practical Conference*, p. 830-836.
 35. Melander, E., 2001. The Nagorno-Karabakh Conflict Revisited: Was the War Inevitable?. *Journal of Cold War Studies*, 3(2), pp. 48-75.
 36. Mert, I., 2013. A historical overview of accounting in Turkey. *Internal Auditing & Risk Management*, 3(31), pp. 15-25.
 37. Moscariello, N. & Pizzo, M., 2022. Practical expedients and theoretical flaws: the IASB's legitimacy strategy during the COVID-19 pandemic. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 35(1), pp. 158-168.
 38. Özen, E. & Özdemir, L., 2021. How Did Covid-19 Pandemic Affect the Tourism Index in Borsa Istanbul?. *Facta Universitatis, Series: Economics and Organization*, 18(3), pp. 229-242.
 39. Pegolo, V., 2021. The Impact of the Nagorno-Karabakh Conflict on the Middle East Region: Iran's Policy of Strategic Retreat and the Dangers of a New Geopolitical Game in the Caucasus. In: F. J. B. S. Leandro, C. Branco & F. Caba-Maria, eds. *The Geopolitics of Iran*. Singapore: Palgrave Macmillan, pp. 567-605.
 40. Pham, Q. T. et al., 2021. Financial reporting quality in pandemic era: case analysis of Vietnamese enterprises. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, DOI: 10.1080/20430795.2021.1905411.
 41. Progonati, E. & Gashamlı, F., 2021. Energy Geopolitics of Relations between Turkey and Azerbaijan. *Journal of Current Researches on Business and Economics*, 11(1), pp. 73-92.
 42. Rozkošová, Z., 2021. Geopolitical Context of the Nagorno-Karabakh Conflict in 2020. *Almanach (Actual Issues in World Economics and Politics)*, 16(1), pp. 32-43.
 43. Shiller, R., 2009. The new financial order: Risk in the 21st century. 1st ed. New Jersey: Princeton University Press.
 44. Suadiye, G., 2019. Determinants of The Timeliness of Financial Reporting: Empirical Evidence from Turkey. *Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 37(2), pp. 365-386.
 45. Sudaiye, G., 2012. Value Relevance of Book Value & Earnings Under the Local GAAP and IFRS: Evidence from Turkey. *Ege Academic Review*, 12(3), pp. 301 - 310.
 46. Tahat, Y., Dunne, T., Fifield, S. & Power, D., 2016. The value relevance of financial instruments disclosure: evidence from Jordan. *Asian Review of Accounting*, 24(4), pp. 445-473.
 47. Tofig, A., 2020. History of Modern Stock Market in Azerbaijan. *Российская наука в современном мире*, pp. 95-96.
 48. Toprak, Z., 2016. The financial structure of the stock exchange in the late Ottoman Empire. In: M. P. Fraser & P. L. Cottrell, eds. *East Meets West-Banking, Commerce and Investment in the Ottoman Empire*. London: Routledge, pp. 163-180.
 49. Türel, A., 2009. Timeliness of financial reporting in emerging capital markets: Evidence from Turkey. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(2), pp. 227-240.
 50. Uçma, T. & Beycan, M., 2008. Development of Independent Auditing in State Banks in Turkey from Past to Future. *Journal of Yasar University*, 3(12), pp. 1711-1730.
 51. Varıcı, I. & Hasanov, I., 2019. Learning Process of IFRS in Azerbaijan: A Research Intended for Members of Accounting Profession. *The Journal of International Scientific Researches*, 4(1), pp. 72-89.

52. Vázquez, D., Valdés, A. L. & Herrera, H. V., 2007. Value relevance of the Ohlson model with Mexican data. *Contaduría y administración*, Volume 223, pp. 33-52.
53. Xinhua, 2020. Azerbaijan confirms first COVID-19 case. [Online], Available at: http://www.xinhuanet.com/english/2020-02/29/c_138828601.htm, Accessed 27.02.2022].
54. Xu, W., Anandarajan, A. & Curatola, A., 2011. The value relevance of goodwill impairment. *Research in Accounting Regulation*, 23(2), pp. 145-148.
55. Yayla, H. E., 2011. Operating regimes of the government: Accounting and accountability changes in the Sultan Suleyman Waqf of the Ottoman Empire (The 1826 Experience). *Accounting History*, 16(1), pp. 5-34.

Camera Auditorilor Financiari
af
din România

64226571000013